

LJUS I VARJE HUS

en fallstudie över civilsamhällets engagemang
och samverkan med kommunen på
Oskarshamns landsbygder

*Light in every house – a case study of civil sector engagement
and municipal collaboration in rural areas in Oskarshamn*

Malin Andersson

Självständigt arbete, 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning – masterprogram
Alnarp 2022

Ljus i varje hus - En fallstudie om civilsamhällets engagemang och samverkan med kommunen på Oskarshamns landsbygder

Light in every house – a case study of civils sector engagement and municipal collaboration in rural areas in Oskarshamn

Malin Andersson

Handledare: Helena Mellqvist, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Anna Peterson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator: Love Silow, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0859
Program: Hållbar stadsutveckling, ledning, organisering och förvaltning - masterprogram
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Malin Andersson

Nyckelord: Lokalt engagemang, samverkan, civilsamhälle, lokala nätverk, landsbygdsutveckling, levande landsbygder, Oskarshamn

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Landsbygderna i Sverige likaväl som i många andra västerländska länder har mött många stora förändringar under de senaste decennierna, bland annat vad gäller en minskande och åldrande befolkning samt en förändrad ekonomi där tjänstesektorn fått en större betydelse. Förändringarna har resulterat i att tillgången till offentlig och kommersiell service minskat på många landsbygder, vilket försvårar möjligheten att leva utanför städer och tätorter. Civilsamhället tar i detta sammanhang ofta över ansvaret för service som tidigare varit den offentliga sektorns ansvar. Mot bakgrund av denna utveckling tar detta arbete sitt avstamp. Studiens syfte är att undersöka det lokala engagemangets betydelse för levande landsbygder samt hur kommun och civilsamhälle kan främja lokalt engagemang och kollektiv mobilisering för att på så sätt gynna levande och hållbara landsbygder. Det undersöks genom en fallstudie i Oskarshamns kommun i östra Småland, med fokus på de två områdena Bråbygden och Misterhult. Det empiriska materialet insamlas genom platsbesök och intervjuer med kommunala tjänstepersoner och representanter från civilsamhället.

Studien visar att kommuner kan arbeta med levande landsbygder på många sätt, varav vissa tas emot väl av civilsamhället medan andra upplevs vara symboliska handlingar som inte motsvarar lokala behov. Lokalt engagemang har därför stor betydelse för att samla invånarnas röster och vara en motpart och komplement till den offentliga sektorn. Det kan dock vara problematiskt om rösterna inte är representativa för invånarna eller om det skapar ett för stort ansvar för de som engagerar sig. I studien framgår också att civilsamhällets engagemang är viktigt för landsbygdernas fysiska miljö genom att skapa liv på platser som annars hade varit tomma. Den fysiska miljön, särskilt samlingslokaler, är samtidigt värdefulla för civilsamhället eftersom de samlar den kollektiva handlingen. Vidare spelar civilsamhällets engagemang stor roll för den sociala miljön genom att skapa samhörighet, trivsel och i vissa fall inflyttning. Lokalt engagemang har därför potential att bidra till levande landsbygder såväl som social hållbarhet. Kommunen och civilsamhället försöker följaktligen att uppmuntra aktivt medborgarskap på landsbygderna.

Det framkommer även utmaningar för kontinuerligt engagemang, bland annat kortsiktiga och arbetskrävande finansieringsmöjligheter samt föreningsformer som främst lockar äldre personer. Studien identifierar därför behov av långsiktig finansiering samt alternativa föreningsformer som kan attrahera fler målgrupper. För att möjliggöra detta behöver civilsamhällens initiativ skalas upp och underlättas av högre instanser. Erfarenheter och initiativ behöver även skalas ut, det vill säga tillgängliggöras mellan föreningar. Därför behövs regelbundna forum där nätverken inom civilsamhällen kan utvidgas.

Nyckelord: *Lokalt engagemang, samverkan, civilsamhälle, lokala nätverk, landsbygdsutveckling, levande landsbygder, Oskarshamn*

Abstract

Rural areas in Sweden, as well as other countries in the Western world, have faced major changes during the last decades. Some crucial examples are decreasing and ageing rural populations and a transforming economy where the service sector has gained importance. These development trends have contributed to a reduced access to commercial and public services in rural areas, making it more difficult to live outside urban centers. In this context, it is not unusual that the civil society take responsibility for what has previously been the public sector's area of responsibility, which emphasize the focus of this study. The study aims to investigate the role of the civil society's engagement in creating thriving rural areas. The study also aims to explore how local authorities and the civil society can encourage engagement and mobilization to promote prosperous and sustainable rural areas. The aim is investigated by a case study in the municipality of Oskarshamn in the eastern parts of the region Småland. By focusing on the two areas Bråbygden and Misterhult, the various approaches to local engagement are studied by conducting place visits and interviews with municipality and civil sector representatives.

The study shows that there are many ways municipalities can foster rural prosperity. Some of the encouraging initiatives are welcomed by the civil sector, whereas others are perceived as symbolic and failing to meet local needs. Therefore, the civil sector's involvement is essential in order to aggregate the voices of the citizens and to be a counterpart and complement to the public sector. This can however be challenging if the participating citizens are not representational of the larger population or if the participation demands too much of the citizens who are engaged. The study also demonstrates that local engagement is important for the physical environment in rural areas since it initiates life in otherwise empty places. The physical environment, especially regarding meeting places, are also significant for the civil society since they assemble citizens and enable collective action. Furthermore, the engagement influences the social environment in rural areas by contributing to a sense of belonging, well-being and possibly rural immigration. Consequently, the municipality and civil society strive to encourage active rural citizenship.

The study indicates several challenges to long-term engagement. Short-term project financing and organization forms that mostly attract elderly are two prominent challenges. Thus, the study identifies a need for regular financing for local initiatives and alternative organization forms that interest other groups. To enable this, local initiatives need to be up-scaled and facilitated by authorities at a higher level. Local initiatives also need to out-scale in order to share experiences between different contexts. It is therefore necessary with continuous network opportunities where local networks can expand.

Keywords: Local engagement, collaboration, civil society, local networks, rural development, rural prosperity, Oskarshamn

Förord

*Här är bygden, där vi föddes,
där vi vuxit upp en gång.
Björkarna på gröna kullar,
furusus och bäckens sång,
vägarna och röda stugor –
allting har blivit oss så kärt.
Utan minnen, utan hembygd
Är ett liv så litet värt. (...)*

*Här är bygden, som vi se den:
Gröna skogar, röda hus.
Här vi vilja samfällt sträva
mot en framtid glad och ljus.
Bakom allt vi dock förnimma
fädrens gärning, fädrens spår.
De som matta stjärnor glimma
från en tid så olika vår*

Utdraget ur dikten *Misterhult* av Osmin Jennes (i Sjögren 1955:7-8) illustrerar vad som fick mig att inom masterprogrammet Hållbar stadsutveckling fokusera mitt avslutande arbete på landsbygder. Med tanke på programmets namn kan det kan tyckas motsägelsefullt, men redan innan arbetet påbörjades var jag övertygad om att städer och landsbygder präglas av ett ömsesidigt beroende. Den övertygelsen har stärkts genom detta arbete. Min önskan att bo på landsbygden bidrog också till att det var en självklar inriktning. Som dikten antyder är människorna på landsbygderna väsentliga; de som levde förr och har banat väg för dem som lever på landsbygderna idag, och de som kommer leva där framöver. Därför är det människorna jag vänder mig till – de som bor, lever, verkar och engagerar sig i Sveriges landsbygder. För att det gå att leva utanför städer och tätorter, idag och i framtiden.

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till min handledare Helena Mellqvist, som stöttat och inspirerat under hela den lärorika processen. Arbetet hade inte heller varit möjligt utan alla personer som ställt upp på intervjuer; både föreningsaktiva och kommunala tjänstepersoner, som på ett öppet sätt låtit mig ta del av deras arbete, engagemang, mot- och medgångar. Vidare vill jag tacka min syster Stina, som bidragit med idéer om intressanta bygder, material från biblioteket och utflykter under hektiska datainsamlingsveckor. Ett stort tack vill jag även tillägna Harry. Det finns ingen som är så bra på befriande pausaktiviteter som en energisk 3-åring. Sist men inte minst vill jag tacka Daniel, för att du stått ut med funderingar under dygnets alla timmar och alltid varit mitt bästa stöd.

Malin Andersson

Malin Andersson

Malmö, maj 2022

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och mål.....	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Arbetets disposition.....	6
2. Teoretiskt ramverk.....	8
2.1 Levande landsbygder.....	8
2.2 Hållbara landsbygder.....	9
2.3 Landsbygdernas medborgarskap	11
2.4 Organisering och styrning	14
2.5 Skala upp och skala ut.....	16
3. Material och metodologi	18
3.1 Kvalitativ forskningsstrategi	18
3.2 Fallstudie	18
3.3 Datasamlingsmetoder	19
3.4 Forskningsetiska överväganden	21
3.5 Analytiskt ramverk.....	21
4. Oskarshamns kommun	22
4.1 Kommunens arbete med levande landsbygder	22
4.2 Misterhult	24
4.3 Bråbygden	32
5. Röster från bygden.....	41
5.1 Det som håller ihop hela klistret.....	41
5.2 En liten nagel i ögat.....	43
5.3 Käppar i hjulet.....	44
5.4 Plåster på sårn.....	47
5.5 Sammanfattning.....	49
6. Diskussion	51
6.1 Lokala engagemangets påverkan.....	51
6.2 Främjande av lokalt engagemang.....	52
6.3 Initiativ uppifrån och gräsrotsinitiativ	54
6.4 Tillgängliggöra erfarenheter	56
6.5 Metoddiskussion.....	57
6.6 Framtida forskning	58

7. Slutsatser	59
8. Avslutande reflektioner	60
9. Referenser	61
9.1 Muntliga referenser	67
Bilaga 1 – Intervjuguide exempel.....	68

Figurförteckning

Figur 1. Andel av Sveriges befolkning bosatt i och utanför tätort sen år 1800.....	2
Figur 2. Karta över Kalmar län.....	3
Figur 3. Karta över Oskarshamns kommun.....	8
Figur 4. Sammanfattning av analytiskt ramverk.....	21
Figur 5. Karta över Misterhults samhälle.....	24
Figur 6. Trädallé mot Misterhults gård.....	25
Figur 7. Välkomstskylt till Misterhult.....	25
Figur 8. Misterhults före detta kommunalhus.....	26
Figur 9. Uppfart mot äldreboendena Hultgården/Charlottagården.....	27
Figur 10. Padelbanan i Misterhult.....	28
Figur 11. Misterhults fotbollsplan.....	29
Figur 12. Förskolebyggnaden i Misterhult.....	29
Figur 13. Misterhults hembygdspark och församlingshem.....	30
Figur 14. Scen och kiosk i Misterhults hembygdspark.....	31
Figur 15. Karta över Bråbygden.....	32
Figur 16. Karta över delen av Bråbygden som besöktes under platsbesöket.....	33
Figur 17. Bråbogården och Bråbo Bed & Breakfast.....	34
Figur 18. Markeringar för Bråbygdens vandringsleder.....	35
Figur 19. Steniga hagmarker i Bråbygden.....	36
Figur 20. Skylt som pekar mot varggrop utanför Humleryd.....	36
Figur 21. Vägs skylt i Applekulla.....	37
Figur 22. Gärdesgårdsomringade åkrar i Bråbygden.....	38
Figur 23. Paviljongen i Bråbo.....	39
Figur 24. Bråbo föräldrakooperativ och Bråbo Naturum.....	40
Figur 25. Sammanfattning av resultatet.....	50
Figur 26. Sammanfattning av slutsatser.....	59
Tabell 1. Definitionen av nätverksbaserad landsbygdsutveckling som används i denna studie.....	16
Tabell 2. Intervjuade personer samt plats och tid för intervjuerna.....	20

1. Inledning

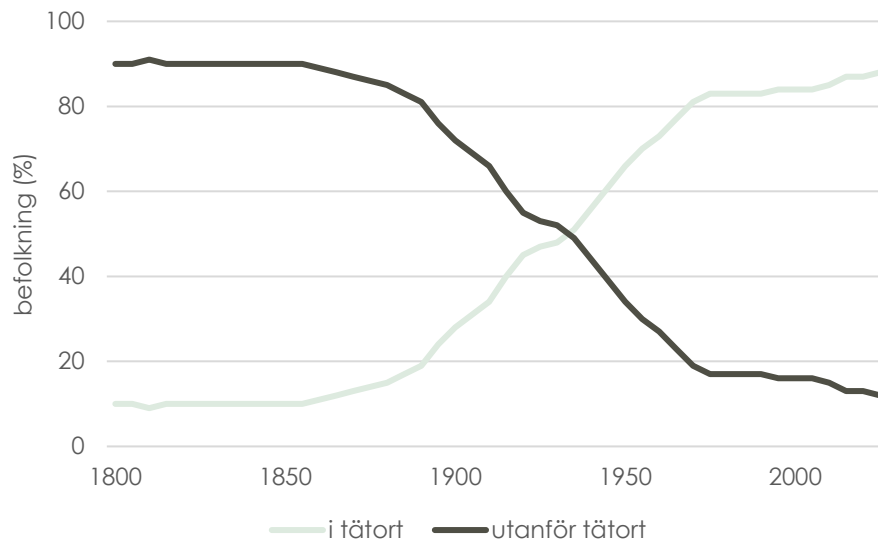
Vad behöver du för att leva ett gott liv? Antagligen en bostad, ett jobb och någonstans att utöva fritidsaktiviteter. Kanske har du barn som behöver gå i skola. För att kunna laga mat behövs en mataffär. Hur långt är du beredd att transportera dig till mataffär och annan service? För mig och många andra som växt upp på landsbygden är det ingen självklarhet att ha tillgång till skola, matbutik eller fritidsaktiviteter i sin närhet. Under min uppväxt utanför byn Skede, på småländska landsbygden utanför Vetlanda, hotades skolan av nedläggning på grund av för litet elevunderlag. Invånare från hela bygden åkte till stan för att demonstrera i kommunfullmäktige där beslutet skulle fattas om skolans, och vad som kändes som hela bygdens, framtid. Nedläggningen sköts upp, för att senare bli ett faktum. Skolbyggnaden jämnades med marken och eleverna skjutsades till en större skola. Skolans nedläggning föregicks av annan service som försvann. Den sista affären lades ner när alla började handla på närmsta stormarknad. Frisören gick i pension utan att ersättas av en yngre förmåga. Lantbrukarna, de som sysselsatt många och länge varit landsbygdernas viktigaste aktörer, försvann också. Min pappa var länge den sista mjölkbonden i byn, nu är han en av få som har lantbruk med djurhållning överhuvudtaget. Rationaliseringar och modernare jordbruksmetoder gör mindre lantbruk olönsamma, därför är det inte svårt att förstå varför många söker sig till andra sysselsättningar.

När utvecklingen i min egen hembygd reflekteras i många andra bygder går det att fråga sig om levande landsbygder alls är möjligt. Hur går det att leva i landsbygder som kräver långa transportsträckor till grundläggande service? Hur kan kommunen bidra till servicetillgång oavsett geografisk plats och vilken roll kan invånarna spela i detta? Med dessa frågor i åtanke vänder jag mig i detta arbete till två småländska bygder där det lokala engagemanget påverkar vad som läggs ner, bevaras och skapas. Med hjälp av deras erfarenheter kan kanske Skede, och andra bygder med liknande utmaningar, vara platser där livet fortsätter att blomstra.

1.1 Bakgrund

Landsbygder världen över har länge varit och är platser där mat, material och energi produceras. Det är på landsbygderna en stor del av naturresurser som mineraler och vatten finns (Woods 2011). Industrialisering, modernisering av lantbruket och ett minskat behov av arbetskraft har bidragit till en koncentration av människor i städer och tätorter. Landsbygder består följaktligen av färre personer som ska försörja en växande urban befolkning. Samtidigt har sysselsättningen och rurala ekonomier förändrats, inte minst i norra Europa. Rurala ekonomier har blivit mer lika urbana ekonomier genom en minskad betydelse av lantbruket och en större blandning av ekonomiska aktiviteter, där tjänstesektorn fått ett större inflytande (Shucksmith 2012). Rurala ekonomier påverkas också av globalisering med neoliberala förtecken. Global frihandel har bidragit till att de tidigare rurala verksamheterna i många fall inte lönar sig när billigare produkter erbjuds från andra delar av världen. I en marknadsbaserad ekonomi har de småskaliga verksamheterna svårt att klara sig, vilket skapar färre arbetstillfällen på landsbygderna (Woods 2011).

I Sverige har landsbygdernas befolkning länge minskat. Från att ca 90% av Sveriges befolkning bodde på landsbygderna för 200 år sen, är det idag runt 12% (se figur 1). Det indikerar en långsiktig urbanisering, där människor flyttat från landsbygd till tätort (SCB 2015b). Avfolkningen försvårar möjligheten att bedriva offentlig och kommersiell service. Lanthandlar och verksamheter som ofta varit i samma lokal läggs ner och följaktligen försvinner även viktiga mötesplatser (Amcoff et al. 2011). Samtidigt koncentreras makt och resurser i städerna. Det bidrar till en ojämlik geografi som gör det svårt att bo och verka i landsbygderna när tillgången till arbetstillfällen och service minskar (Björling & Fredriksson 2018). Denna utveckling har genererat diskussioner om växande klyftor mellan stad och land inom forskning (ibid.) och i den allmänna samhällsdebatten (till exempel Tidholm 2017).

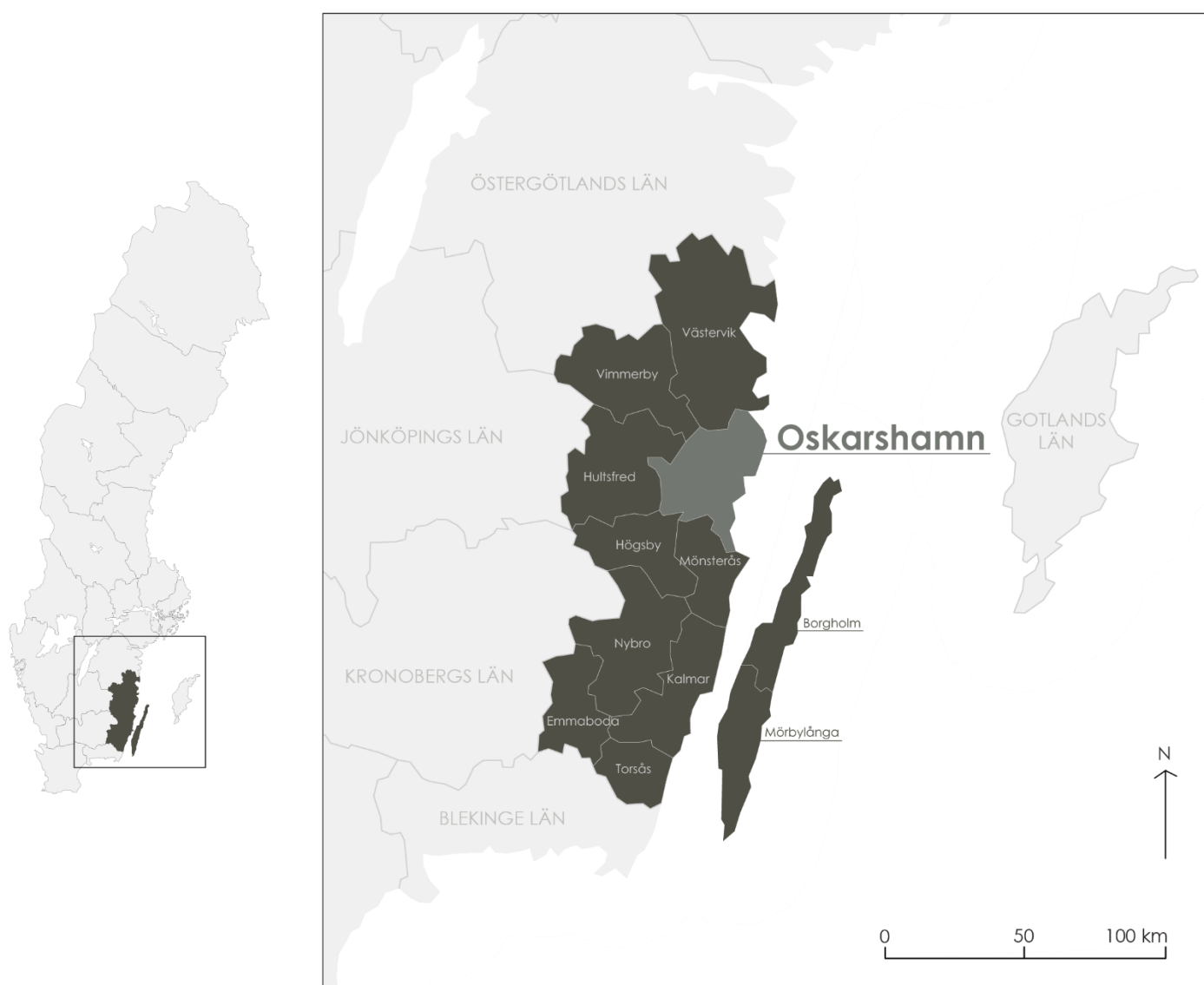

Figur 1. Andel av Sveriges befolkning bosatt i och utanför tätort sen år 1800. Statistik: SCB (2022). Layout: Malin Andersson.

Det är dock missvisande att prata om en generell urbanisering eftersom vissa landsbygder, framförallt tätortsnära, upplever en befolkningsökning (SCB 2015a). Rurala områden som är lättillgängliga från tätorter kan ofta dra nytta av urbana områdens välstånd, medan det motsatta gäller för områden med större avstånd till närmsta tätort (Shucksmith 2012). Den globala covid 19-pandemin har bidragit till att fler sökt sig till landsbygderna. Även om befolkningen ökade på vissa landsbygder innan pandemin har den ökade möjligheten till distansarbete förstärkt trenden i framförallt landsbygder som upplevs vara attraktiva med närhet till kust eller fjäll (Eirefelt 2021), vilket understryker svenska landsbygders varierande förutsättningar eftersom befolkningen minskar på andra platser (SCB 2018). Städernas befolkningsökning förstärks dessutom av den befintliga åldersstrukturen eftersom fler i barnafödande ålder bor i urbana områden. På många landsbygder är genomsnittsåldern jämförelsevis högre, vilket beror på att unga flyttar för utbildning och arbete. Det gör det svårare för landsbygderna att bibehålla eller öka sin befolkning (Syssner 2018a). Olika slags invandring, såsom människor på flykt eller arbetskraftsinvandring, bidrar också till ökad landsbygdsbefolkning (Westholm 2018). Förändrad befolkningsstruktur på landsbygden påverkas alltså inte enbart av urbanisering, utan av flera omfattande demografiska förändringar på global, nationell och regional skala.

I och med städernas framväxt och attraktionskraft har synen på landsbygder och deras funktion förändrats, från att ha varit en plats för produktion och vardagsliv, till en plats som konsumeras genom rekreation, avkoppling och naturupplevelser. Den förändrade synen reflekterar ett urbant perspektiv på rurala kvaliteteter (Woods 2011). För landsbygdsinvånare är landsbygden inte enbart en plats som erbjuder ett avbrott från stadslivet. Det är också en plats där engagemang för bygden skapar relationer och konflikter, där invånare med olika behov och drömmar försöker att skapa sig en så bra vardag som möjligt – där livet händer, helt enkelt. För att livet ska kunna hända behövs tillgång till grundläggande funktioner som på många platser försvunnit till följd av minskat befolkningsunderlag. Det kan röra sig om matvarubutiker, skola, kollektivtrafik, vårdcentral eller mötesplatser. Enligt Tillväxtverket (2018) har servicetillgången länge minskat i många samhällen i svenska gles- och landsbygder, vilket försvårar möjligheten att leva ett gott liv utanför städer och större tätorter. Det gör det också svårt att uppnå det övergripande målet för Sveriges landsbygdsolitik om en "livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd" (Näringsdepartementet 2017:19).

I Oskarshamns kommun i östra Småland (figur 2), där detta arbete tar sitt avstamp, framställs landsbygderna som viktiga för kommunens samhällsbyggande och attraktivitet. Oskarshamns kommun vill skapa förutsättningar för att människor ska kunna leva ett gott liv på landsbygderna året runt och på så sätt främja en ökad kommunbefolkning (Oskarshamns kommun 2022¹). Befolkningen i kommunens landsbygder har mestadels minskat (ibid.:15). Samtidigt finns det flera bygder med ett stort engagemang och aktiva medborgare som organiserar sig i föreningar som ansvarar för service som tidigare tillhandahållits av kommunen. Oskarshamns kommun demonstrerar därför de krav som ställs på civilsamhällen till följd av ekonomiska och demografiska förändringar som haft stor påverkan på landsbygder. Kraven skapar även nya möjligheter för människor och organisationer på landsbygderna (Shucksmith 2012). Det är denna organisering och relationen mellan civilsamhällets organisationer och den offentliga sektorn på lokal nivå, kommunen, som studeras i detta arbete.

Figur 2. Karta över Kalmar län. Till vänster visas Sveriges samtliga län med Kalmar markerat. Kartdata: SCB (2008). Till höger visas Kalmar läns kommuner samt angränsande län. Kartdata: SCB (2007). Kartlayout: Malin Andersson

¹ Kommunens antagna översiktsplan är från år 2000. Därför används granskningsförslaget som är ute på granskning till och med 2022-05-15, eftersom den baseras på mer aktuella uppgifter.

Landsbygden – det nya heta?

Även om landsbygden ur ett urbant perspektiv kan representera lugn, natur och traditioner finns det tendenser som antyder ett förändrat narrativ. Det förändrade narrativet skapar en annan bild av Sveriges landsbygder och gör dem extra aktuella att studera, vilket flera projekt under de senaste åren indikerar. Åkerman (2020) lyfter flera lyckade landsbygdsprojekt i boken *En annan landsbygd*, där det urbana tolkningsföreträdet utmanas och synen på landsbygden utvidgas. Projekten utgår från lokalt engagemang, där landsbygdernas invånare organiserar sig för att tillgodose behov som det offentliga inte tillgodoser (ibid.). Ytterligare ett exempel är ArkDes årliga uppföljning av propositionen *Politik för en gestaltad livsmiljö*, där gestaltad livsmiljö utanför storstaden framkommer som ett område med särskilt stora möjligheter och utmaningar inom den närmsta framtiden, och det uttrycks ett behov av att möta större efterfrågan på att leva på landsbygden genom satsningar på livskvalitet och offentligt stöd för lokala initiativ (Kummel 2021). Även det EU-initierade *New European Bauhaus*, som syftar till att koppla samman EU:s gröna giv med människors livsmiljöer, är inriktat på landsbygder. Utlysningen *Visioner: i norr* fokuserar på livsmiljöer i samhällen i norra Sverige (Rådet för hållbara städer 2022). Detta visar att landsbygder i ett nationellt såväl som internationellt perspektiv väcker uppmärksamhet och alltmer ses som platser med framtidspotential.

Strålkastarljuset på landsbygden väcker frågor kring den offentliga sektorns roll i att möjliggöra för landsbygder som levnadsplats. I Sverige och de andra nordiska länderna är relationen mellan det offentliga och civilsamhället särskilt intressant att studera eftersom folkrörelser haft stor betydelse i uppbyggandet av välfärdssamhället. Idag är det istället vanligt att civilsamhällets engagemang används som argument för att minska välfärden (Tillmar 2019). Den offentliga sektorn har således tillskrivits en ny roll, från att utöva makt och förse befolkningen med välfärdsservice till att möjliggöra medborgares initiativ (Shucksmith 2012). Den kommunala rollen är extra viktig i detta sammanhang, eftersom kommuner kan möjliggöra lokalt engagemang genom att bistå med olika resurser (Forsberg 2010). Kommuner och regioner bär även ett stort ansvar i genomförandet av målen för hållbar utveckling i Agenda 30 eftersom det är på regional och lokal nivå som åtgärder prioriteras och implementeras utefter lokala förutsättningar (Näringsdepartementet 2017). Med andra ord är det i den kommunala skalan som bygdens förutsättningar och det lokala engagemanget sammankopplas med den offentliga sektorn (Herlitz & Arlén 2017). Trots det lyfts kommunen i många fall fram som begränsare i förverkligandet av initiativ på gräsrotsnivå (Forsberg 2010; Åkerman 2020). Det är därför högst aktuellt att utforska hur kommuner kan underlätta för lokalt engagemang på landsbygden i samverkan med civilsamhällen, för att främja levande landsbygder.

1.2 Syfte och mål

Syftet med detta arbete är att undersöka vad lokalt engagemang har för betydelse i en rural kontext samt hur kommun och civilsamhälle kan arbeta för att stärka lokalt engagemang och kollektiv mobilisering för att på så sätt gynna levande och hållbara landsbygder. För att uppnå syftet är målet att genom en fallstudie i Oskarshamns kommun undersöka hur kommunens och civilsamhällets tillvägagångssätt ser ut, respektive samverkansprocesser dem emellan. Frågeställningarna är därför:

1. Hur kan lokalt engagemang påverka landsbygdens sociala och fysiska miljö?
2. Hur kan kommun och civilsamhälle främja lokalt engagemang på landsbygden?
3. Vad finns det för styrkor och svagheter med respektive aktör som initiativtagare till landsbygdsprojekt?
4. Hur kan erfarenheter av lokalt engagemang tillvaratas och tillgängliggöras utanför lokalsamhället?

1.3 Avgränsningar

Arbetet utgår från landsbygder. Det betyder inte att urbana områden helt utelämnas eftersom urbana och rurala områden påverkar och är beroende av varandra. Städer och tätorter utgör däremot inte studiens huvudsakliga fokus. Arbetet inriktas på landsbygder i en svensk kontext för att kunna förbättra praktiken i svenska kommuner. Slutsatserna kan dock vara relevanta för andra landsbygder med liknande förutsättningar vad gäller exempelvis servicetillgång, befolkningsutveckling och regelverk. Arbetet avgränsas också till samverkan mellan den offentliga sektorn på lokal nivå, representerat av Oskarshamns kommun, samt civilsamhället. Civilsamhället är i detta fall inte familjer eller enskilda individer, utan organiserade grupper (se Syssner 2018a). Individuellt handlande för lokal utveckling, ofta kallat eldsjälsarbete, är viktigt för att mobilisera det kollektiva handlandet (Forsberg 2010) och utgör därför ett intressant forskningsämne i sig. Denna studie avgränsas dock till formaliserade grupper och föreningar, det vill säga organisering av medborgare för ett gemensamt mål eller intresse, i enlighet med Tillväxtverkets (2022a) definition. Gemenskaper kan ingå i civilsamhället, men eftersom de är föränderliga och ostrukturerade samlingar av människor (Relph 2016) utgör de inte studiens primära fokus. Den privata sektorn ingår därför inte heller i avgränsningen, även om också den kan påverkas av medborgares engagemang och mobilisering i form av exempelvis ökat företagande.

Landsbygderna som studeras

Trots att Sveriges landsbygder har varierande förutsättningar beskrivs de i många sammanhang som en enhet. Begreppet *landsbygd* får representera allt som inte ingår i städer (Tidholm 2017; Westholm 2018). Denna relativa användning av begreppet landsbygd reflekteras också i hur begreppet används i kommunala sammanhang. Det som inte är kommunens huvudort eller en serviceort benämns exempelvis inom den kommunala landsbygdspolitiken i många fall som landsbygd, vilket innebär att det som upplevs vara landsbygd i en kommun kan ses som en betydelsefull tätort i en annan (Tillväxtverket 2021b). Det finns med andra ord många definitioner av landsbygd, såväl nationellt som internationellt. Enligt Tillväxtverkets (2021c) och Jordbruksverkets (2021b) definition bor ca 34% av Sveriges invånare i en landsbygdskommun. Definitionen utgår från hela kommuner, som utifrån befolkningstäthet delas in i sex kategorier från mycket glesa landsbygdskommuner till storstadskommuner (Jordbruksverket 2021b). Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) definition utgår från befolkningstäthet, täthet och närhet till tätorter, definierat som orter med minst 200 invånare. De tre huvudgrupperna är storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad samt mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner (SKR 2016). Enligt denna definition, som även används av SCB, är runt 12% av Sveriges invånare bosatta utanför en tätort (SCB 2021). I en internationell kontext ser det helt annorlunda ut eftersom Sverige är väldigt glest befolkat. Därför framgår det som att en mycket högre andel av befolkningen bor på landsbygderna i jämförelse med de nationella definitionerna. Enligt FN:s definition bor till exempel närmare 76% av Sveriges befolkning på landsbygden och det är bara Stockholm, Göteborg och Malmö som räknas som urbana agglomerationer (Hela Sverige ska Leva 2018a). Sveriges rurala befolkning varierar alltså stort beroende på definitionen som används.

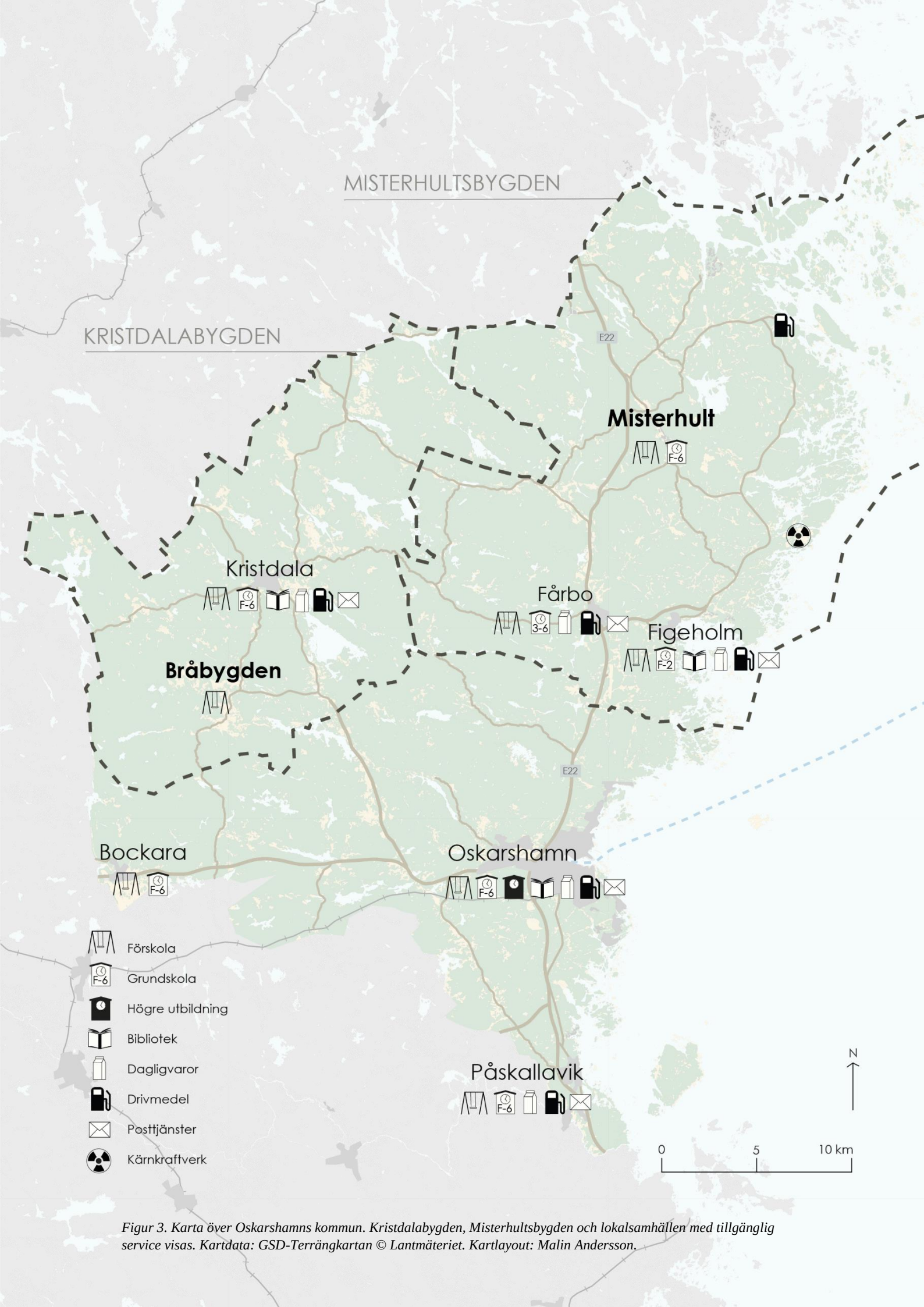
Detta arbete fokuserar på landsbygderna i Oskarshamns kommun, vilka har sina specifika förutsättningar samtidigt som de i vissa avseenden är representativa för många landsbygder i Sverige. Kommunen ingår enligt Jordbruksverkets (2021b) definition i kategorin glesa och blandade kommuner, medan den enligt SKR:s kategorisering tillhör den största gruppen; mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner (SKR 2016). Oavsett definition representerar kommunen med andra ord en landsbygdskontext som inte tillhör de mest avlägsna eller glest befolkade landsbygderna i Sverige. Studiens två fokusområden; Bråbygden och Misterhult, består av byar som är beroende av närliggande tätorter för tillgång till grundläggande service, och kommunens centralort för ett bredare serviceutbud. Det finns dock viss service i områdena; förskola i båda samt äldreboende och skola i Misterhult (se figur 3). Bråbygden är ett samlingsnamn för fjorton byar i Kristdalabygden i norra Oskarshamns

kommun och det består av ett av Sveriges mest välbevarade odlingsbygder med många ovanliga växt- och djurarter som värnats genom äldre brukningsmetoder (Oskarshamns kommun 2011). I Misterhultsbygden, också i norra delarna av kommunen, ingår samhällena Misterhult, Fårbo och Figeholm samt öarna och kusten närmast land. Även Misterhultsbygden har värdefulla naturmiljöer ur ett biologiskt och kulturellt perspektiv (Oskarshamns kommun 2022).

Det finns många varierande förutsättningar vad gäller servicetillgång, historik och socioekonomi i det geografiskt utbredda Misterhultsbygden. Till exempel skiljer sig öarnas och de kustnära områdenas förutsättningar från fastlandets. Enligt Nationalencyklopedins (u.å.) definition av *bygd* innebär det ett ”bebyggt område i landsorten som traditionellt utgör en enhet av t.ex. hist., geogr. el. ekon. skäl; ibl. inklusive mindre tätort(er); ofta med tonvikt på den gemensamma kulturen etc.”. Med detta i åtanke görs därför en avgränsning till lokalsamhället Misterhult, härnäst benämnt som Misterhult. Om det refereras till Misterhultsbygden berör det dock hela bygden. I enlighet med Cras (2017) beskrivning av lokalsamhälle som en geografisk kärna med sammanhållen bebyggelsestruktur utan tydliga gränser, visualiseras Misterhult inte med exakta gränser i detta arbete (se figur 5). Avgränsningen till lokalsamhället Misterhult görs också för att flera av byarna i bygden har samhällsföreningar som driver frågor för respektive by. Det lokala engagemanget har dessutom varit stort i Misterhult de senaste åren. Avgränsningen förenklar ett jämförande med Bråbygden, eftersom skalan och förutsättningarna blir mer lika. Båda områdena består av runt 200 invånare och har ett liknande avstånd till Oskarshamn. Inget av de valda områdena innehåller en huvudort för sin omgivande bygd, utan är beroende av närliggande samhällen. Genom att visa de valda landsbygderna i sin kontext med närmaste tätorter och förhållande i större bygder, illustrerat i figur 3, möjliggörs den skelande blick som Cras (2017) menar behövs för att studera lokalsamhällen. Med det menas att de både behöver ses som skilda orter med sina egna utvecklingsarbeten och som delar i en större helhet, där funktioner och service delas med andra samhällen.

1.4 Arbetets disposition

I kapitel två diskuteras arbetets teoretiska ramverk, som baseras på teorier om vad som definierar levande och hållbara landsbygder samt hur landsbygdernas medborgarskap, organisering och styrning ser ut. Därefter presenteras studiens metoder, vilka utgår från en fallstudiedesign med en kvalitativ ansats. I metodavsnittet beskrivs även de använda datainsamlingsmetoderna; platsbesök och intervjuer, samt det analytiska ramverket som baseras på en tematisering av materialet. I det fjärde kapitlet introduceras studiens resultat, först med en genomgång av Oskarshamns kommun och deras arbete med levande landsbygder, och sen redogörelser från fokusområdena Misterhult och Bråbygden. Resultatet utvecklas därefter med röster från bygden, där synpunkter på projekt och processer återges. Det sjätte kapitlet diskuterar det empiriska materialet genom att anknyta till det teoretiska ramverket. Där diskuteras även valda metoder och förslag på framtida forskning, för att leda till arbetets slutsatser i kapitel sju. Avslutningsvis nämns reflektioner som väckts under arbetsprocessen samt slutsatsernas relevans i en framtida arbetsroll.

Figur 3. Karta över Oskarshamns kommun. Kristdalabygden, Misterhultsbygden och lokalsamhällen med tillgänglig service visas. Kartdata: GSD-Terrängkartan © Lantmäteriet. Kartlayout: Malin Andersson.

2. Teoretiskt ramverk

I det teoretiska ramverket diskuteras inledningsvis vad som definierar levande landsbygder och hur det kan motverkas av en urban norm. Därefter beskrivs hållbara landsbygder och hur det lyfts fram i mål och strategier. I efterföljande avsnitt diskuteras utvecklingen av ett ruralt medborgarskap och hur det skiljer sig från ett urbant medborgarskap. Sen lyfts möjligheter och begränsningar med organisering på landsbygder och styrning av rurala medborgare. Slutligen beskrivs potentialer och risker med att civilsamhällens initiativ skalas upp (*scaling-up*) och skalas ut (*scaling-out*).

2.1 Levande landsbygder

För att undersöka hur kommuner och invånare kan underlätta för lokalt engagemang och hur det påverkar levande landsbygder är det viktigt att förstå vad levande landsbygder innebär. Bygden är en avgränsad geografisk enhet, men den är också en kollektiv relation som skapas mellan människorna och platsen, menar etnologen Forsberg (2010) som i sin doktorsavhandling fokuserar på bygderörelsens kamp. Forsberg (2010) framhäver att fysiska platser behöver fyllas med liv för att en bygd ska vara levande, vilket kan ske genom att de tillskrivs värde och mening av civilsamhället. Många platser hade följaktligen inte varit desamma utan det lokala engagemanget. Fysiska miljöer har också en speciell betydelse för civilsamhället, i synnerhet samlingslokaler eftersom de samlar den kollektiva handlingen och är kvarstående i relation till försvinnande kommunala rum (Forsberg 2010). Tillväxtverket (2022b:20) definierar det likvärdiga begreppet livskraftiga landsbygder som förutsättningar och förmågor som kan utveckla en plats hållbart. Förutsättningarna kan vara tillgång till kommunikationer och service, medan förmågorna består av människorna och deras drivkraft och kompetens (ibid.). Landsbygdernas förutsättningar och invånarnas potential att skapa förändring är med andra ord sammanlänkade och påverkar huruvida landsbygderna är levande eller inte.

Forsberg (2010) understryker att levande landsbygder inte enbart handlar om att lyfta invånarnas lokala kraft, vilket i en tillväxtorienterad politik ofta används för att främja ekonomiska värden. I många sammanhang handlar det om kamp, om synliggörande, konflikter och motstånd mot nedläggningar av verksamheter som varit en naturlig del av bygdens sammanhang (ibid.). I en doktorsavhandling om landsbygdssamhällets medborgarskap av Cras (2017) framgår det att det som funnits tidigare påverkar känslan av service och vad invånarna ser som nödvändigt för att bygden ska vara levande. Förändringar i servicetillgång kan därför upplevas reflektera åt vilket håll bygden är på väg. Nedläggningar uppfattas påvisa en negativ trend (ibid.). I studier av bland annat kulturgeografen Amcoff motsägs denna uppfattning. Nedlagda lanthandlar (Amcoff et al. 2011) och skolor (Amcoff 2012) visar inget samband med en minskad befolkning utan är ett resultat av långsiktig befolkningsavveckling som inte gör det ekonomiskt försvarbart att bedriva service. Etnologen Syssner (2018a) nyanserar Amcoffs perspektiv genom att påpeka att befolkningsminskning kan vara självförstärkande genom att ett negativt rykte genereras. Det är därför svårt att möjliggöra levande bygder utan ett stabilt befolkningsunderlag (ibid.). En minskande och åldrande befolkning i rurala områden minskar möjligheten att tillhandahålla service. Samtidigt har service på landsbygder ofta flera funktioner, vilket ökar sannolikheten att nedläggningar väcker engagemang (Cras 2017).

Ur dessa forskares perspektiv framgår vad som kan definiera en levande landsbygd och hur begreppet används i detta arbete. Det berör den sociala miljön; den lokala drivkraften samt invånarnas minnen och upplevelser. Den fysiska miljön har också stor betydelse i form av negativa signaler vid nedläggningar och utflyttningar samt det motsatta vid nyetableringar och inflyttning. Levande landsbygder är alltså ett relativt begrepp som formas av dåtiden (vad som funnits i bygden), nutiden (vad som finns, vad som är hotat och säkert) och framtiden (riktningen bygden upplevs röra sig mot). Det är därmed svårt att avgöra vilka exakta servicefunktioner eller befolkningstrender som behöver finnas i en bygd för att den ska vara levande, eftersom det beror på subjektiva upplevelser.

Urban norm

Diskursen om levande landsbygder och lokalt utvecklingsarbete är påverkad av en tillväxtnorm, där ekonomiska värden prioriteras över sociala relationer, tillit och kultur, som ofta har stor betydelse i den lokala kontexten (Forsberg 2010). Enligt tillväxtnormen är platser lyckade om de växer, medan krympande platser ses som misslyckade, livlösa (Syssner 2018a) och som platser med marginell betydelse (Rodríguez-Pose 2018). Tillväxtnormen har bidragit till en maktordning mellan stad och land där staden har en privilegierad position i jämförelse med landsbygden (Rönblom 2014), vilket ofta benämns som urbant tolkningsföretade eller urban norm. Den urbana normen innebär att urbana områden symboliserar framgång, modernitet, hållbarhet och något eftersträvt (Björling & Fredriksson 2018). Den urbana normen präglar dominerande utvecklingsnarrativ. Storstädernas potential att utvecklas och attrahera människor och företag framhävs medan andra områden lämnas bakom i utvecklingen menar Rodríguez-Pose (2018), professor i ekonomisk geografi. Landsbygder har därför mindre utrymme i framtidsvisioner (Syssner 2018b) och beskrivs som platser med bevarade traditioner, åldrande befolkning och bristande service (Westholm 2018). De framstår som passiva mottagare av modernitet när städernas tillväxt förväntas att sippra ner till landsbygderna, enligt stadsplaneringsprofessorn Shucksmith (2012).

Den förväntade urbana tillväxten och nedsippringen till landsbygder har dock inte fått förväntade effekter, utan har lett till ökade sociala och ekonomiska klyftor. Den urbana normen förstärks genom policys på flera samhällsnivåer (Rodríguez-Pose 2018). Den reproduceras i nationella policys genom att utmaningar på landsbygder betonas, medan urbana områdens utvecklingspotential beskrivs trots koncentration av utmaningar relaterade till exempelvis trängsel (Rönblom 2014). Offentliga utgifter i städer benämns ofta som "framtidsinvesteringar", medan utgifter på landsbygder beskrivs i termer som "stöd" eller "bidrag". Det bidrar till att rurala och urbana behov framstår som åtskilda, och till att urbana invånare i högre grad får tillgång till gemensamma resurser (ibid.). Landsbygdsinvånare upplever sig därför många gånger vara bortprioriterade och fränkopplade från andra områdens tillväxt, vilket minskar förtroendet för etablerade institutioner (Rodríguez-Pose 2018). Den urbana normen kan därför motverka levande landsbygder när fokus riktas mot urbana center.

2.2 Hållbara landsbygder

Hållbar utveckling är ett välanvänt begrepp sedan rapporten "Vår gemensamma framtid" publicerades av Brundtlandskommissionen år 1987. I rapporten poängteras behovet av att fokusera på hållbarhet ur ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt perspektiv för att uppnå en hållbar utveckling där nutida behov inte tillgodoses på bekostnad av framtida generationers behov (Världskommissionen för miljö och utveckling 1987). Nedan beskrivs landsbygdens betydelse för hållbarhet och hur det lyfts i strategier på olika nivåer.

Ekologisk hållbarhet

Landsbygder har stor betydelse för att främja ekologisk hållbarhet, bland annat genom att säkerställa hållbara jordbruk och en trygg livsmedelsförsörjning. Det betonas i de globala målen för hållbar utveckling som ingår i den bredare Agenda 2030, formulerad av Förenta Nationernas generalförsamling. Enligt agendan ska inblandade parter arbeta för en hållbar utveckling ur alla tre dimensioner, och i det ingår bland annat ett fokus på planeten, det vill säga att förvalta naturresurser och förhindra klimatförändringar (FN:s generalförsamling 2015). EU:s gemensamma jordbrukspolitik CAP (Common Agricultural Policy) fokuserar också på livsmedel och miljö (Europeiska kommissionen u.å.). När andra delar av världen blir för varma eller torra ökar behovet av att de svenska landsbygderna kan producera mat och material som kan tillgodose en växande befolkning (Westholm 2018). Inhemsk matproduktion är utmanande när osäkerheten förknippad med klimatförändringar gör det svårt att veta vilka verksamheter och grödor som är lämpliga, vilket framkommer i den nationella livsmedelsstrategin (Näringsdepartementet 2016). Å andra sidan kan många lösningar på klimatrelaterade utmaningar finnas på landsbygden, menar Parlamentariska

landsbygdskommittén (2017) i sitt slutbetänkande om en sammanhållen nationell landsbygdspolitik. Genom att fler människor kan bo utanför städerna minskar också behovet av urbana ytor med stort exploateringsstryck. Det gynnar därför ekologisk hållbarhet, där samtida användning av naturresurser inte ska undergräva framtida tillgång på naturresurser (Hedenfelt, 2013). Samtidigt kan ett ökat intresse för att bo på landsbygden medföra behov av utvecklad infrastruktur, fler bostäder och annat som redan finns i urbana områden. Eftersom mycket samhällsservice centraliserats så innebär en ökad rural befolkning också längre transportsträckor för fler personer. Enligt organisationen Hela Sverige ska Levas (2018) balansrapport över hållbarhet, genererar dock invånare i storstäder mer växthusgasutsläpp i jämförelse med boende på gles- och landsbygd på grund av högre konsumtionsnivåer (ibid.). Det går därför att argumentera för att invånare i Sveriges landsbygder lever mer hållbart ur ett ekologiskt perspektiv, även om det kan variera mellan platser och individer.

Ekonomisk hållbarhet

Det finns också många principer kopplat till ekonomisk hållbarhet som har starkare fäste och kan levas ut i praktiken på landsbygden på grund av de alternativa organiseringssätt och livsstilar som erbjuds. Några av dessa är hushållning, kretslopp och cirkulär ekonomi som går emot den urbana strävan efter tillväxt (Westholm 2018). Dessa begrepp går emot hur ekonomisk hållbarhet används i många hållbarhetsstrategier, vilka ofta präglas av en tillväxtnorm där ekonomisk hållbarhet likställs med ekonomisk tillväxt. Det framgår till exempel i den nationella strategin för hållbar regional utveckling, där en strävan är hållbar utveckling genom stärkt konkurrenskraft (Näringsdepartementet 2020). Det genomsyrar också den regionala utvecklingsstrategin för Kalmar län, som med utgång i Agenda 2030 har det övergripande målet att bidra till en växande, hållbar och konkurrenskraftig region (Regionförbundet i Kalmar län 2017). Ur ett ekonomiskt tillväxt-perspektiv ses landsbygdens potential främst i förhållande till hur de kan bidra till ekonomisk utveckling, till exempel i form av företagsamhet eller ökad sysselsättning. Det understryker en av flera grundläggande konflikter inom hållbar utveckling; hur ekologiska och sociala värden går att främja när ekonomisk tillväxt prioriteras (se till exempel Campbell 1996).

Tillväxt kan i denna kontext framhåvas som ett allmänt samhällsintresse, vilket döljer konsekvenserna som följer ständig ekonomisk tillväxt, såsom miljöfarliga utsläpp och ökade sociala klyftor. Tillväxt kan även lyftas fram som ett medel för att uppnå ökad sysselsättning eller färre sociala problem, men det tenderar att prioritera tillväxt och därefter se till jämlik resursfördelning (Syssner 2018a). Prioritering av ekonomisk tillväxt är särskilt problematiskt i en landsbygdskontext då urbana centers tillväxt är beroende av tillgång till mat och andra råvaror som främst finns på landsbygden, och vars efterfrågan ofta drivs av möjlig vinst snarare än efterfrågan. Landsbygder riskerar därför att exploateras för urbana områdens tillväxt (Woods 2011). Detta arbete genomsyras därför av en övertygelse att hållbarhet och ekonomisk tillväxt inte nödvändigtvis är förenligt. Ekonomisk hållbarhet i detta fall handlar istället om möjligheten till sysselsättning och service på landsbygden och en robust ekonomisk struktur med långsiktiga finansieringsmöjligheter.

Social hållbarhet

Landsbygdernas bidrag till ekonomisk hållbarhet kan även uttryckas i form av minskade klyftor, som ingår i den nationella strategin för hållbar regional utveckling (Näringsdepartementet 2020) samt i den europeiska agendan för territoriell sammanhållning, där en territoriell obalans mellan och inom unionens länder och regioner uppmärksammas. Därför betonas ett behov av minskade klyftor mellan geografiska områden (Territorial Agenda 2030 2020). I den nationella landsbygdspolitiken ingår också lika möjligheter att leva ett gott liv oavsett bostadsplats, bland annat genom jämlik tillgång till offentlig och kommersiell service (Näringsdepartementet 2017). Minskade geografiska klyftor rör sig därför mellan den ekonomiska och sociala hållbarhetsdimensionen, där livskvalitet oavsett förutsättningar är en viktig faktor (Hedenfelt 2013). Möjligheten att leva ett hälsosamt och gott liv ingår även i Agenda 2030 (FN:s generalförsamling 2015).

Social hållbarhet i en rural kontext uttrycks även i EU:s CAP, som består av två pelare. Den ena består av stöd till jordbruksverksamhet. Den andra fokuserar på landsbygdsutveckling och där ingår bland annat lokalt ledd utveckling genom arbetssättet Leader, där en lokal utvecklingsgrupp bildas med representanter från ideell, offentlig och privat sektor. Gruppen formulerar en strategi för lokal utveckling och kan ansöka om bidrag från olika EU-fonder för att genomföra projekt som de ser ett behov av. Leader syftar att bidra till attraktivitet samt företag och arbetstillfällen i det aktuella området (Jordbruksverket 2021a), och hamnar därför inom ett socioekonomiskt perspektiv. Levande landsbygder kan också underlätta för en mer rättvis fördelning av resurser genom att invånare utanför städer och tätorter får del av exempelvis offentlig service, ett behov som bland annat uppmärksammas i regional kontext i det regionala serviceprogrammet för Kalmar län (Region Kalmar län 2020). Landsbygder är många gånger beroende av civilsamhällets engagemang och organisering för att resurserna ska fördelas geografiskt rättvist (Näringsdepartementet 2020). Civilsamhällets engagemang främjar lokalt inflytande, vilket möjliggör medborgares deltagande och underlättar större genomslag för lokala behov. Det medför demokratiska fördelar och har därför stor betydelse för social hållbarhet likaväl som för hållbarhet generellt (Herlitz & Arlén 2017). Lokalt inflytande hos landsbygdsinvånare förespråkas därför för att gynna hållbar utveckling i Leader (Jordbruksverket 2021a) likaväl som i Agenda 2030 (FN:s generalförsamling 2015). På nationell nivå utgör civilsamhällets organisationer en betydelsefull samverkansaktör i förverkligandet av den nationella landsbygdspolitiken för att kunna bemöta varierande förutsättningar i landet (Näringsdepartementet 2017).

Dessa resonemang lyfter några exempel på hur landsbygder och hållbarhet är associerade. Precis som kulturgeografen Westholm (2018) poängterar, så är det viktigt att betona att det inte går att hitta en enkel lösning på alla hållbarhetsproblem på någon landsbygd. Det är inte heller enbart landsbygder som ska eller kan erbjuda hållbara lösningar, utan det behövs även i urbana områden. Tillväxtverket (2022b) understryker betydelsen av att integrera ett landsbygdsperspektiv, det vill säga medvetenhet om och anpassning till platserns olikheter, för att uppnå de globala målen för hållbar utveckling eftersom åtgärder för att uppnå målen genomförs lokalt. Ett landsbygdsperspektiv kan följaktligen fungera som en hävstång i arbetet med Agenda 2030 (ibid.). Landsbygder har med andra ord stor betydelse för hållbarhet i både urbana och rurala områden. Fokuset på samverkan och lokalt engagemang gör att den sociala hållbarhetsdimensionen har störst fokus i detta arbete, även om de tre dimensionerna är sammankopplade och påverkar varandra. Genom samverkan mellan civilsamhället och den offentliga sektorn går det att belysa vad som behöver förändras i människors vardagsliv likaväl som på strukturell nivå (Herlitz & Arlén 2017). Förståelse för rättigheter och skyldigheter på lokal nivå skapar även en större förståelse och ansvarstagande för globala utmaningar (ibid.).

2.3 Landsbygdernas medborgarskap

I det stora begreppet medborgarskap ingår relationen mellan stat och individ uttryckt som rättigheter och skyldigheter, samt någon form av rumslig avgränsning, ofta nationsgränser (Cras 2017). Medborgarskap har inte en fast definition, utan rättigheter och skyldigheter är under ständig förhandling mellan enskilda medborgare och det aktuella kollektivet (Cheshire & Woods 2009). Även om nationellt medborgarskap definieras uppifrån av staten, så är det i den lokala skalan som medborgarskapet utövas och krävs av medborgarna (Woods 2006). Historiskt har medborgarskap främst utgått från ett urbant sammanhang (jämför med engelskans *citizenship*), medan sociala hierarkier i rurala områden upprätthölls av institutioner som familj och kyrka. Ojämlikheter doldes av högt värderade traditioner och lojalitet. Rättigheter sågs som lämpligt för vissa personer och skyldigheter var ett individuellt ansvar istället för ett kollektivt ansvar, som det nutida medborgarskapet utgår från (ibid.). Sociala och ekonomiska samhällsförändringar, till exempel globalisering, ökad mobilitet, digitalisering och lantbrukets minskade betydelse i en europeisk kontext, har bidragit till att ruralt medborgarskap idag har fler likheter med ett urbant medborgarskap (ibid.). Det ställs därför liknande krav på medborgares rättigheter, såsom tillgång till hälsovård och utbildning (Cheshire & Woods 2009).

Sen mitten av 1950-talet har lika rättigheter till offentliga välfärdstjänster varit framträdande i Europas landsbygder. Under 1980-talet tillkom ett starkare fokus på skyldigheter, vilket utvecklades till två perspektiv på medborgarskap som är fortsatt relevanta. Det ena är medborgaren som konsument med rätt att välja service och varor på en konkurrensutsatt marknad. Det andra perspektivet utgår från aktivt medborgarskap, där medborgare deltar i styrningen och utövar medborgarskapet i praktiken (Woods 2006). Landsbygdernas medborgare förväntas engagera sig i sin bygd för att skapa en bra livssituation (Forsberg 2010). Detta reflekterar nya krav som ställs på medborgare i en neoliberal stat där kollektiva rättigheter i högre grad inriktas mot individuella skyldigheter när det som tidigare varit ett offentligt ansvar förflyttas till individen (Cheshire & Woods 2009). Denna ansvarsförflyttning återspeglas i idéer om hjälp till självhjälp som genomsyrar den nutida synen på medborgarskap. Detta framkommer i Tillväxtverkets (2022:8) vägledning för livskraftiga landsbygder, där hjälp till självhjälp är en bärande princip. I detta perspektiv på medborgarskap utnyttjas en uppfattning om landsbygdsinvånare som handlingskraftiga. De förväntas agera kollektivt för att hävda sin rätt till nedläggningshotad service och hitta alternativa lösningar. Det skiljer sig därför från det urbana medborgarskapet i vissa avseenden eftersom det är ett starkare fokus på skyldigheter och utövat medborgarskap (Cheshire & Woods 2009). Det rurala medborgarskapet blir på så sätt aktivt när medborgarna blir samarbetspartner till den offentliga sektorn snarare än passiva mottagare av välfärd (Cras 2017).

Landsbygdernas medborgarskap i en nationell kontext

Ett förändrat ruralt medborgarskap reflekteras även i Sverige. I Sveriges och övriga nordiska länders välfärdssystem har den offentliga sektorn haft ansvar över många rättigheter. Medborgare betalar relativt hög skatt och förväntar sig i utbyte en omfattande offentlig service, oavsett geografisk plats (Syssner 2018a). Omvandlingen till ett marknadsorienterat system med avregleringar och privatiseringar har bidragit till att välfärdssystemet i mindre grad handlar om att fördela resurser jämlikt, och mer handlar om att överleva på en konkurrensutsatt marknad. Det resulterar i att välfärdstjänster och andra verksamheter koncentreras i städer utifrån en neoliberal ekonomisk logik om mest gynnsam lokalisering (Björling & Fredriksson 2018). I och med denna utveckling har det offentliga närvaro minskat i många lokalsamhällen där det varit ekonomiskt olönsamt. Det har också förändrat civilsamhällets roll (Tillmar 2019), från att ha kunnat ställa krav på det offentliga till att den offentliga sektorn har förväntningar på civilsamhället att bidra till välfärd och tillväxt (Forsberg 2010). Medborgare både tar och ges större ansvar för de tjänster som den offentliga sektorn tidigare ansvarat över (Cras 2017) och det ses som en billig och effektiv lösning (Forsberg 2010). Cras (2017) kallar det förändrade rurala medborgarskapet för ett *kommunitärt medborgarskap*, där människor på landsbygderna i högre grad är beroende av varandra och av organisationsformer utanför de traditionella politiska strukturerna. Det kommunitära medborgarskapet är delat eftersom det kan vara ett sätt att förbättra livsvillkoren för landsbygdsinvånare. Samtidigt kan det upplevas som ett tvång när medborgare måste organisera sig för att den offentliga sektorn försvunnit (ibid.). Tillväxtverket (2022b:26) uppmärksammar också denna utmaning;

När människor kämpar för att behålla en busslinje, ett bibliotek eller vägbelysning kan det ses som en styrka i lokalsamhället – men också som en utmaning för demokratin när människor på vissa platser upplever att de behöver driva frågor som på andra platser hanteras via skattsedeln.

Det aktiva rurala medborgarskapet som denna utveckling framtvingat antyder ett stärkt deltagande och starkare demokrati, särskilt med tanke på att det skapar engagerade invånare som brinner för sin bygd. Det nödvändiga samarbetet med offentliga aktörer för att få igenom lokala behov kan även generera ett ökat politiskt engagemang i andra sammanhang (Herlitz 2002). Samtidigt riskerar legitimiteten i demokratiska val att försvagas om förändring bygger på att medborgare organiserar sig för att protestera eller tillgodose sina behov (Woods 2006). Enligt Parlamentariska landsbygdskommittén (2017) är det viktigt att medborgarskapet inte innebär en alltför stor klyfta mellan förväntade och faktiska rättigheter eftersom det kan leda till ett minskat förtroendet för det demokratiska samhället.

Alla medborgare är inte heller lika engagerade, vilket utgör ytterligare ett demokratiskt problem eftersom det tenderar att vara personer från en viss bakgrund och med särskilda egenskaper som engagerar sig. De som inte inkluderas i gemenskapen, frivilligt eller inte, kan därför få färre rättigheter (Woods 2006). Genom den bristande representationen går det att ifrågasätta vem som har makt och inflytande i frågor om landsbygdsutveckling (Shucksmith 2010) eftersom dominerande gruppers behov får ofta större gehör. Äldre personer är många gånger överrepresenterade i föreningar, även om snedfördelningen varierar mellan platser och verksamheter (Cras 2017). Behov av förnygring bland föreningsaktiva uppmärksammas dock från flera håll (Forsberg 2010; Parlamentariska landsbygdskommittén 2017). Även om det många gånger är få som engagerar sig mycket omges de av nätverk som stödjer föreningsarbetet genom att vara medlemmar (Forsberg 2010), hjälpa till med småsaker eller genomföra tjänster till ett lägre pris (Cras 2017). Samtidigt läggs ett stort ansvar på få personer, vilket kan upplevas som övermäktigt. Särskilt eftersom det är ett ideellt ansvar som inte krävs på samma sätt av urbana invånare (Forsberg 2010).

Insiders och outsiders

Det rurala medborgarskapet är också format av urban kultur och livsstil vilket kan uttryckas genom att före detta urbana invånare begär tillgång till service och infrastruktur de är vana vid (Woods 2006). Det uppmärksammar skillnad i perspektiv mellan personer som växt upp eller bott länge på en plats, respektive nyinflyttade eller besökare. Dessa grupper benämns ofta som *insiders* och *outsiders*. Kulturgeografen Relph (2016:49) menar att vara på insidan av en plats innebär att känna tillhörighet, trygghet och att identifiera sig med platsen. Pretto (2021) använder sig av uppdelningen insider/outsider i en studie över boendes och turisters uppfattning om ett landskap. I studien framgår det att boende, i detta fall insiders, upplever naturliga element i landskapet i förhållande till tidigare erfarenheter och skiljer mellan naturliga och mänskliga element. Turister, som representerar ett outsider-perspektiv, ser landskapet som en enhet och har svårt att återge korrekta beskrivningar (ibid.).

Peterson (2006) använder också begreppen insider/outsider, med hänvisning till Soini (2004), enligt vilken insiders är en del av platsen och därför kan ha svårare att urskilja vissa aspekter av landskapet. Outsiders betraktar istället landskapet utifrån och kan erfara kvaliteter med ett större mentalt avstånd. I Petersons (2006) studie, som bland annat utgår från Bråbygden, representerar lantbrukarna insiders. Outsiders är till exempel forskare, planerare eller besökare. I slutsatsen framgår det att det finns många grupper på landsbygden, och att det kan vara både gynnsamt och problematiskt att låta alla komma till tals kring framtidens landskapsplanering eftersom nyinflyttade personer inte besitter samma kunskap som lantbrukarna, vilka många gånger förvaltat landskapet i generationer. De nyinflyttade har en tydlig föreställning av det rurala ideallandskapet, vilket återspeglar turisternas uppfattning av landskapet i Prettos (2021) studie. Här väcks frågor om autenticitet, och vems bild av landskapet som ska forma framtida landskapsplanering och -förvaltning (Peterson 2006). Insiders och outsiders är även användbart inom lokalt engagemang. Till exempel uppmärksammar Forsberg (2010) att nyinflyttade personer kan uppleva svårigheter att inkluderas i det lokala utvecklingsarbetet när de inte har samma långtgående erfarenheter av bygden. Soini et al. (2012) menar att insiders är personer som engagerar sig i en plats, medan outsiders är alienerade från platsen. Det måste med andra ord inte enbart handla om personer som har bott lång eller kort tid på en plats.

Sammantaget har det urbana och rurala medborgarskapet många likheter. Båda utövas i relationen mellan det offentliga och medborgare samt utgår från en balans mellan rättigheter och skyldigheter. En skillnad är dock att det till följd av nutida samhällsförändringar ställs större krav på att landsbygdernas medborgare själva ansvarar för att få tillgång till samma rättigheter som urbana medborgare. Det kan förverkligas genom att rurala medborgare organiserar sig och tar över en före detta offentlig verksamhet, eller samverkar med offentliga aktörer för att hitta andra lösningar. Detta diskuteras mer i avsnittet nedan. Landsbygdens medborgarskap är också mångfacetterat och består av besökare likaväl som människor som har bott där olika länge, vilket påverkar engagemanget för platsen.

2.4 Organisering och styrning

Organisering på landsbygder runtom i världen sker på många sätt. Landsbygdsinvånare demonstrerar i protest mot globalisering och politik som inte gynnar den inhemska livsmedelsbranschen. En annan social rörelse som också utgår från landsbygder består av medborgares gemensamma agerande mot förändringar som försvårar vardagslivet utanför städer, det vill säga lokalt engagemang för sin bygd (Woods 2006). Som tidigare konstaterats, leder en minskad offentlig närvaro många gånger till att civilsamhället tar frågan i egna händer (Herlitz & Arlén 2017; Åkerman 2020). Cras (2017) uppmärksammar att det blir vanligare att civilsamhällen driver nedläggningshotade mackar och bredbandsutveckling i bygder som annars riskerar att förlora de serviceverksamheterna. Civilsamhället har med andra ord stor betydelse för landsbygdernas servicetillgång. Enligt Tillväxtverket (2022a) har civilsamhället en viktig funktion i att driva service och fungera som ”kanal för människors deltagande i politiska processer”. Civilsamhället framhålls som särskilt viktigt på landsbygder (ibid.), vilket går att relatera till det förändrade rurala medborgarskapet där medborgare behöver agera kollektivt. Organisering sker ofta i samarbete med aktörer från offentlig såväl som privat sektor (Woods 2006). Många aktörer är alltså inblandade, även om detta arbete fokuserar på civilsamhälle och kommun.

För kommunen kan civilsamhällets organisationer ses som betydelsefulla resurser med insikt i lokala förutsättningar och behov. De kan även uppfattas som obekväma eller som att de ställer orimliga krav (Forsberg 2002; Cras 2017). Forsberg (2010) betonar att engagemang kräver viss olydnad eftersom den kollektiva mobiliseringen ofta sker för att det finns något att försvara och blir därför ett sätt att utmana rådande ordningar. Det är förknippat med kommunens rådighet, det vill säga vad kommunen anser sig ha möjlighet att påverka. I flera svenska kommuner används rådighet som argument för att åtaganden inte går att genomföra på landsbygderna. Det kan handla om att kommunen inte har rådighet över marken eftersom den till stor del ägs av privata markägare (Tillväxtverket 2021b). Begreppet rimlighet används också som argument, och det handlar om hur mycket kommunen kan bidra med. Eftersom det inte finns någon överenskommen definition av rimlighet utöver lagstadgade krav påverkas det av politiska ställningstaganden (ibid.). På så sätt blir kommunen en viktig förhandlingspart i det lokala medlemskapet (Cras 2017). Kommunen kan möjliggöra eller begränsa civilsamhällets insatser eftersom de i vissa fall avgör vilken del av civilsamhället som ska tilldelas stöd (Forsberg 2010). Kommunen kan därför upplevas ha två sidor; en ”elak” sida och en ”vänlig” sida, vilka kan förekomma inom en och samma kommun (Cras 2017:179-180). I den elaka sidan ingår nedläggning av kommunala verksamheter och tillsynsverksamhet. Den goda sidan representeras av roller som landsbygdsutvecklare och föreningshandläggare. Från detta perspektiv hjälper kommunen civilsamhället med projektansökningar, förmedlar kontakter samt bistår med små finansiella medel och andra resurser. Kommunens ”vänliga” insatser för civilsamhället har stort symboliska värde även om de tenderar att vara små i jämförelse med de ”elaka” nedläggningarna (ibid.).

Organiseringen på landsbygden, där civilsamhället och kommunen utgör två betydelsefulla aktörer, reflekterar en interaktiv samhällsstyrning [*governance*²], som både påverkar urbana och rurala områden. I denna styrning, som skiljer sig från traditionell centraliserad styrning [*government*], luckras gränserna mellan det offentliga och det privata upp. Statens roll förändras från att tidigare bestått av att ge stöd till att bilda nätverk och partnerskap med ideell och privat sektor (Shucksmith 2010). Interaktiv samhällsstyrning bygger på samverkan, vilket ses som nödvändigt för att bemöta nutidens komplexa utmaningar (ibid.).

Möjligheter med styrning och organisering i en rural kontext

Samtida västerländsk landsbygdspolitik på europeisk och nationell skala är färgad av en stark tilltro till medborgares organiseringsförmåga (Cheshire & Woods 2009) och ett underifrånperspektiv (Cras 2017). Ett underifrånperspektiv har potential att skapa åtgärder som utgår från platsen de appliceras,

² Översättningarna av *governance* och *government* kommer från Hedlund och Montin (2009)

det vill säga platskänsliga åtgärder, istället för att utgå från individbaserade åtgärder som förespråkas i ett neoliberalt samhälle (Rodríguez-Pose 2018). I många områden som upplevt strukturella utmaningar efter minskad jordbruksverksamhet eller nedlagda industrier har offentliga insatser fokuserat på människorna och deras möjlighet att flytta till andra platser med fler möjligheter; växande platser där människor och verksamheter koncentreras. Individbaserade och uppifrån formulerade strategier har inte bidragit till en mer jämlik utveckling, utan snarare ökade klyftor beroende på geografisk plats (ibid.). Det understryker behovet av platskänsliga insatser, vilket civilsamhällets organisering kan bidra med eftersom medborgarna besitter kunskap om platsen och människorna. En interaktiv samhällsstyrning där den ideella sektorn är en betydelsefull samarbetspartner kan också bidra till ökat deltagande (Shucksmith 2010) och starkare engagemang för bygden, vilket i sin tur har potential att öka den politiska medvetenheten och engagemanget i andra sammanhang (Cras 2017). Herlitz (2002) menar att lokala skalan i form av bygden är underrepresenterad på grund av centraliseringar och kommunsammanslagningar. Det gör att politik och i längden demokrati kommer längre från medborgarna. Genom att tillskriva civilsamhällets organisationer mer ansvar kan ett ökat demokratiskt deltagande uppmuntras eftersom "[e]tt första steg för ett vidgat samhällsengagemang är ofta den egna platsen där man bor. Det är lättare att engagera sig i det näraliggande" (Herlitz 2002:21).

Begränsningar med styrning och organisering i en rural kontext

Organisering på landsbygden är inte alltid grundat i något positivt. Tvärtom uppstår det ofta i skuggan av nedläggningar av verksamheter som fyller viktiga behov (Forsberg 2010). Drivkraften kan vara passion för bygden men likaväl ilska gentemot nedläggningar (Cras 2017). Det finns även ett intresse i organiseringsens möjlighet att bidra till ekonomisk tillväxt, vilket riskerar dölja att organisationen kan vara ett nödvändigt kollektivt agerande. I synnerhet om bygdens kamp för överlevnad göms bakom mer tillåtande ord som utveckling och lokal kraft (Forsberg 2010). I en interaktiv samhällsstyrning, där stort ansvar över rurala områden överlämnas till civilsamhället, upphöjs betydelsen av det lokala (Shucksmith 2010). Detta skapar en risk att falla för den lokala fällan (*the local trap*), där det lokala ses som något bra eftersom det decentraliserar makt och därför antas leda till stärkt demokrati trots att skalor är sociala konstruktioner som går att anpassa för att gynna skilda syften (Purcell 2006). Samtidigt behandlas den lokala skalan som ett mål i sig, snarare än ett medel för social rättvisa, starkare demokrati eller hållbarhet. Andra skalor som skulle kunna vara mer lämpade nedvärderas och lokala intressen prioriteras på bekostnad av intressen hos en bredare allmänhet (ibid.).

Den lokala skalan går i kontexten för detta arbete att använda som argument för ett mer neoliberalt samhälle, där minskad offentlig närvaro motiveras med att det bidrar till starkare demokrati och ökad självständighet. Det är dock problematiskt eftersom de som engagerar sig inte nödvändigtvis representerar hela befolkningen, vilket konstaterats ovan. Det går också att koppla till insiders och outsiders (se Relph 2016); alla kan eller vill inte engagera sig i befintliga organisationsformer. Det går också att ifrågasätta huruvida områden med stort lokalt engagemang och tydliga organiseringar har större chans att få tillgång till offentliga resurser. Kommunen bör enligt demokratiska grunder inte anpassa sig efter de grupper som skriker högst, utan säkerställa rättvis resursfördelning (Cras 2017). Även Shucksmith (2012) ser en risk att geografiska ojämlikheter förstärks om områden med bristande institutionell kapacitet, till exempel kunskap, nätverk eller mobiliseringsförmåga, får svårare att söka offentligt stöd. Detta bekräftas i Forsbergs (2010) studie, där goda politiska kontakter gav ett försprång i kampen om en ny vårdcentral. Samtidigt är det enklare för kommunen att stödja organiserade individer där efterfrågan samlas (Cras 2017). Kollektiv mobilisering stärker med andra ord individuella röster (Forsberg 2010). I likhet med att regioner måste hävda sig i en global ekonomi för att få del av regionala utvecklingsmedel (Syssner 2018a), behöver alltså civilsamhällets organisationer konkurrera om projekt- och utvecklingsmedel, såsom Leader där de som har störst potential att bidra till arbetstillfällen och nya företag får mest resurser. Interaktiv samhällsstyrning går därför att problematisera utifrån interna maktrelationer, det vill säga vilka som kommer till tals i en bygd, och strukturella maktrelationer, som påverkar vilka bygder som prioriteras (Shucksmith 2012).

2.5 Skala upp och skala ut

Huruvida initiativ från civilsamhällets organisationer åstadkommer förändring beror på graden av inflytande och bemötandet från andra sektorer. Precis som Castro-Arce och Vanclay (2020) påpekar, behöver initiativ som drivs av gräsrotsaktörer stärkas av andra politiska nivåer för att etableras och leda till strukturella förändringar. Buijs et al. (2019) understryker betydelsen av att aktivt medborgarskap inom strategisk grönyteplanering skalas upp, det vill säga anammas eller stöds på en högre nivå genom att exempelvis ingå i formella policys och program för att vidareutveckla både initiativen och den institutionella kontexten (ibid.). Enligt Tillväxtverket (2022b) är också förankring av ett landsbygdsperspektiv nödvändigt för att undvika personberoende och skapa en uthållig organisatorisk struktur. För att kampen ska nå bortom bygderna behöver den med andra ord få politiskt gehör (Forsberg 2010). Samtidigt behövs en skalning utåt, där medborgares initiativ och erfarenheter delas till andra liknande sammanhang för att aktivt medborgarskap ska kunna ta och få mer utrymme och fler initiativ förverkligas på gräsrotsnivå (Buijs et al. 2019). Även om integrering av ett landsbygdsperspektiv behöver utgå från lokala förutsättningar är det också värdefullt att lära av andra och dela erfarenheter för att kunna förbättra kvaliteten och generera utmanande idéer (Tillväxtverkets 2022b). Shucksmith (2012) är enig när det gäller behovet av nätverk utanför den egna geografiska och sociala kontexten för att dela erfarenheter och initiativ. Nätverken kan underlättas genom offentligt stöd, vilket visar hur den offentliga sektorn kan vara möjliggörare för civilsamhällets initiativ (ibid.). På så sätt kan även risken för den lokala fällan minskas eftersom de lokala gränserna överskrids.

Processen där lokala initiativ tillgängliggörs till andra sammanhang och nivåer kan benämnas på många sätt. Buijs et al. (2019) kallar interaktionen mellan initiativ underifrån som stöts ovanifrån för *mosaic governance*, ett begrepp som bär stora likheter med Shucksmiths (2012) definition av *networked rural development*, här översatt till nätverksbaserad landsbygdsutveckling. Enligt nätverksbaserad landsbygdsutveckling har rurala områden stor potential och mycket tillgångar, men underifråninitiativ behöver stödjas på alla styrnivåer för att det ska få större genomslag (Shucksmith 2012). I detta arbete definieras nätverksbaserad landsbygdsutveckling genom tolkningar av Buijs et al. (2019) *mosaic governance* och Shucksmiths (2012) *networked rural development*, samt genom anpassning till detta arbetes kontext (se tabell 1).

Tabell 1. Definitionen av nätverksbaserad landsbygdsutveckling som används i denna studie.

	Mosaic governance (Buijs et al. 2019)	Networked rural development (Shucksmith 2012)	Nätverksbaserad landsbygdsutveckling
Geografiskt fokus	Urbana områden	Rurala områden	Rurala områden
Huvudsakliga aktörer	Aktiva medborgare Kommun	Rurala gemenskaper Offentlig sektor	Civilsamhälle Kommun
Ambition	Gröna, rättvisa och demokratiska städer	Utveckla rurala områden Minska geografiska ojämlikheter	Levande och hållbara landsbygder
Exempel på tillvägagångssätt	Skala upp gräsrotsinitiativ Mobilisera nya aktörer Blandning av styrningssätt Anpassa till lokal kontext Möjliggörande offentlig sektor	Mobilisera lokala resurser Stärka och utöka lokala nätverk Nätverk mellan styρνivåer Kapacitetsbyggande Möjliggörande offentlig sektor	Kontinuerligt engagemang Blandning av styrningssätt Anpassa till lokal kontext Stärka och utöka lokala nätverk Nätverk mellan styρνivåer Kapacitetsbyggande Möjliggörande offentlig sektor

I nätverksbaserad landsbygdsutveckling inringas bygderörelsens dilemma. Civilsamhällets organisationer, eller bygderörelsen med Forsbergs (2010) ordval, syftar till att vara en motkraft till etablerade institutioner. Samtidigt är civilsamhällen beroende av att samverka med etablerade institutioner för att få tillgång till nödvändiga resurser, vilket understryker en inneboende risk att initiativ underifrån anpassas för att ingå i byråkratiska regelverk. Det är därmed en ömtålig balansgång mellan självständighet och lokala ambitioner, som kan vara normbrytande och ifrågasättande, gentemot goda kontakter med exempelvis kommunen, och tillgången till stöd som det medför (Forsberg 2010). Det finns med andra ord både för- och nackdelar förknippade med att civilsamhällets initiativ skalas upp och institutionaliseras.

Det finns flera exempel på hur landsbygdenas lokala engagemang kan organiseras för att erfarenheterna ska få ett större genomslag. Riksorganisationen Hela Sverige ska Leva är ett exempel som verkar för att tillgängliggöra kunskap och erfarenheter från lokalt ledd utveckling på landsbygden. Det finns också olika samverkansforum mellan offentliga aktörer och civilsamhället, till exempel byaråd, landsbygdsråd eller kommunbygdsråd (Tillväxtverket 2021a:27). Kommunen kan även samarbeta med ideella aktörer i ett idéburet offentligt partnerskap (IOP), det vill säga ett samarbete där offentliga och ideella aktörer arbetar tillsammans för att nå allmännyttiga mål (Utredningen om idéburna aktörer i välfärden 2019). Landsbygdsdialoger är ytterligare ett exempel, som genomförs på olika sätt i kommuner som använder sig av det. Fördelarna med dessa dialoger är att kommunala politiker och tjänstepersoner får större kännedom om lokala perspektiv. Även i dessa finns det dock utmaningar kopplat till bristande representativitet och behov av förnygring. Dessutom finns en potentiell risk om dialogen bara aktiveras vid nedläggningar, vilket kan skapa negativa associationer till dialogerna. Därför är kontinuerliga dialoger om landsbygdsfrågor fördelaktigt (Tillväxtverket 2021b). Långsiktigheten kan även bidra till att frångå den projektifiering som präglar många kommuners insatser i lokalsamhällen (Herlitz & Arlén 2017).

Sammanfattningsvis finns det behov av att civilsamhällets initiativ skalas upp och påverkar etablerad praxis, vilket i detta arbete benämns som nätverksbaserad landsbygdsutveckling. Genom att skala upp gräsrotsinitiativ kan de få större genomslag och underlättas av aktörer som besitter andra resurser än vad som finns inom civilsamhället. Samtidigt kan det leda till att civilsamhällets betydelse som motpart till offentliga aktörer minskas eftersom initiativen anpassas till den aktuella aktörens ambitioner. Därutöver finns det flera fördelar med att skala ut lokala initiativ mellan civilsamhällen på olika platser, eftersom det möjliggör att fungerande tillvägagångssätt utnyttjas i flera sammanhang.

3. Material och metodologi

I detta kapitel presenteras arbetets metodologiska utgångspunkter och det empiriska materialet, som insamlats genom platsbesök och intervjuer. För att skapa en bakgrundförståelse för ämnesområdet genomfördes inledningsvis en litteraturoversikt med forskningsartiklar och styrdokument som berör landsbygdsutveckling, medborgarskap, organisering och styrning. Studien som sen genomfördes baseras på en kvalitativ forskningsstrategi och implementeras genom en fallstudie i Oskarshamns kommun.

3.1 Kvalitativ forskningsstrategi

Eftersom denna studie syftar till att undersöka relationen mellan kommun och civilsamhälle på landsbygden, är de sociala processerna i fokus. I det teoretiska ramverket etablerades att dessa processer kännetecknas av stor komplexitet, vilket gör en kvalitativ forskningsstrategi lämpligt för att få en större förståelse för dem (Bryman 2016). Genom att tillvägagångssättet beskrivs utförligt har brist på transparens, en kritik som ofta lyfts mot kvalitativ forskning (ibid.), minimerats.

3.2 Fallstudie

Studien utgår från en fallstudiedesign, där Oskarshamns kommun är det studerade fallet. Kommunen undersöks genom två geografiska analysenheter; Misterhult och Bråbygden. Då studien fokuserar på samverkan mellan organisationer i en avgränsad geografisk kontext, är fallstudie en passande forskningsdesign (Bryman 2016). I en fallstudie ingår med fördel flera metoder (Yin 2007), och i denna studie har därför platsbesök och intervjuer genomförts. Det empiriska materialet från platsbesök och intervjuer kompletterades med platsspecifikt textmaterial i form av bland annat plandokument och tidningsartiklar från lokaltidningen Oskarshamns-Tidningen. Artiklar från den andra lokaltidningen Oskarshamns-Nytt användes inte eftersom liknande saker rapporterades i båda tidningarna, men mer utvecklat i Oskarshamns-Tidningen. Genom att använda olika material möjliggjordes metodisk triangulering, vilket stärker resultatets trovärdighet (Bryman 2016).

Urval

Fallstudiens upplägg är inspirerat av konnässörsmetoden i valet av plats och informanter. Konnässörsmetoden syftar till att lyfta upplevelser och kunskaper hos konnässörer, det vill säga personer med stor lokalkännedom, samt att synliggöra och integrera deras perspektiv i beslutsfattandeprocesser som berör landskap i deras närhet (Mellqvist et al. 2013). Oskarshamns kommun, studiens geografiska kontext, har i enlighet med konnässörsmetoden valts ut mot bakgrund av studiens syfte och det stora engagemang som finns i kommunens rurala civilsamhälle. Det finns också en etablerad samverkan mellan kommun och civilsamhälle. Precis som Bryman (2016) lyfter, så är valet av fall ofta en blandning mellan representativt och unikt. Det är aktuellt i denna studie eftersom kommunens arbete och engagemang på landsbygderna i vissa avseenden är unikt. Samtidigt är kommunen representativ för många svenska landsbygder. Även om resultatet inte går att generalisera till andra sammanhang, vilket ofta är problematiskt med fallstudier, kan lärdomarna från studien komma till nytta i kommuner med liknande förutsättningar (Yin 2007). Fallet baseras med andra ord på ett medvetet urval (Johansson 2007). Därutöver finns en personlig koppling till platsen eftersom familjemedlemmar bor i kommunen. Deras nätverk har underlättat kontakt med lämpliga personer och praktiska frågor för studiens genomförande. Jag kunde även använda min tidigare kännedom om kommunen för en viss förståelse för platsen redan innan datainsamlingen. Eftersom det inte är min hemkommun möjliggjordes större distans till personer och platser som undersöktes.

De två nedslagen i Misterhult och Bråbygden representerar kommunens landsbygder. Även detta urval motiveras med att det är intressanta områden att undersöka eftersom det lokala engagemanget har haft en stor betydelse. Genom att undersöka två analysenheter inom samma fallstudie kan även resultatet

från de individuella enheterna stärkas, eftersom de agerar i samma kontext vad gäller exempelvis nationella regelverk och kommunala strategier. Samtidigt bidrar analysenheterna med varierande erfarenheter till följd av deras skilda historia och kultur. Därför kan fokusområdenas erfarenheter både fördjupa och bredda fallstudiens resultat. Urvalet av informanter baserades på ett subjektivt urval (Denscombe 2016), där lämpliga konnässörer handplockades på grund av deras lokalkännedom och erfarenheter av engagemang i sin hembygd. Genom detta engagemang ansågs de även ha insikt i andra invånares perspektiv, vilket går i linje med konnässörsmetodens urval (Mellqvist et al. 2013). Anna Peterson, landskapsarkitekt och doktor i lantbruksvetenskap vid SLU som tidigare genomfört forskningsprojekt i Bråbygden, rekommenderade också lämpliga intervjupersoner från Bråbygden. Informanterna som tillfrågades i ett tidigt skede föreslog även lämpliga informanter, vilket därför möjliggjorde ett snöbollsurval (Denscombe 2016).

3.3 Datainsamlingsmetoder

För att undersöka fokusområdena och de samverkansprocesser som sker mellan kommunen och civilsamhället har data insamlats genom platsbesök och semistrukturerade intervjuer. Insamlingsmetoderna utgick från ett öppet förhållningssätt, där jag tillät nya frågor och infallsvinklar att dyka upp. Eftersom insamlingen av empiriskt material genomfördes relativt tidigt i processen bidrog det med nya insikter om sammanhanget som påverkade det efterföljande arbetet. Genom att spendera sammanlagt tolv dagar i området möjliggjordes en djupare förståelse för platserna och ett förtroende mellan mig och informanterna. Att skiljas från en plats kan skapa mentala avstånd (Forsberg 2010). Så mycket tid som möjligt spenderades därför i fallstudiens geografiska kontext.

Platsbesök

Att bilda sig en egen förståelse genom att uppleva platserna som studeras i en fallstudie, både vad gäller landskapet och spår av sociala aktiviteter, är av stor betydelse för att uppfatta hur de används (Yin 2007) likaväl som bakgrundskontexten (Denscombe 2016). I konnässörsmetoden betonas förhållandet mellan människan och platsen för att kunna utforska vilka konsekvenser förändringsprocesser får ur individens perspektiv (Mellqvist et al. 2013). Jag besökte därför Bråbygden och Misterhult på egen hand vid ett tillfälle per plats, i ungefär två timmar. Innan besöken identifierade jag betydelsefulla platser i områdena utifrån textmaterial, framförallt föreningars hemsidor, samt Google Maps (se besökta platser i figur 5 och figur 15). Platsbesöken gjordes för att få en egen känsla för områdena. De gav med andra ord inte en uttömmande förståelse, utan snarare en ögonblicksbild som sen utvecklades med konnässörernas erfarenheter under intervjuerna. Under besöken försökte jag få en inblick i det lokala engagemangets påverkan på och kommunens närvaro i de fysiska rummen samt en förförståelse för platser som skulle kunna lyftas under intervjuerna. För att minnas och kunna förmedla platserna och känslorna insamlades material i form av fotografier och fältanteckningar om allmänna intryck och tecken på sociala aktiviteter.

Intervjuer

Inom ramen för fallstudien genomfördes elva semistrukturerade intervjuer med representanter från civilsamhällets organisationer och kommunala tjänstepersoner (tabell 2). Eftersom studien syftar till att undersöka hur det lokala engagemangets påverkar landsbygder, och hur kommun och civilsamhälle kan underlätta för engagemang, kräver studien en ingående uppfattning om sammanhanget, mänskliga erfarenheter och aktörers relationer. Det gör intervjuer till ett lämpligt metodval (Kvale & Brinkmann 2014). Tre av frågeställningarna utgår även från frågan *hur*, vilket stärker metodvalet (ibid.). Intervjuer är också en betydelsefull insamlingsmetod i fallstudier, som ofta utgår från människor. För att undersöka deras perspektiv är intervjuer därför en relevant informationskälla (Yin 2007). Innan intervjuerna genomfördes hade jag genom min personliga koppling, det teoretiska ramverket och textmaterial om områdena fått en viss förståelse för kontexten informanterna verkar i. Som Kvale och Brinkmann (2014) påpekar, är det viktigt med en förståelse för fenomenet som studeras innan intervjuer genomförs för att kunna ställa relevanta frågor.

Tabell 2. Intervjuade personer samt plats och tid för intervjuerna.

Konnässör(er)	Roll och organisation	Plats	Tid
Kristina Hägg-Blecher	Landsbygdsutvecklare, Oskarshamns kommun	Stadshuset, Oskarshamn	24/2–2022 1h 15 min
Sara Olsson	Hållbarhetsstrateg, Oskarshamns kommun	Digitalt	18/2–2022 40 min
Annicka Gunnarsson	Ordförande, Hela Sverige Oskarshamn	Digitalt	23/2–2022 1h 20 min
Eva Holm Mette Munter	Framröstade talespersoner för f.d. Folkinitiativet i Misterhult	Församlingshemmet i Misterhult	17/2–2022 2h 50 min
Lotta Sand Rydberg	Ordförande, Misterhults allmänna idrotts- och samhällsförening (MAIS)	Café, Oskarshamn	22/2–2022 1h 15 min
Erik Ciardi Emma Dahlberg	Styrelseledamöter, Misterhult Skola Ekonomisk Förening	Digitalt	24/2–2022 1 h 10 min
Carola Algesson	Ordförande, Misterhults hembygdsförening	Hembygdsparken och hos Carola i Misterhult	25/2–2022 1 h 40 min
Jimmy Svensson	Ordförande, Bråbygdens intresseförening	Bråbogården och biltur	17/2–2022 2h 10 min
Marijan Frančić Tommy Skoog	Initiativtagare och engagerade, Bråbygdens intresseförening	Hemma hos Tommy i Applekulla	22/2–2022 2h 30 min
Mårten Aronsson	Tidigare engagerad medlem, Bråbygdens intresseförening	Hemma hos Mårten i Östantorp	25/2–2022 2h 30 min
Monika Andersson	Rektor, Bråbygdens föräldrakooperativ	Digitalt	10/3 – 2022 30 min

I likhet med Forsbergs (2010) tillvägagångssätt, genomfördes intervjuerna med ett öppet förhållningssätt. Jag hade med förberedda frågor att diskutera (se exempel på intervjuguide i bilaga 1) men samtalen fick svänga åt de håll som verkade engagera informanterna och jag styrde dem endast vid alltför stora utsvävningar. På så sätt fick konnässörernas egna berättelser och perspektiv komma fram. I sann föreningsanda bjöds jag på fika under flera intervjuer. I samband med två intervjuer blev jag även visad delar av fokusområdena. I Bråbygden fortsatte intervjun med Jimmy Svensson med en biltur genom byarna Bråbo, Bjälebo och Applekulla (figur 15), där vi stannade och gick ut ur bilen vid en restaurerad vattensåg, vid Jimmys gård där vi hälsade på hans får samt vid ett nybyggt hus. I Misterhult inleddes intervjun med Carola Algesson i hembygdsparken, där hon visade insidan av hembygdsparkens byggnader medan hon berättade om deras historia och om föreningens arbete. Att vara på den aktuella platsen är viktigt inom konnässörsmetoden eftersom det underlättar konnässörens möjlighet att delge sina erfarenheter och upplevelser relaterade till platsen (Mellqvist et al. 2013).

Informanterna fick själva föreslå plats för intervjun och avgöra om de ville genomföra intervjun individuellt eller tillsammans med andra, med en underliggande förhoppning att skapa en avslappnad stämning och genom det undvika att informanternas svar påverkades av intervjuareffekten, det vill säga att svaren färgas vad de tror att den som intervjuar vill höra (Yin 2007). De fick också välja om vi skulle ses fysiskt eller digitalt. Under intervjuerna spelades ljudet in och anteckningar fördes. Efteråt kompletterade jag anteckningarna med övriga resonemang jag kom ihåg från intervjuerna samt personliga reflektioner.

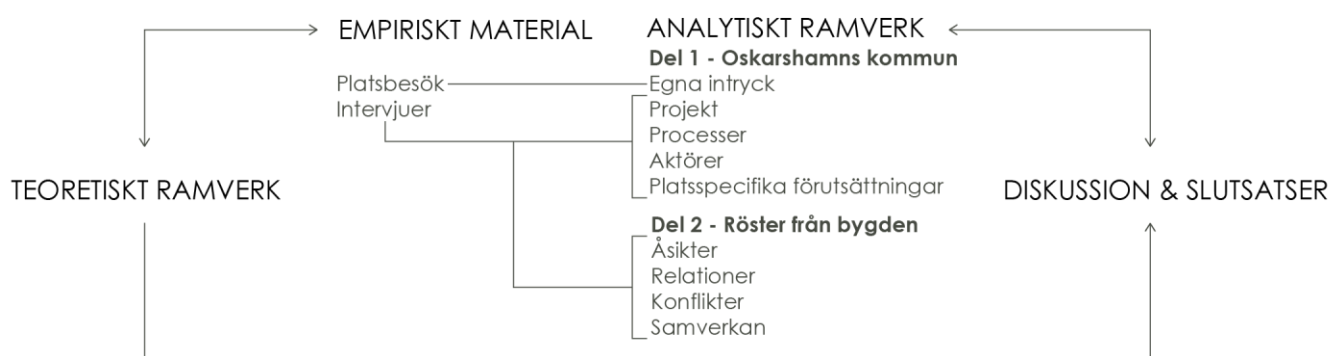
3.4 Forskningsetiska överväganden

I arbetet har det gjorts flera forskningsetiska överväganden, vilket är extra viktigt i en kvalitativ studie där människor deltar (Kvale & Brinkmann 2014). Samtliga intervjuer inleddes med att studiens syfte och upplägg beskrevs för att möjliggöra ett informerat samtycke. Deltagandet baserades också på frivillighet, och de medverkande hade möjlighet att hoppa av när som helst under processen. Eftersom denna studie inte berör ett känsligt ämne, har avvägningen gjorts att namnge informanterna. I enlighet med konnässörsmetoden är det också ett sätt att lyfta personer som är kunniga och intressanta inom undersökningsområdet. Informanterna har därför efter godkännande namngetts för att visa respekt för deras arbete. I likhet med Forsbergs (2010) argumentation kring anonymitet i hennes etnologiska studie om lokalt utvecklingsarbete, är det även ett sätt att synliggöra personer och platser på landsbygden, som ofta upplevs vara bortglömda eller osynliggjorda. Att inte anonymisera personer och platser gör också att spekulationer undviks (ibid.). Därutöver har transparens kring informanternas roller bedömts vara viktigt för att veta vilket perspektiv de representerar. Genom att avslöja deras respektive roll har deras anonymitet inte gått att säkerställa.

3.5 Analytiskt ramverk

För att kunna analysera materialet digitaliserades de handskrivna anteckningarna från intervjuerna. Intervjuerna lyssnades därefter igenom minst en gång i sin helhet och de delar som var extra relevanta i relation till studiens syfte transkriberades. Allt material skrevs sen ut och lästes igenom. Genom att gå igenom materialet från intervjuerna flera gånger skapade jag en förtrogenhet med informanternas perspektiv, hur deras resonemang liknade varandra respektive var perspektiven var motsägande. Då analysen genomfördes ad hoc, efter att en förtrogenhet med materialet skapats, kan det analytiska ramverket sägas utgå från en bricolageansats där olika analysmetoder använts utifrån deras lämplighet att bearbeta materialet och bidra med fördjupad förståelse (Kvale & Brinkmann 2014:281-282). Att anmärka teman och mönster, göra jämförelser samt skapa metaforer utifrån materialet är några exempel på ad hoc-tekniker för intervjuanalys (ibid.), varav samtliga har nyttjats i detta arbete.

Efter att en grundläggande kännedom om materialet skapats genomfördes analysen i två delar. I den första delen identifierades förutsättningar, projekt, processer samt medverkande och ansvariga aktörer i Oskarshamns kommun och fokusområdena Misterhult och Bråbygden. Resultatet från denna analysdel redogörs i kapitel 4. *Oskarshamns kommun*. Där beskrivs även mina intryck från platsbesöken, kompletterat med fotografier. I analysens andra del, som presenteras i kapitel 5. *Röster från bygden*, tematiserades och jämfördes åsikter och insikter om hur kommunens arbetssätt funkar, hur informanterna ställer sig till genomförda eller pågående processer samt vad som hade kunnat fungera bättre. Tematiseringen baserades på fyra metaforer som framkom i intervjuerna och som är relevanta för studiens syfte; *Det som håller ihop hela klistret*, *En liten nagel i ögat*, *Käppar i hjulet* samt *Plåster på sårén*. Metaforernas användning i intervjuerna har dock utvidgats för att möjliggöra sortering och djupare analys av det empiriska materialet. Båda analysdelarna diskuteras sen i förhållande till det teoretiska ramverket i kapitel 6. *Diskussion* (se figur 4).

Figur 4. Sammanfattning av analytiskt ramverk. Figuren visar det analytiska ramverkets struktur och kopplingar till arbetets övriga delar.

4. Oskarshamns kommun

På genomresa i Oskarshamns kommun i Kalmar län, östra Småland (se figur 1 och figur 2), är det tydligt att kommunen består av ett brokigt skogslandskap med steniga odlingsmarker och utspridda tätorter omgivna av sjöar i varierande storlekar. En stor del av kommunen stoltserar också med en Östersjökust. Kommunen har länge varit beroende av industriarbeten, vilka fortfarande sysselsätter en stor del av kommuninvånarna. Oskarshamns kärnkraftverk, beläget norr om centralorten, erbjuder också arbetstillfällen (Oskarshamns kommun 2022). Statistiskt ligger Oskarshamn nära rikssnittet i många faktorer och har i det avseendet många likheter med andra svenska kommuner, exempelvis vad gäller hushållsstruktur (antal barn som föds och antal personer/hushåll) och inkomstnivå (SCB u.å.).

Kommunen sticker dock ut i inom vissa områden, vilket har betydelse för landsbygderna likaväl som för kommunen som helhet. För det första består kommunens markanvändning av en övervägande andel skogsmark, runt 80% i jämförelse med rikets ca 70%. I kommunen finns lite mer bebyggelse, medan det finns mindre jordbruksmark i förhållande till det nationella genomsnittet (SCB u.å.). För det andra finns det utmärkande faktorer kopplat till befolkningsstruktur och demografi. Det finns en högre andel kommuninvånare som bor utanför tätort enligt SCB:s definition, nästan 15% i Oskarshamn, jämfört med ca 12% som gäller för hela Sverige (SCB u.å.). Samtidigt är kommunbefolkningen lite äldre; 43,8 år jämfört med nationsgenomsnittet 41,4 år (SCB u.å.). Det har inte skett några större förändringar i befolkningsmängden under de ungefär 50 åren Oskarshamn varit en kommun, även om det sker en liten befolkningsökning främst i centralorten Oskarshamn (Oskarshamns kommun 2022). En av kommunens ambitioner är att använda attraktiviteten på landsbygderna för att öka kommunens befolkning, vilket går i linje med målet att de drygt 27 000 invånarna ska bli 30 000 år 2030. Befolkningsökning ses som en förutsättning för att bevara och utveckla samhällsservice, ett fungerande näringsliv, attraktiva bostäder samt investeringar i infrastruktur och kommunikationer (ibid.). I nuläget visar Tillväxtverkets tillgänglighetsindex³ att kommunens, liksom en stor del av övriga östra Smålands, tillgång till service mestadels är på nivå *mellan*. I en del av kommunens norra del, där bland annat Misterhultsbygden ingår, betecknas tillgången till service som *låg* (Tillväxtverket 2018).

4.1 Kommunens arbete med levande landsbygder

Oskarshamns kommun arbetar på många sätt med levande landsbygder. I den föreslagna översiktsplanen betonas vikten av att arbeta över kommungränser med frågor inom bland annat kommunikationer och besöksnäring (Oskarshamns kommun 2022). Detta är även relevant inom landsbygdsfrågor, där kommunen bland annat samarbetar med Västerviks kommun med service i kommunernas angränsande områden (Hägg-Blecher 2022-02-24). För att främja servicetillgång arbetar Oskarshamns kommun också med att stärka strategiska noder (se figur 3) och stråk mellan dem för att servicefunktioner ska komplettera varandra. Digital kommunikation lyfts fram som ett utvecklingsområde som möjliggör boende och företagande på landsbygden (Oskarshamns kommun 2022). Landsbygdernas naturvärden antas kunna bidra till att kommunen blir attraktiv för invånare och besökare. Inflyttning ses som viktigt för att landsbygderna ska kunna vara levande. För att främja inflyttning används bland annat LIS (Landsbygdsutveckling I Strandnära läge), genom vilket det går att få dispens från strandskyddet om kommunen anser att det finns goda skäl (ibid.). Ett pågående ödehusprojekt, där markägare matchas ihop med potentiella köpare, är ytterligare ett sätt kommunen verkar för inflyttning och verksamhetsetableringar (Hägg-Blecher 2022-02-24). Utöver inflyttning är företagande också betydelsefullt för en levande bygd enligt kommunen (Oskarshamns kommun 2022), vilket är värt att nämna trots att det inte ingår i studiens huvudsakliga fokus.

³ Tillgänglighetsindexet utgår från ett 45-minutersavstånd till närmsta tätort. Indexet delas in i de fem nivåerna *mycket hög*, *hög*, *mellan*, *låg* och *mycket låg* tillgång till service (Tillväxtverket 2018).

Kommunen gynnar föreningar på landsbygden genom en övergripande utvecklingsbudget där bland annat föreningar kan söka projektpengar. Aktören som får medel för en insats får tillgång till det innan initiativet genomförs. Genom utvecklingsbudgeten kan föreningar få tillgång till pengar relativt snabbt, utan att gå igenom ordinarie ansökningsprocesser som krävs för EU-medel (Hägg-Blecher 2022-02-24), vilket underlättar om till exempel ett evenemang ska arrangeras (Gunnarsson 2022-02-23). Kommunen har också ett driftbidrag för samlingslokaler samt en mindre landsbygdspott som landsbygdsutvecklaren förfogar över och uppmuntrar föreningar att söka. Därutöver finns bidrag från till exempel fritidsförvaltningen för att genomföra insatser på landsbygderna, såsom utveckling av badplatser eller lekplatser (Hägg-Blecher 2022-02-24). Tidigare fanns en större landsbygdsbudget; en summa med pengar som föreningar och andra aktörer kunde söka medel från till olika lokala insatser (Skoog 2022-02-22). Det är även viktigt att poängtera att olika kommunala förvaltningar genomför regelbundna insatser i tätorterna likaväl som på landsbygderna utan att det begärs av civilsamhället, bland annat i form av uppgradering av badplatser och motionsspår. Ansökningarna till utvecklingsbudgeten är främst för insatser utöver kommunens ordinarie verksamhet (Hägg-Blecher 2022-02-24). Utöver offentlig service i de strategiska noderna och regelbundna insatser i bygderna, är kommunen också närvarande genom Kulturbussen. Kulturbussen är en utökad bokbuss som kör böcker till orter utanför Oskarshamn och anordnar kulturella arrangemang för att möjliggöra för fler att ta del av olika kulturformer (Svensson 2021).

Oskarshamns kommun samarbetar med flera aktörer i sitt arbete med levande landsbygder. Hela Sverige Oskarshamn är en betydelsefull aktör som kommunen har ett IOP-avtal med. Genom avtalet kan styrelsemedlemmar i Hela Sverige Oskarshamn erbjudas viss ersättning för sitt arbete med lokal utveckling (Gunnarsson 2022-02-23). Hela Sverige Oskarshamn och kommunen, representerad av landsbygdsutvecklaren, anordnar bygderåd två gånger per år där representanter från bygderna och lokala föreningar medverkar och diskuterar utvecklingsfrågor (ibid.). Bygderåden är öppna för allmänheten, och politiker deltar vid politiskt aktuella frågor. Under bygderåden diskuteras och uppdateras bygdernas lokala utvecklingsplaner, där åtgärder för bygderna prioriteras. De tas fram av Hela Sverige Oskarshamn och förverkligas av arbetsgrupper med invånare. Landsbygdsutvecklaren är med som stöd under bygderåden, och hjälper även till att söka medel från exempelvis den kommunala utvecklingsbudgeten och Leader (Hägg-Blecher 2022-02-24). Kommunen ingår i två Leader-områden; Kustlandet och Astrid Lindgrens hembygd, och det går i vissa fall att söka från båda (Gunnarsson 2022-02-23). Föreningar kan dessutom söka pengar från Föreningslyftet, ett samarbete mellan Oskarshamns kommun och SKB (Svenska Kärnbränslehantering) där medel från mervärdesavtalet mellan kommunen och SKB:s ägare investeras i det lokala föreningslivet för att stärka kommunens utveckling och attraktivitet (Attraktiva Oskarshamn AB 2022b). Föreningslyftet administreras av bolaget Attraktiva Oskarshamn AB, vilket är ytterligare en samarbetsaktör inom kommunens arbete med levande landsbygder. Det är ett servicebolag där lokala företagare ingått i en gemensam ekonomisk förening för att främja kommunens tillväxt och attraktivitet och få fler intresserade av att leva i och besöka kommunen (Attraktiva Oskarshamn AB 2022a).

Sammantaget framkommer en bild av en kommun som till viss del har liknande förutsättningar som andra kommuner, medan andra aspekter sticker ut inom såväl markanvändning som socioekonomiska och demografiska faktorer. Kommunen använder många sätt för att främja levande landsbygder genom att stötta föreningar med finansiering, nätverk och kunskap. Studiens nedslag i Misterhult och Bråbygden visar också att kommunens landsbygder är fyllda med ett brinnande engagemang, och i vissa fall stor frustration.

4.2 Misterhult

Misterhult är det första nedslaget i Oskarshamns landsbygder. Jag besökte samhället en solig förmiddag (2022-02-16, kl. 9-11), och fick med mig en mängd reflektioner och intryck. Skildringen av intrycken (kursiv text) och fotografierna förmedlar en bild och känsla av den fysiska platsen, och fylls på med beskrivning av samhällets och platsernas kontext. De besökta platserna och var fotona tagits illustreras i figur 5.

Figur 5. Karta över Misterhults samhälle. Fotoplats 1 är utanför kartans avgränsning. Kartdata: GSD-Terrängkartan och GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriet. Kartlayout: Malin Andersson.

Figur 6. Trädallé mot Misterhults gård.

På vägen mot Misterhult slår jag av den långa trädallén som sträcker sig upp mot Misterhults gård. Nu är det inte långt kvar till Misterhult. När jag kommer in i samhället möts jag av en blå skylt med vit text – den vanliga varianten som finns på var och varannan väg. Några meter efter kommer en röd träskylt med orden "Välkommen till Misterhult" skrivet i vitt. Jag hinner skymta skolbyggnaden innan jag parkerar bilen och får min första fysiska förnimmelse av Misterhult. Det är tyst sånär som på tidiga vårfåglars kvitter i solen och vinden som susar i trädkronorna. Inga människor syns till.

Misterhultsbygden kännetecknas enligt Oskarshamns kommun (2022:176) av "framåtanda i byar och samhällen som tillsammans knyter an till en lång och rik historia." Denna historia består bland annat av en befolkningstillväxt som inleddes i mitten av 1700-talet. Det har funnits många verksamheter såsom fiske, träindustri och mindre tillverkningsindustrier (Pettersson 1966). Skogen har länge varit en betydelsefull råvara i bygden och bidragit till många arbetstillfällen (Svensson 1966). Oskarshamns kärnkraftverk är också lokaliserat i bygden, som var en egen kommun till årsskiftet 1966-67 (Pettersson 1966). Det samtida Misterhult ser lite annorlunda ut. Besöksnäringen och småföretag inom hantverk, bygg och gröna näringar är viktiga delar av näringslivet (Oskarshamns kommun 2022). Den närmsta

Figur 7. Välkomstskylt till Misterhult.

matbutiken ligger i Figeholm, ca 16 km från samhället. Till Oskarshamn är det runt 27 km (se figur 3). Misterhult har i flera år pendlat runt 200 invånare, vilket har gjort att samhället vissa år betecknats som tätort och de åren som antal invånare understigit 200 benämns som småort. Sen 2015 har befolkningsantalet varit under 200 personer (Oskarshamns kommun 2019). Samhället lyfts fram som lämpligt för bebyggelseutveckling i kommunens översiktsplan (Oskarshamns kommun 2022).

Kommunalhuset

Bredvid kyrkan finns ett stort grått hus med ett emblem ovanför dörren. Det gamla kommunalhuset, en kvarleva från när Misterhult var en egen kommun. Nu verkar det övergivet, en sorglig symbol för det som en gång varit den lokala maktens centrum.

Figur 8. Misterhults före detta kommunalhus.

Kommunalhuset har sen kommunsammanslagningen haft olika verksamheter. Det har bland annat huserat en lokal revy (Sand Rydberg 2022-02-22) och det finns önskemål från invånarna att använda huset idag. Det skulle dock kräva omfattande renoveringar, vilket har bidragit till att det står tomt (Algesson 2022-02-25). I bygdens lokala utvecklingsplan är kommunalhuset den tredje mest efterfrågade åtgärden, efter öppning av äldreboendet och dagligvaruhandel. Prioriteringen baseras på en enkätundersökning genomförd av Hela Sverige Oskarshamn (2022), som även har gjort en enkätundersökning om intresset av obemannade butiker. Enligt undersökningen finns det ett stort intresse för obemannad butik i Misterhultsbygden (Hela Sverige Oskarshamn 2020).

Figur 9. Uppfart mot äldreboendena Hultgården/Charlottagården.

Hultgården/Charlottagården och folkinitiativet

Promenaden genom samhället inleds. Jag går genom villakvarter och skimtar kyrktornet mellan hustaken. Jag kommer till en återvändsgränd med en anslagstavla där Kulturbussens turtider är uppsatta. Jag rör mig mot Hultgården/Charlottagården, en stor tegelbyggnad i en vad jag kan föreställa mig lummig miljö. Det är alltså dettas vara eller icke-vara som väckt så stort engagemang att det lett till en folkomröstning! Bilarna från Tekniska kontoret är parkerade utanför. Någon arbetar i en sidobyggnad – kanske är det förberedelser inför öppnandet?

På platsen där äldreboendena Hultgården/Charlottagården är beläget fanns det tidigare en fattigstuga men efter en eldsvåda byggdes istället den robusta tegelbyggnaden år 1949 (Sjögren 1955) och den har sen dess använts för äldreomsorg. Under 2016 och 2017 renoverades byggnadens övervåning. Beslutet om äldreboendenas nedläggning, som fattades i november 2019, väckte därför både förvåning och missnöje hos invånarna. Beslutet motiverades med att socialförvaltningen behövde göra besparingar. Kommunen hade därför beslutat att en nedläggning av äldreboende på landsbygden skulle innebära att ett äldreboende lades ner i stan (Holm & Munter 2022-02-17). Oskarshamns-Tidningen gjorde i samma veva en artikelserie om ett hotell i Oskarshamn som gjorts om till äldreboende. Det hade tidigare varit en kommunal simhall, men såldes billigt till en före detta anställd på det kommunala bostadsbolaget. Nu kan bolaget som äger hotellfastigheten se fram emot en stadig inkomst i kommande 20 år med kommunen som hyresgäst. Vissa menar att avtalet inte gick rätt till och att mycket skedde bakom låsta dörrar (Lagerström 2021).

För Misterhult innebär det att äldreboendet lades ner eftersom ett annat äldreboende i stan i teorin lades ner, men i praktiken flyttades till den omgjorda hotellfastigheten. Missnöjet kring nedläggningsprocessen bidrog till att invånarna mobiliserade sig i Folkinitiativet i Misterhult.

Folkinitiativet⁴ har arrangerat demonstrationer och protester, skrivit debattartiklar och samlat in namnunderskrifter för att ändra på beslutet om nedläggning. Två år efter nedläggningsbeslutet ledde ansträngningarna till en folkomröstning om äldreboendets återöppnande, där ja-sidan vann majoritet (Holm & Munter 2022-02-17). Oskarshamns kommun fattade därför beslutet att öppna äldreboendena och tillsätta en utredning inför öppnandet (Strömberg 2021). Representanter från det före detta folkinitiativet, numera Misterhultsbygdens intressegrupp, ingår i det fortsatta utredningsarbetet (Holm & Munter 2022-02-17).

Padelbanan och Misterhult Framåt

Från äldreboendet går jag på en liten cykel- och gångväg längs en bäck för att komma tillbaka till villakvarteren. Därifrån går jag förbi skolan, mot den nybyggda padelbanan. Padelbanan sticker ut och ser väldigt ny ut i jämförelse med fotbollsplanen bakom skolan.

Misterhults nya padelbana är en del av en kommande aktivitetsyta med bland annat utegym, grillplats och boulebana. Det ingår i det kommuninitierade projektet Misterhult Framåt som syftar till att utveckla orten och bygden i samverkan med föreningar och företag. I projektet ingår finansiellt stöd från kommunen. Misterhults Allmänna Idrotts- och Samhällsförening (MAIS) representerar Misterhults samhälle (Sand Rydberg 2022-02-22). Ett mål med projektet är att det ska bidra till att samhället får 200 invånare och på så sätt uppnår tätorts-status igen (Hela Sverige Oskarshamn 2021b).

Figur 10. Padelbanan i Misterhult.

Misterhults skola

Jag följer skyltar som ser väldigt nya ut mot starten av motionsspåret i närheten av fotbollsplanen. Runt kl. 10 ringer skolklockan för rast. Skolgården, som hittills varit närapå tom, fylls av barn. Deras skratt och skrik ekar över byn och överröstar vår fåglarna.

⁴ Folkinitiativ om folkomröstning kan organiseras av röstberättigade kommun- eller regioninvånare. Begäran om folkomröstning, som alltid är rådgivande, måste godkännas av kommunen/regionen om fler än 10% av de röstberättigade begärt folkomröstning och om inte mer två tredjedelar av närvarande ledamöter i fullmäktige säger emot (Sveriges Kommuner och Regioner 2021).

Figur 11. Misterhults fotbollsplan.

Riksdagsmannen Sven Svensson trodde i mitten av 1960-talet att ”I dag har vi 4 skolor kvar. Centraliseringen borde därmed vara slutförd.” (Svensson 1966:7). Det visade sig inte riktigt stämma, eftersom den kommunala skolan i Misterhult lades ner år 2004 (Misterhult Skola Ekonomisk Förening u.å.). Invånarna startade därför en ekonomisk förening som kunde driva en friskola. Sedan dess har även den kommunala förskolan lagts ner, och både skolan och förskolan drivs nu ideellt av Misterhult Skola Ekonomisk Förening (ibid.). Skolan har idag ett elevunderlag, även om flera av barnen i bygden åker till andra skolor. De tog också emot många nya elever under flyktingkrisen 2015 (Ciardi & Dahlberg 2022-02-24).

Misterhults hembygdspark

Jag går till hembygdsparken och slås av hur välskött den är. Den består av många utspridda byggnader i olika storlekar, de flesta rödmålade. QR-koder utanför byggnaderna leder till Sveriges hembygdsförenings hemsida, där det finns information om byggnaderna. Det finns bland annat ett svinhus, en stenhuggarkoja och en ängslada. Det känns som att vara i ett utomhusmuseum fyllt med historiska berättelser om bygden. De gamla byggnaderna blandas med nyare; en scen och en rödmålad kiosk. Tecken vittnar om ett nutida julfirande; julgardiner och juldukar pryder ett av husen, och facklor vid öppningarna i gårdesgården.

Figur 12. Förskolebyggnaden i Misterhult.

Figur 13. Misterhults hembygdspark och församlingshem (gul byggnad t.v.).

Misterhults hembygdsförening ansvarar för hembygdsparken, vilket bland annat innebär att söka bidrag för och genomföra renoveringar och tillägg på parkens byggnader. Arrangera aktiviteter är en annan del av föreningens arbete (Misterhults Hembygdsförening u.å.; Algesson 2022-02-25), bland annat midvinterfest som julpyntet var rester från. Under intervjun berättade hembygdsföreningens ordförande Algesson (2022-02-25) att de samarbetar med MAIS i arrangerandet av aktiviteter för att kunna dela på arbete och kostnader. Hembygdsföreningen samarbetar även med skolan i Misterhult, till exempel organiserar föreningen en tidsresa där elever i klass 5 och 6 får uppleva en dag som den hade kunnat vara i början av 1900-talet med tidsenliga kläder och aktiviteter. Hembygdsparkens scen har finansierats av Föreningslyftet, där projektet valts ut av Attraktiva Oskarshamn. Medlemmar i hembygdsföreningen har också bidragit med arbetskraft i byggandet av scenen, och på så sätt kunnat använda resterande medel till andra arbeten i hembygdsparken (Algesson 2022-02-25).

Reflektioner

Efter besöket reflekterar jag över hur mycket som har funnits och inte längre finns i samhället. En nedlagd affär, ett igenbommat missionshus och det tomma kommunalhuset. Jag undrar om det bidrar till att det som finns kvar blir extra viktigt; äldreboendet, skolan, hembygdsparken.

Även om det inte är framträdande i den fysiska miljön, så finns det flera utvecklingsprojekt i bygden där kommunen är inblandad. Ett är projektet Servicesamverkan som inleddes 2020 och ska avslutas under 2022, där Misterhultsbygden och Blankaholmsbygden i södra Västerviks kommun ingår. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för service i de angränsande bygderna (Hägg-Blecher 2022-02-24). Misterhultsbygden ingår i Leader-området Kustlandet, där projekt pågår i bygden, men inget i lokalsamhället. Ett projekt är Mera ut, som syftar till att utveckla kommunens naturturism samt främja besöksnäringen och arbetstillfällen på landsbygden, vilket bland annat görs genom att ge stöd till Ostkustleden som delvis går genom Misterhultsbygden (Oskarshamns kommun 2021).

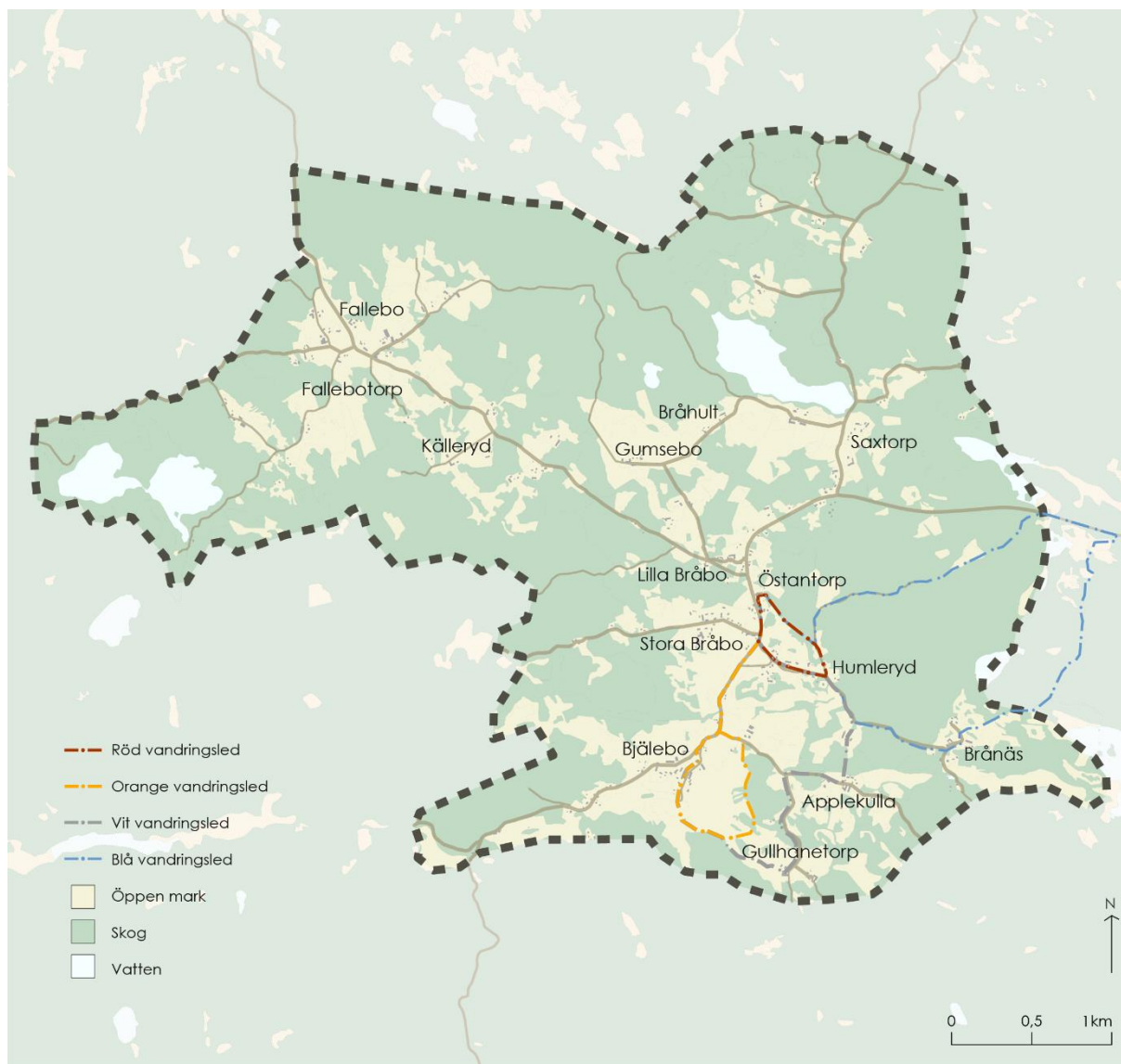

Figur 14. Scen (t.v.) och kiosk (t.h.) i Misterhults hembygdspark.

Sammanfattningsvis har det lokala engagemanget haft stor påverkan i Misterhult, både vad gäller sociala och fysiska aspekter. Hembygdsföreningen och MAIS anordnar aktiviteter och påverkar det fysiska rummet genom att bevara historiska byggnader i hembygdsparken och utveckla nya platser, såsom padelbanan. Folkinitiativet har bidragit till att skapa ett utökat samarbete med kommunen och till att äldreboendet återöppnas. Slutligen har även invånarnas mobilisering bidragit till att det finns skola och förskola i samhället. Utan den hade det från mitt intryck inte varit så mycket liv i samhället under timmarna jag spenderade där. Det bekräftades under intervjuerna med företrädare för civilsamhället i Misterhult, där skola och barn lyftes fram som väsentligt för en levande bygd.

4.3 Bråbygden

Bråbygden är det andra fokusområdet i fallstudien. När platsbesöket genomfördes var det andra gången jag besökte bygden, efter intervjun och bilturen med Jimmy Svensson. Platsbesöket genomfördes en kall morgon med bitande vind (2022-02-22, kl. 8-10). Skildringen av intrycken (kursiv text) och fotografierna förmedlar en bild och känsla av den fysiska platsen, och fylls på med beskrivning av bygdens och platsernas kontext. En översiktlig karta över Bråbygdens byar och vandringsleder visas i figur 15. De besökta platserna och var fotona tagits illustreras i figur 16.

Figur 15. Karta över Bråbygden. Kartdata: GSD-Terrängkartan och GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriet. Kartlayout: Malin Andersson.

Figur 16. Karta över delen av Bråbygden som besöktes under platsbesöket. Kartdata: GSD-Terrängkartan och GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriet. Kartlayout: Malin Andersson.

Figur 17. Bråbogården (t.h.) och Bråbo Bed & Breakfast (rakt fram).

På väg till Bråbygden får jag köra väldigt långsamt på de snirkliga grusvägarna eftersom det är isigt och snöigt efter natten. Jag kan inte låta bli att imponeras över alla som åker här varje dag till jobb, mataffär eller skola. Så småningom parkerar jag vid Bråbogården, där bygdens vandringsleder startar. Bredvid finns Bråbo Bed & Breakfast, en busshållplats, en liten anslagstavla med Kulturbussens turtider och en stor karta som visar ledernas sträckning. Det finns tre leder; en vit, en orange och en blå. Jag bestämmer mig för den vita som går genom flera byar. Jag börjar promenera och får hålla en rask takt för att inte bli kall. Många av byggnaderna jag passerar ser gamla ut och är röda med vitmålade knutar. Flera av ladugårdsbyggnaderna verkar ha någon slags verksamhet.

Människorna i Bråbygden har länge försörjt sig med boskapsskötsel eftersom de steniga markerna inte lämpat sig för odling i större skala (Aronsson 2003). Precis som många andra skogsbygder under efterkrigstiden, präglades Bråbygden av utflyttningar och nedläggningar, bland annat på grund av olönsamma lantbruk. Under 90-talet vände dock denna nedåtgående utveckling, och bygden upplevde en ökad befolkning och ett stort lokalt engagemang för bygden och dess utveckling (Aronsson & Gerdehag 1999). Bygden har sen dess upplevt ett fortsatt uppsving och det är stor efterfrågan på befintliga bostäder (Bråbygdens Intresseförening 2022b). Aronsson (i Aronsson & Gerdehag 1999:175) sammanfattar förklaringen till denna utveckling med bete, arbete och samarbete; det unika landskapet som formats av djurens betande och böndernas kontinuerliga arbete, och samarbetet mellan drivna invånare och offentliga aktörer. Aronsson (2003) menar också att bygdens tillvaro trots uppsvinget är väldigt sårbar. Det behövs boskapsskötande bönder för att förvalta landskapet, en majoritet av människor som sysselsätter sig med annat för att möjliggöra infrastruktur och service i bygden samt tillgång till arbetstillfällen inom ett rimligt avstånd (ibid.). Om en av dessa tre delar försvinner, raderas hela det ”korthus” som byggts upp. Den kritiska delen i nuläget är de boskapsskötande bönderna, som länge minskat i bygden (Aronsson 2022-02-22).

Figur 18. Markeringar för Bråbygdens vandringsleder. I bakgrunden skymtas det karaktäristiska landskapet.

Naturvärden och forskning

Jag befinner mig i en miljö som skulle kunna vara från Astrid Lindgrens Barnen i Bullerbyn. Smala, krokiga grusvägar kantade av meter efter meter med gärdesgårdar som inhägnar betesmarker med stenrösen, enar, björkar och ekar pudrade med ett tunt snötäcke. I en av hagarna skuttar en hare.

Bråbygden består av 14 utspridda byar (se figur 15) där det sammanlagt bor runt 200 personer (Bråbygdens Intresseförening 2022b). Bygdens unika och sammanhängande kulturmiljöer har fått stor uppmärksamhet. De har lockat besökare likaväl som forskare som vill uppleva och studera de karaktäristiska miljöerna med hög biologisk mångfald (Aronsson & Gerdehag 1999). Det har bidragit till att kurser från SLU i Alnarp (Aronsson 2003) och flera studier genomförts med utgångspunkt i bygden. En av dessa är Petersons (2006) avhandling, som tidigare nämnts i förhållande till insiders och outsiders. Avhandlingens övergripande fokus är lokala perspektiv på lantbruksplanering och vilka nya värden som skapas vid förändrade behov och förvaltning. Bråbygden var ett av fokusområdena för studien på grund av det välbevarade kulturlandskapet. Enligt en av slutsatserna är det väsentligt att använda lokala sammanhang för information om dåtida såväl som inspiration för framtida landskapsplanering och -förvaltning (ibid.).

Flera masterarbeten har också fokuserat på Bråbygden, bland annat av Gyllemark (2008) som uppmärksammar det minskande antalet verksamma lantbrukare i Bråbygden, och menar att det finns behov av att yngre människor fortsätter att förvalta det småskaliga odlingslandskapet. Hon poängterar också behovet av större medvetenhet om småskaliga odlingslandskaps betydelse i hanteringen av framtida miljöhot (ibid.). Jallow (2006) har utforskat Bråbygdens gemensamma landskapsrum genom att vara på luffen i bygden. I resultatet föreslås en affärsidé för bygden med fler gemensamma rum där kulturarvet kan förvaltas och kunskap föras vidare genom utbildningsinslag. Slutligen är även Åbergs

(2019) masterarbete relevant för detta arbete, eftersom det fokuserar på hur erfarenheterna i Bråbygden kan användas för att bevara identitet och platstillhörighet i landskap som är under ständig förändring. Bråbygden används som exempel på grund av befolkningsutvecklingen och det ökande intresset för bygden, samtidigt som det traditionella landskapet har kvar mycket av sin karaktär. En lärdom i studien är att extern finansiering är väsentligt för att behålla landskapets kvaliteter. Med Bråbygden som ett exempel uppmärksammas även att det är svårt att skapa ett jämlikt och representativt lokalt inflytande i planeringsprocesser. Samtidigt kan lokalt inflytande visa förtroende och uppskattning för medborgares insatser (ibid.).

Figur 19. Steniga hagmarker i Bråbygden.

Bråbygdens intresseförening

Jag kommer så småningom till en varggrop där bygdens vargar brukade fångas in. Även runt denna finns gårdesgård, och det är utsikt över en våtmark. Det finns en informationslapp och ett picknickbord. Här är bygdens intresseförening närvarande, även om natur- och kulturmiljön förutom ledens markeringar känns välbevarad från en tid före det storskaliga jordbruket. Strax därefter möter jag två jägare, kanske far och son. Vi säger ett hastigt hej. Sonen möter jag flera gånger senare när han kör förbi i sin EPA-traktor.

Figur 20. Skylt som pekar mot varggrop utanför Humleryd.

Bråbygdens Intresseförening bildades år 1993 som en respons på behovet av att bevara landskapets natur- och kulturvärden (Aronsson & Gerdehag 1999). Det tog många år för intresseföreningen att bli erkända och få finansiellt stöd enligt initiativtagaren Marijan Frančić (2005). Föreningen har sen dess genomfört många initiativ och projekt både på egen hand och i samverkan med olika aktörer, exempelvis Oskarshamns kommun, Kalmar Länsstyrelse och Naturvårdsverket (Aronsson & Gerdehag 1999). Medel från kommunens tidigare landsbygdsbudget har skalats upp för att genomföra projekt i Bråbygden genom att det använts som bidrag för att ansöka om större projektmedel, vilket skapat fler finansieringsmöjligheter (Skoog 2022-02-22). Utvecklingen av vandringslederna är ett aktivt projekt i bygden som finansierats av Föreningslyftet (Svensson 2022-02-17). Ett annat exempel där föreningen varit drivande och samverkat med andra är ett hägnadsprojekt, där markägare kunde söka om att få gärdesgård uppsatt kring delar av sina betesmarker. Markägaren stod för materialet (Aronsson 2003) och arbetskraften bestod av personer som för tillfället var långt från arbetsmarknaden (Frančić & Skoog 2022-02-22). Många av föreningens initiativ har syftat till att främja de välbevarade hag- och ängsmarkerna som på många sätt symboliserar det småländska landskapet (Aronsson & Gerdehag 1999), men föreningen har även en social betydelse. Tidigare har utbildningar för invånare och utomstående genomförts i föreningens regi (Frančić 2022-02-22) och i en nutida kontext ansvarar föreningen för vandringslederna och en populär julmarknad; en aktivitet som både bidrar med trivsel i bygden och inkomst till föreningen (Svensson 2022-02-17).

Samverkan med kommunen

Jag når korsningen nära Applekulla som jag känner igen från bilturen med Jimmy. Där finns en text som beskriver omgivningarna, och att skylten i korsningen är ett populärt fotomotiv. Jag är så inne i att läsa att jag missar att svänga av på den vita leden, och hamnar på den orangea. På avstånd ser jag våtmarken som den orangea leden går runt, innan jag fortsätter tillbaka mot Bråbogården. På vägen passerar jag det nybyggda huset som Jimmy visade.

Figur 21. Vägskylt i Applekulla.

Kommunen utgör en samverkansaktör för intresseföreningen. Föreningen kommer med synpunkter på kommunala planer som är relevanta för bygden (Frančić 2005), vilket går i linje med föreningens mål att vara en samarbetspartner för offentliga organ i olika nivåer i frågor som rör bygden. Andra mål för föreningen är bland annat att värna om bygdens miljö och historia, stimulera utveckling och arbetstillfällen samt att verka för tillgång till service (Bråbygdens Intresseförening 2022a). Kommunen har tagit fram en fördjupad översiktsplan för Bråbygden i samarbete med föreningen med syftet att samordna utvecklingen av bostäder och verksamheter med bevarandet av natur- och kulturlandskapet. Planens underlag inleddes inom EU-projektet Baltic Balance (Oskarshamns kommun 2011). Baltic Balance syftade till att genom samverkan mellan aktörer i länder runt Östersjön undersöka lämpliga modeller som visar beroendet mellan urbana och rurala områden för att bibehålla en levande landsbygd. I projektet framgick ett behov av att skapa en stark byidentitet för att minska den dominerande urbana representationen och fokuset på urban tillväxt (Interact u.å.).

I den fördjupade översiktsplanen framkommer en positiv syn på inflyttning och bebyggelse för att upprätthålla den levande bygden, bland annat genom att kommunen verkar för att samla service- och besöksfunktioner nära skolan och Bråbo Naturum för att underlätta en smidig tillgång för besökare (Oskarshamns kommun 2011). Servicen är även viktig för invånarna eftersom det är ca 6 km till Kristdala, där bland annat den närmsta mataffären och skolan finns. Avståndet till Oskarshamn är runt 27 km (se figur 3). Precis som den lokala servicen är kommunikationerna bristande; bussarna går bara i riktning mot Oskarshamn (Frančić & Skoog 2022-02-22). Förskolan är en av få kvarvarande serviceverksamheter. Bråbo Naturum, som hade det ovanliga temat jordbruk, är idag stängt och används som redskapsskjul (Aronsson 2022-02-22). Det stängdes eftersom det var svårt för intresseföreningen att driva det då det inte gav några inkomster, men det finns planer på att renovera taket för att möjliggöra någon verksamhet. Även Bråbo B&B ska eventuellt öppna igen efter att ha varit stängt⁵ (Svensson 2022-02-17).

Figur 22. Gärdesgårdsomringade åkrar i Bråbygden.

⁵ Efter datainsamlingsperioden får jag höra att Bråbo B&B återöppnas sommaren 2022.

Figur 23. Paviljongen i Bråbo.

Bråbygdens föräldrakooperativ

Jag gör en avstickare till förskolan, ser paviljongen och det som tidigare varit Bråbo Naturum. På andra sidan vägen finns ett missionshus som verkar vara aktivt. Från förskolan hörs glada barnröster. Innan jag lämnar bygden tar jag en biltur på en gropfylld grusväg till byarna Lilla Bråbo, Källeryd och Fallebo. De liknar byarna jag gått igenom, men det finns inget lika tydligt centrum som i Bråbo, där Bråbogården, Bråbo B&B och förskolan är nära varandra. Alla jag möter, både till fots och i bil, vinkar glatt till mig - till och med föraren i Post Nord-bilen.

När kommunen la ner skolan i Bråbygden i början av 1990-talet organiserade sig föräldrarna i ett föräldrakooperativ som fortsatte att driva förskola och fritids (Bråbygdens Intresseförening 2022b). Kooperativet samarbetar med intresseföreningen genom att bland annat hyra skolbyggnaden till ett överkomligt pris. Förskolegården och den närliggande paviljongen utgör också en viktig informationsplats eftersom människor rör sig där. Förskolan är idag väldigt populär för barn från bygden och omkringliggande byar, menar rektor Andersson (2022-03-10). Paviljongen, som finansierats av Föreningslyftet, används av förskolan, besökare och företag på utflykt i bygden (Svensson 2022-02-17). Förskolan arbetar med projektet Odlar för tillväxt, delvis finansierat av Leader-området Astrid Lindgrens hembygd. I projektet får barnen öva sig på att odla och äta närproducerad mat. Projektet syftar även till att locka föräldrar, invånare och besökare till förskolan och bygden (Bråbygdens föräldrakooperativ 2022).

Figur 24. Bråbo föräldrakooperativ (t.v.) och Bråbo Naturum (vita byggnaden t.h.).

Reflektioner

Efter besöket i Bråbygden reflekterar jag över hur närvarande intresseföreningen är överallt; gärdesgårdarna, vandringslederna, informationsskyltar... Kommunens närvaro är däremot inte lika påtaglig. Kulturbussens tidtabell var de enda tydliga tecknen. Jag förstår också varför många barnfamiljer attraheras av bygden – det är verkligen otroligt vackert, och jag kan föreställa mig hur det är under varmare årstider.

Med mer bakgrundskunskap och fler intervjuer i bagaget är de synliga tecknen på både det lokala engagemanget och det offentliga närvaro betydligt fler än vad det verkade vid den första anblicken. Bråbygden ingår i Kristdalabygden, som Hela Sverige Oskarshamn (2021a) har gjort en lokal utvecklingsplan för. Enligt den lokala utvecklingsplanen är de tre mest eftertraktade åtgärderna för Kristdalabygden ett aktivitetscenter, en tvätthall och cykelleder (ibid.). Bygden är också en del av Leader-området Astrid Lindgrens hembygd, där två projekt beviljats stöd. Intresseföreningen beviljades medel för att genomföra en sommarfest 2018, vilket motiverades med att det bidrar till samvaro, engagemang och i längden social hållbarhet (Astrid Lindgrens hembygd 2022). Det andra är förskolans projekt Odlar för tillväxt.

För att sammanfatta så är Bråbygdens fysiska och sociala miljö väldigt påverkad av invånarnas engagemang och mobilisering i intresseföreningen och föräldrakooperativet. Det har bidragit till att kulturlandskapet bevarats och utvecklats, till att det händer sociala aktiviteter i bygden och till att det finns en förskola. Genom att utveckla och förvalta naturlandskapet likaväl som vandringslederna samt genomföra projekt där de karaktäristiska gärdesgårdarna konstrueras har det också gjort att besökare lockas till bygden. Intresseföreningen och föräldrakooperativet har använt sig av olika sätt att finansiera deras projekt för att utveckla och bevara bygdens värden och på så sätt bidra till en ökad inflyttning och en levande landsbygd.

5. Röster från bygden

Det framkom många åsikter kring förutsättningar, aktörer och processer i fallstudiens intervjuer. I detta kapitel utvecklas därför hur civilsamhället och kommunen ser på planerade och genomförda processer; vad som fungerat bra och vad som hade kunnat fungera bättre ur deras perspektiv.

5.1 Det som håller ihop hela klistret

Fallstudien visar att det lokala engagemanget på landsbygderna i Oskarshamns kommun tillför mycket för invånare, för landsbygderna och för samhället i stort. För invånarna skapar det lokala engagemanget aktiviteter i bygden och får på så sätt en stor social betydelse genom att bidra till samhörighet, trivsel och gemenskap:

Det som håller ihop hela klistret, det är ju föreningslivet. Och att man kan göra, att man jobbar med aktiviteter för invånarna. För det är ju det som gör att man vill bo på ett ställe, där man trivs.

(Gunnarsson 2022-02-23)

Det lokala engagemangets betydelse för civilsamhället

I flera intervjuer framkom engagemanget som roligt och givande för de inblandade. Genom aktiviteterna som arrangeras skapas också samlingsplatser för invånare och besökare. I Misterhult lyftes hembygdsparken som en samlingspunkt (Algesson 2022-02-25), och i Bråbygden har området vid förskolan och paviljongen en liknande betydelse (Andersson 2022-03-10). Kommunens hållbarhetsstrategi uttryckte också en förhoppning om att det lokala engagemanget och delaktigheten det skapar kan ha betydelse i ett större samhälls- och hållbarhetsperspektiv:

Jamen, om man tycker om platsen man bor, att man vill platsen och andra människor runt omkring sig väl, liksom. Att man också då kan ta såna beslut att man också kanske orkar engagera sig lite extra för miljömässig hållbarhet till exempel. Eller social hållbarhet, genom att försöka inkludera människor från andra länder i organisationer eller... Alltså, att man tar det där större ansvaret.

(Olsson 2022-02-18)

Kampen om överlevnad på landsbygden upplevdes föra samman människor (Dahlberg 2022-02-24). I Misterhult har det skapat en samhörighet och gjort att bygden blivit en motpart som kommunen vänder sig till; ”För vi är såhär nu [för ihop händerna] i norra bygden. Så jäklar den som petar omkull något!” (Holm 2022-02-17). Det tyder på att det kan vara en fördel att kommunen inte är för närvarande och serverar allt, eftersom det kan skapa engagemang som i sin tur bidrar till samhörighet och glädje att åstadkomma något på egen hand. I vissa sammanhang går det också fortare om invånarna organiserar sig i jämförelse med när kommunen är ansvarig, till exempel föreningsdriven fiberutbyggnad som enligt Ciardi (2022-02-24) har färdigställts snabbare än när kommunen varit ansvarig.

Lokala nätverk och ömsesidigt lärande

I projekt som initieras från civilsamhället används lokala nätverk, vilket möjliggör att fler engageras inom områden de är bra på. I hägnadsprojektet i Bråbygden anställdes lämpliga personer genom personliga rekommendationer (Frančić & Skoog 2022-02-22). På så sätt kom det till nytta för kommunen eftersom det bidrog med arbetstillfällen. Det gynnade även intresseföreningen och bygden, som fick tillgång till arbetskraft och fler gärdesgårdar. I Bråbygdens föräldrakooperativ finns det också exempel på när de lokala nätverken kommit till nytta:

Om vi håller på med något tema, det kan vara kulturarv. När vi jobbade med det, ja då ringer vi ju till de äldre i byn. Det kan vara någon av vävdamera, eller det kan vara någon annan vi känner i bygden som vi kan engagera i det temat då [...] Man har redan en etablerad kontakt som man använder till allt möjligt.

(Andersson 2022-03-10)

Det stärker metaforen av Gunnarsson (2022-02-23), ordförande för Hela Sverige Oskarshamn, om att föreningslivet är klistret som håller ihop bygden, då det skapar och underhåller lokala nätverk. Eftersom föreningarna ansöker om medel för att kunna genomföra projekt eller aktiviteter som det finns en efterfrågan på i bygden kan det lokala engagemanget också underlätta för att insatser svarar på lokala behov och utgår från platsspecifika förutsättningar, ett arbetssätt som bland annat beskrivs av landsbygdsutvecklare Hägg-Blecher (2022-02-24). Hon menar också att folkomröstningen, som var den första av sitt slag i kommunen, har bidragit till att politiker och tjänstepersoner tagit med sig nya erfarenheter från processen och fått större förståelse för vikten av att lyssna på och samverka med lokalsamhället vid större förändringar, till exempel nedläggning av offentlig serviceverksamhet. Representanterna från folkinitiativet såg den nära kontakten med lokala politiker som en särskilt lärorik del av processen (Munter 2022-02-17). Det ömsesidiga lärandet reflekteras i praktiken genom att de som drev Folkinitiativet i Misterhult medverkar i den fortsatta processen kring öppningen av äldreboendet. Holm (2022-02-17), en av folkinitiativets talespersoner, upplever därför att vinden har vänt i politikernas inställning. De är numera positiva till äldreboendet och att samarbeta med bygdens invånare. Även projekt Bråbygden har bidragit till att kommunen och civilsamhället har lärt sig mycket, inte minst eftersom Bråbygdens intresseförening på många sätt varit en pionjär inom deras arbete med bygdens utveckling och bevarande. Från kommunens perspektiv är samarbete med civilsamhället av stor betydelse, inte minst ur ett hållbarhetsperspektiv eftersom "[m]an bygger hållbara samhällen när man jobbar tillsammans. För det är ju det mycket landsbygdsutveckling handlar om, att hitta de här olika aktörerna" (Hägg-Blecher 2022-02-24).

Det lokala engagemangets betydelse för kommunen

Bråbygden demonstrerar vilken betydelse det lokala engagemanget kan ha för kommunen eftersom det har bidragit till att det finns en naturskön miljö likaväl som en förskola i bygden. Särskilt förskolan lyftes fram av rektorn som viktig för att attrahera barnfamiljer (Andersson 2022-03-10). Det ökade intresset att bo i bygden har lett till att fastigheterna värderas högre och har gjort det lättare att beviljas lån för renovering och nybyggnation, vilket tidigare varit nästan omöjligt (Skoog 2022-02-22). Inflyttning ligger i kommunens intresse för att få fler kommuninvånare som kan betala skatt och bidra till kommunens önskade befolkningstillväxt. I alla intervjuer lyftes inflyttning eller människor som bor i husen fram som viktigt för en levande bygd. Det lokala engagemanget är därför väsentligt för levande landsbygder eftersom det bidrar till en vilja att flytta till och bo kvar i bygden. Det kan till och med vara avgörande, menar kommunens hållbarhetsstrateg; "jag tror det ibland är skillnaden mellan orter som lite stagnerar, eller landsbygder som stagnerar, och inte. Att det finns de där ideella krafterna" (Olsson 2022-02-18). Ett starkt ideellt engagemang i en bygd kan också främja andra betydelsefulla faktorer för levande landsbygder. Infrastruktur och arbetstillfällen lyftes som viktigt för levande landsbygder av de flesta informanterna. Föreningar har i vissa fall varit drivande för fiberutbyggnad på kommunens landsbygder (Skoog 2022-02-22) och har på så sätt bidragit till en utökad digital infrastruktur. Dessutom har engagemanget i Bråbygden bidragit till lokala arbeten, bland annat på förskolan och i hägnadsprojekten. I Misterhult finns en stor del av byns arbetstillfällen på förskolan och skolan. Återöppnandet av äldreboendet bidrar också till lokala arbetstillfällen.

Flera exempel visar också på att kommunens investeringar på landsbygden används väl eftersom de finansiella resurserna kompletteras med ideellt arbete. Det gör att mer går att genomföra för en lägre kostnad, vilket bland annat gjorts vid byggnationen av scenen i Misterhults hembygdspark (Algesson 2022-02-25). I Bråbygden har intresseföreningen skalat upp kommunala medel genom att använda det

som delfinansiering för att kunna söka pengar till stora projekt (Skoog 2022-02-22). Arbetet med Bråbygdens natur- och kulturlandskap, där föreningen arrangerat många gemensamma arbetsdagar och brukat jorden på traditionellt vis (Aronsson 2022-02-25), visar också det lokala engagemangets potentiella betydelse för miljömässiga värden. Det lokala engagemanget har med andra ord stor betydelse lokalt och i större skala, vilket gör att kommunen arbetar för att främja lokalt engagemang. Hägg-Blecher (2022-02-24) betonade dock att kommunen inte skapa den lokala drivkraften, utan det måste komma från invånarna. Kommunen kan vara möjliggörare genom att underlätta för möten, skapa nätverk, överföra kunskap och hjälpa till i förverkligandet av projekt. Det uttrycktes även under två andra intervjuer, bland annat;

Omvärlden har vi till för att stötta oss. Men drivet och arbetet, det måste vi själva göra. Det är ingen annan som gör åt oss. Utan omvärlden är till för att ge oss förutsättningar, och det har man ju gjort då lång tid. Men motorn och drivet, det måste vara byn.

(Aronsson 2022-02-25)

5.2 En liten nagel i ögat

Det är dock inte enbart en positiv bild som målas upp av medborgares engagemang och organisering på landsbygderna i Oskarshamn, utan det lokala engagemanget som är fokuset i denna fallstudie har uppstått för att motarbeta nedläggningsbeslut. I Bråbygden startades intresseföreningen i samband med att skolan lades ner, och i Misterhult ledde beslutet om äldreboendets nedläggning till att invånare mobiliserade sig för att bevara en av få offentliga serviceverksamheter i kommunens norra del. Det understryker ett behov av ihärdighet och att konstant driva frågor för bygden för att få tillgång till service som oskarshamnsbor får tillgång till utan att behöva fråga; en orättvisa som uttrycktes under flera intervjuer. Det kan handla om fiber, sociala aktiviteter eller bara uppmärksamhet kring vilka behov som finns. Det som poängterades starkast var dock finansiella resurser, som föreningarna behöver för att kunna genomföra sina initiativ och projekt. Folkinitiativets Munter (2022-02-17) uttrycker det som att de behöver ”vara en liten nagel i ögat” på kommunen, det vill säga att fortsätta lyfta sina behov och önskemål för att det ska leda till förändring. Det verkar alltid finnas något att kämpa för, vilket även uttrycktes av de andra rösterna från bygden. Ordförande i Bråbygdens intresseförening beskriver: ”För det är ju så, man måste bearbeta hela tiden och hitta inkörsvägar och så vidare” (Svensson 2022-02-17). Bråbygdens intresseförening visar också att en ihärdig kontakt kan utvecklas till ett förtroende:

Vi sökte ju pengar hos kommunen, och på andra håll. Och de lärde sig ju att när de skickade pengar till Bråbygden så användes de på ett vettigt sätt. [...] Och i och med att det där fortsatte, så var man ju ganska trygg från kommunens sida med att ge olika sorters bidrag.

(Aronsson 2022-02-25)

Väcka engagemanget

I två av intervjuerna framkom det att informanternas anledning till deras engagemang och mobilisering grundades på ett personligt intresse. De ville att det skulle hända saker i bygden för sin egen och sin familjs skull. Det reflekterar en stark handlingskraft;

Jag är ju mer imponerad av landsbygds... Människor som bor på landsbygden, än de som bor i städerna. För att den kompetensen, det är inga dumhuvuden. De löser ju alla utmaningar och problem. Själva. [...] Det finns ett engagemang i ytterområdena på ett annat sätt än inne i stan. Och vad kan de där? Jag vet inte. Vi på landet, vi får göra allt själva.

(Dahlberg 2022-02-24)

För att kunna vara en nagel i ögat behövs ett kontinuerligt engagemang, vilket framkom som en utmaning både från civilsamhället och de kommunala tjänstepersonernas perspektiv. Äldre personer är i större utsträckning engagerade i föreningarna, och de som är med i en förening är ofta med i andra. Det bidrar till att ett stort ansvar tillskrivs ett fåtal individer; ett ansvar för trivsel, aktiviteter och tillgång till service. Precis som Gunnarsson (2022-02-23), ordförande i Hela Sverige Oskarshamn, betonade så behöver de som brinner för något stötts av andra. Det räcker inte med att det finns några eldsjälar drivna av personligt intresse. Ciardi (2022-02-24) uttryckte ett liknande behov av ledarskap som kan engagera fler personer för att det ska bli hållbart på längre sikt. Föreningarna vill och behöver därför hitta nya och yngre medlemmar som kan fortsätta hålla engagemanget levande och, i vissa fall, fortsätta påtryckningar på kommunen för att få till en önskad eller förhindra en oönskad utveckling. Nyinflyttade personer föreföll som en svårattraherad grupp, men även de som ursprungligen kommer från bygden. Det framkom främst i Misterhult:

För det är alltid att folk tar för givet... Jag tycker att de som har varit med och liksom drivit skolan, och varit engagerade, det är faktiskt inte de som är födda och uppvuxna här [...] Ibland kan man känna en frustration att engagemanget och viljan att sätta sina barn på skolan inte först och främst kommer ifrån de från bygden liksom.

(Dahlberg 2022-02-24)

I de studerade föreningarna finns många strategier för att värva nya medlemmar. MAIS ordförande Sand Rydberg (2022-02-22) lyfte betydelsen av ett välkomnande och roligt klimat för att få fler engagerade. Det finns också en förhoppning att föreningarnas aktiviteter kan generera ett större engagemang, bland annat genom Misterhults hembygdsförenings tidsresa för skolelever. Hembygdsföreningens ordförande Algesson (2022-02-25) beskrev också hur de arbetar uppsökande och tar kontakt med personer som skulle kunna tänka sig vara med och göra ett dagsverke. Det kan upplevas som ett lättare åtagande än en styrelsepost. Detta visar att medborgarna behöver vara lite av en nagel i ögat både hos kommunen och andra offentliga myndigheter, likaväl som hos andra invånare.

5.3 Käppar i hjulet

Alla rösterna från bygden beskrev olika ageranden eller regelverk som försvårar förverkligandet av en idé eller ett projekt. Det jämfördes av två informanter som käppar i hjulet, vilket även de andra svårigheterna kan benämnas som, där byråkratiska, politiska, kommunala samt interna käppar var de mest framträdande utmaningarna i intervjuerna.

Byråkratiska käppar

Byråkratiska käppar framkom i blandade former i intervjuerna. Skoog (2022-02-22), engagerad i Bråbygdens intresseförening, liknade svensk byråkrati vid en käpp i hjulet eftersom utgifter måste redovisas i efterhand. Det är problematiskt om den aktuella aktören inte har tillräckligt med ekonomiska medel att lägga ut i förhand. I hembygdsföreningen i Misterhult fick styrelsemedlemmar delvis bekosta byggnationen av scenen, och ansöka om bidrag efter att ha redovisat kostnaderna (Algesson 2022-02-25). I Bråbygden behövde lantbrukare förändra sina ladugårdar enligt nya EU-direktiv. Då de inte hade ekonomiska resurser att lägga ut hotades deras levebröd likaväl som bygdens naturlandskap, som är beroende av betande djur (Frančić & Skoog 2022-02-22). I båda dessa exempel har skadan av käppen minimerats genom att kommunen har tänjt på gränserna. I Misterhult kunde medlemmar i hembygdsföreningen utföra arbetsinsatsen själva, och använde de överblivna pengarna till att renovera tak på andra byggnader i hembygdsparken (Algesson 2022-02-25). I Bråbygden fick intresseföreningen tillåtelse att säkerställa att ladugårdarna uppdaterades, utan att lantbrukarna behövde redovisa exakta kostnader. Det möjliggjorde lägre kostnader och att lantbrukarna utförde en del av arbetet själva (Frančić & Skoog 2022-02-22).

Byråkrati och regelverk kan också försvåra på grund av att det är mycket att sätta sig in i för en förening, till exempel detaljerade projektansökningar för framförallt EU-medel. Formuleringen i ansökningarna har stor betydelse för om projekten beviljas medel. I Misterhults hembygdsförening har det fungerat att betona hur insatsen gynnar en bredare grupp, helst där barn och unga ingår (Algesson 2022-02-25). Landsbygdsutvecklaren Hägg-Blecher (2022-02-24) menar att insatser som gynnar flera målgrupper är viktigt i projektansökningar. Förenings- och styrelsearbetets uppbyggnad är också komplext. Därför underlättar det om styrelsemedlemmar i ekonomiska föreningar som driver skola har erfarenhet av tidigare engagemang, framhöll ledamöter i Misterhults Skola Ekonomisk Förening (Ciardi & Dahlberg 2022-02-24). Bråbygdens intresseförenings arbete har underlättats av flera personer som fungerat som gränsgångare mellan bygden och kommunen, likaväl som andra myndigheter. Deras erfarenheter har bidragit med kontakter och med kunskap om vad som behöver tryckas på för att åstadkomma förändring. För oerfarna föreningar kan okunskap om föreningsarbete, betydelsen av insatsers syfte och lämpliga formuleringar med andra ord utgöra en käpp i hjulet. Det är även problematiskt med kunskap om ekonomiska frågor överlag;

Det är jättesvårt idag att driva en liten förening. Och börjar den få lite storlek som den här, ja då är det ingen tvekan. Då ska det vara momsredovisning och skatter på vissa intäkter, och vissa saker är inte skattepliktiga och... Det är otroligt komplicerat idag, alltså.

(Skoog 2022-02-22)

De byråkratiska käpparna ingår inte alltid i kommunens rådighet att påverka, men kommunen kan som exemplet illustrerar arbeta runt dem för att underlätta initiativ från civilsamhället. I andra exempel använder kommunen istället regelverk för att skapa käppar i hjulet. Det är en upplevelse som delas av flera informanter i samband med nedläggningen av äldreboendet i Misterhult. När Folkinitiativet i Misterhult samlade in namnunderskrifter för att öppna äldreboendet ogiltigförklarade kommunen namnlistorna i två omgångar, först eftersom alla namnlistor inte hade ett namnförtydligande. När representanter från folkinitiativet hade förtydligat namnen, ogiltigförklarades listorna eftersom det inte var samma personer som hade skrivit under som förtydligade namnen. Efter en vända hos förvaltningsrätten framkom det att kommunen handlat fel och att en folkomröstning borde godkännas (Holm & Munter 2022-02-17). För misterhultsborna upplevdes de ogiltigförklarade namnlistorna som att av flera sätt kommunen motarbetade initiativet; ”Och sen när folkomröstningens, de här listorna inte godkändes, då tror jag också de hade räknat med att vi skulle ge upp” (Munter 2022-02-17). Under folkomröstningen använde kommunen också sin rätt att bestämma vad som står på valsedlarna. Det stod därför vilken skattehöjning en återöppning skulle leda till (Holm & Munter 2022-02-17). I detta fall försökte kommunen med andra ord att med hjälp av regelverk hålla fast vid beslutet om äldreboendets nedläggning, vilket försvårade genomförandet av folkinitiativets ambitioner.

Politiska käppar

Politiska käppar kan också försvåra civilsamhällets initiativ och göra att de upplever sig motarbetade. Oskarshamns kommun, som alltid haft ett socialdemokratiskt styre, har exempelvis en negativ inställning till friskolan i Misterhult, berättade ledamöter i den ekonomiska föreningen (Ciardi & Dahlberg 2022-02-24). Politiker och tjänstepersoner har motarbetat skolan genom att bland annat försumma skolbyggnaden. Flera informanter lyfte också en utbredd okunskap hos kommunens politiker om förhållanden på landsbygden och en ovilja att utveckla landsbygden. Landsbygden ses inte som utvecklingsbar, utan för att kunna öka kommunens befolkning riktas intresset mot Oskarshamns tätort. Detta trots att det finns potential att locka invånare med kvaliteter som finns på landsbygden, menade Skoog (2022-02-22). Skoog (2022-02-22) framhöll också att politikerna vill utveckla boenden där de tror att deras väljare bor, vilket gör att en socialdemokratisk kommun som Oskarshamn prioriterar till exempel urbana lägenheter eller tätt liggande villor framför boendetyper som attraherar väljare från andra partier. Det kan därför gå emot efterfrågan som finns på landsbygden. Misterhult Skola Ekonomisk Förening har bjudit in kommunpolitiker att besöka samhället och skolan

för att de ska få en större förståelse för skolans verksamhet. Intresset var dock svalt (Ciardi & Dahlberg 2022-02-24). Landsbygdsutvecklaren hade en mer positiv bild av politikernas inställning och arbetssätt med kommunens landsbygder, och framhöll att det går att nå politikerna i kommunen och få dem att besöka föreningar på landsbygden (Hägg-Blecher 2022-02-24). Erfarenheter i Bråbygden visade att det kan vara svårt att förverkliga initiativ om civilsamhällets intresse inte motsvaras hos den lokala politiken. Det demonstrerade arbetet med den fördjupade översiktsplanen för Bråbygden. Frančić och Skoog (2022-02-22), som länge varit med i intresseföreningen, beskrev att planen togs fram som respons på det stora engagemanget som fanns i bygden, men att det engagemanget inte återspeglades hos politikerna, vilket gjort att planen inte lett till några tydliga effekter.

Den politiska kortsiktigheten är ytterligare en svårighet. Kommunpolitiker väljs på fyra år, och intresset för frågor som berör kommunens landsbygdsutveckling påverkas av politiken som bedrivs (Skoog 2022-02-22). Även om Oskarshamn alltid har varit en socialdemokratisk kommun, uppgav Munter (2022-02-17) att intresset för vissa frågor beror på de invalda politikerna som personer, snarare än deras politiska färg. Kortsiktighet ingår även i finansieringen av tidsbegränsade projekt, som är en potentiell käpp i hjulet för civilsamhället som efterfrågar mer långsiktiga finansieringslösningar. Bråbygdens intresseförening genomförde tidigare många stora projekt och startade en ekonomisk förening med flera anställda. En miss i ansökan till Jordbruksverket, som stod för en stor del av finansieringen, bidrog till att de nekades pengar och tvingades att avsluta all verksamhet eftersom de inte kunde betala lönerna. Jordbruksverket ändrade senare sitt beslut men då var det försent eftersom de före detta anställda hade hittat andra arbeten. Föreningen har efter detta inte vågat att starta några nya stora projekt (Skoog & Frančić 2022-02-22). Det visar en sårbarhet i relationen mellan den ideella och offentliga sektorn som grundas på brist på långsiktiga strategier för kommunens landsbygder. Skoog (2022-02-22) uttryckte därför att det behövs en kommunal landsbygdsstrategi, medan kommunens landsbygdsutvecklare Hägg-Blecher (2022-02-24) menade att de perspektiven delvis integreras i andra kommunala planer och program, till exempel översiktsplan, bostadsförsörjningsprogram, skärgårdsprogram och serviceplan.

Kommunala käppar

Kommunala käppar förekom som en försvårande faktor i fallstudien i form av en begränsad kommunal budget som kan förhindra åtaganden utan lagkrav;

Det hade varit jättefint om man kan ha skolor och service, boende överallt men så är ju inte liksom, pengarna är ju inte oändliga. [...] när det blir så att man liksom går under något slags antal av invånare som gör att man inte kan ha kvar såna grejer, eller den lilla närlivsbutiken har inte heller råd att ligga kvar och sånt. Det är ju förstås, det är ju ett problem.

(Olsson 2022-02-18)

Den begränsade budgeten kan tyckas gå emot bilden av kommunen som förmögen, vilket betonades i två intervjuer, en förmögenhet som bland annat beror på mervärdespengar från kärnkraftverket som är beläget i Misterhultsbygden. Å andra sidan präglas Oskarshamn, liksom många andra kommuner, av att förvaltningarna tenderar att arbeta i stuprör. Det var särskilt aktuellt i samband med beslutet att lägga ner äldreboendena i Misterhult, då besparingsbehovet grundades på socialförvaltningens utredningar och eventuella följd effekter för bygden inte hade beaktats eftersom det inte ingår i förvaltningens uppdrag. Landsbygdsutvecklare Hägg-Blecher (2022-02-24) ser därför ett behov av att alla stora beslut inom kommunen landsbygdsäkras, det vill säga sätts i relation till ett större utvecklingsperspektiv.

Interna käppar

Slutligen finns även interna käppar, som består av begränsningar skapade inom civilsamhället. I detta ingår konflikter. Två exempel på konflikter lyftes i intervjuerna, den ena mellan Folkinitiativet i Misterhult och Hela Sverige Oskarshamn eftersom de från folkinitiativets perspektiv inte stöttade äldreboendets återöppning (Holm & Munter 2022-02-17). Den andra konflikten är mellan nuvarande och tidigare styrelsemedlemmar i Bråbygdens intresseförening, som på grund av olika inriktningar för styrelsearbetet bidragit till att en tidigare medlem valt att avsluta sitt engagemang i föreningen. I Bråbygden anmärkte Svensson (2022-02-17) också att intresseföreningen försvårat nybyggnation av bostäder i bygden. Bygdens naturvärden, förstärkta av intresseföreningen, har bidragit till att en stor del av området klassas som Natura2000. Det skapar svårigheter för personer som vill bygga en bostad och flytta till bygden. Samtidigt är det just naturvärdena som gör det till en attraktiv bygd, vilket framkom under tre av intervjuerna i Bråbygden. Det blir därför en konflikt mellan olika värden; nybyggnation och inflyttning som kan bidra till levande landsbygder gentemot bevarande av naturvärden som är viktiga för bygdens karaktär och attraktivitet. Enligt Hägg-Blecher (2022-02-24) har kommunen varit positiva till nya bostäder i Bråbygden, eftersom det möjliggör fler kommuninvånare. Byggnationsplanerna stoppas dock många gånger av Länsstyrelsen. Dessa motsägelser mellan individer, föreningar och myndigheter har försvårat utövandet av civilsamhällets engagemang, och det visar på en bredare svårighet att komma överens om vilka intressen som ska prioriteras och vad engagemanget ska riktas mot.

5.4 Plåster på sår

Informanterna från Misterhult menar att det kommuninitierade projektet Misterhult Framåt var ett plåster på sårn för att offentliga och kommersiella verksamheter försvunnit från samhället; ”Det här att, nå men vi tar bort 19 arbetsplatser, vi lägger ner ett äldreboende. Men vi ger dem en padelbana så är de tysta! De tror vi är dumma i huvudet!” (Dahlberg 2022-02-24). Från kommunens perspektiv framgår det att Misterhult Framåt inleddes parallellt med dialogen kring äldreboendets nedläggning för att bygden skulle få tillgång till extra utvecklingsmedel (Hägg-Blecher 2022-02-24). Plåster på sårn är i detta fall en metafor för orättvisor mellan urbana och rurala invånare, som även kan utvidgas till orättvisor mellan olika bygder samt mellan rurala invånare.

Orättvisa mellan rurala och urbana invånare

Misterhult Framåt som en symbolisk handling demonstrerar hur kommunala projekt kan upplevas. Landsbygdsinvånare känner sig orättvist behandlade eftersom de inte får lika mycket för sina skattepengar, vilket i fallstudien reflekterades i att samhällsfunktioner minskat eller försvunnit. I Misterhult var äldreboendet en av få serviceverksamheter i samhället. I Bråbygden stod invånarna utan skola. De studerade föreningarna demonstrerade att det ofta leder till ilska, och mobilisering för att förhindra nedläggningarna; ”Vi har ju mål att, så att säga, vi tänkte såhär... vi måste ha förening för att vi vill bo kvar här, alltså. Och då måste vi ha de där förutsättningarna” (Frančić 2022-02-22). Stadsinvånare behöver inte be om ekonomiska resurser eller andra insatser eftersom investeringar i stadskärnan sker ändå, vilket bland annat Dahlberg (2022-02-24) uttryckte. Kommunens landsbygdsutvecklare påpekade att det är svårt att få lika mycket för varje skattekrona, men att det finns andra fördelar för dem som väljer att bo på landsbygden, såsom tillgång till attraktiva livsmiljöer (Hägg-Blecher 2022-02-24). Med en begränsad budget är det också omöjligt att erbjuda service överallt och prioriteringar måste därför göras. Det upplevs dock som orättvist när prioriteringarna ofta görs till stadens fördel, vilket användningen av mervärdespengarna från kommunens medvärdesavtal med SKB uppfattas göra. Det finns en extra bitterhet relaterat till medvärdespengarna med tanke på att det var Misterhults kommun som sa ja till kärnkraftverket. Nu upplevs pengarna som det resulterat i främst investeras i Oskarshamns stadskärna, enligt representanter från civilsamhället. Hägg-Blecher (2022-02-24) betonade att Misterhultsbygden är särskilt komplext eftersom det varit en egen kommun, och en viss stolthet finns därför kvar i bygden. I motsats till den upplevelse som delas av personer från civilsamhällets organisationer i två intervjuer, berättade Hägg-Blecher (2022-02-24) att en del av

mervärdespengarna investeras i utbyggnad av bredband på kommunens landsbygder. En del av mervärdespengarna går också till Föreningslyftet, där föreningar från tätorter och landsbygder i kommunen kan söka bidrag. Med tanke på de stora summorna som finns inom SKB och kärnkraftverket, kan Föreningslyftet vara ett exempel på ett outtalat plåster på såren. En paviljong i Bråbo och en scen i Misterhult bekostade av Föreningslyftet är uppskattat av invånarna, men det är småpengar som används i bygder där det egentligen är offentlig service och större investeringar som efterfrågas. Samtidigt genomförs också projekt som motsvarar det som efterfrågas i bygderna. Ciardi (2022-02-24) poängterade att det behövs förbättrad samverkan över kommungränser eftersom det annars är invånare närmast gränserna som drabbas av sämre servicetillgång. Servicesamverkan, projektet mellan Västerviks och Oskarshamns kommun, visar hur det behovet uppmärksammas av kommunen eftersom de inblandade kommunerna ska ta fram en modell för hur servicen kan förbättras i Misterhultsbygden och Blankaholmsbygden (Hägg-Blecher 2022-02-24).

Orättvisa mellan bygder

Det finns också en upplevd orättvisa mellan kommunens bygder, vilket framkom i intervjuer med både civilsamhälle och kommun. En helt jämlik fördelning av kommunala medel mellan olika bygder är dock inte möjlig eftersom systemet där resurser fördelas utgår från att föreningar ansöker om medel för att genomföra projekt de ser behov av. Det blir på så sätt bygder med stort engagemang som får störst tillgång till resurser; ”Ju mer engagemang det finns, desto större chans är det ju att man kommer att få del av medel som kan utveckla bygden” (Olsson 2022-02-18). Eventuella sår i bygderna måste med andra ord uppmärksammas för att de ska kunna plåstras om. Bråbygden utgör ett bra exempel på denna process eftersom invånarna har varit väldigt aktiva. De har också haft tillgång till personer, till exempel Marijan Frančić, Tommy Skoog och Mårten Aronsson, som vet hur det går att upprätthålla kontakt med kommunala politiker och tjänstepersoner likaväl som andra myndigheter. Hägg-Blecher (2022-02-24) lyfte att ordföranden i Bråbygdens intresseförening också har nära kontakt med kommunala politiker - så nära att politikerna har ordförandens nummer inlagt i telefonen.

Enligt Aronsson (2022-02-25) har Bråbygdens framgång upprört invånare i andra bygder eftersom de inte fått tillgång till lika mycket resurser. Misterhultsborna är ett exempel, menade han. Det har även väckt ett missnöje hos stadsinvånare, som till följd av uppmärksamheten riktad mot Bråbygden blivit mer kritiska till tillgångarna bygden får ta del av. Aronsson (2022-02-25) framhäver att det är upp till invånarna i varje bygd att komma med idéer och söka om medel för att generera en liknande utveckling. Även ordförande för hembygdsföreningen i Misterhult ser det som nödvändigt att landsbygdsinvånares behov uttrycks;

Vi måste ju tala om vad vi vill ha! Vad vi vill ha, och vad vi vill ha det till. ”Jamen, varför ska vi behöva göra det, det behöver de ju inte göra i Oskarshamn. Där bara får de” [...] Men, jag tycker ju, eller förstår ju det att de kan inte bara ge oss pengar utan att... Vi måste ju ha ett önskemål. Vi skulle vilja ha det och det och det, och vi har inga pengar till det. Kan ni hjälpa oss med det? Det tycker jag är rimligt.

(Algesson 2022-02-25)

Landsbygdsutvecklaren delade denna syn och betonade att det är viktigt att föreningarna tar initiativ och kontaktar henne för att utnyttja möjligheten att få stöd. Vilka som får stöd beror på det kulturella kittet i bygden, där bland annat vanan av att arbeta tillsammans ingår, samt hur stark en förening är (Hägg-Blecher 2022-02-24). Detta visar ett behov av initiativ underifrån, från aktiva medborgare organiserade i någon förening, för att de ska få stöd från kommunen. Samtidigt menar Hägg-Blecher (2022-02-24) att hårda prioriteringar sällan krävs, utan det handlar många gånger om att uppmuntra och hjälpa föreningar att söka tillgängliga stöd.

Orättvisa mellan rurala invånare

Det kan dock finnas problematik relaterat till representationen hos de engagerade, eftersom främst äldre personer är överrepresenterade. På så sätt kan deras perspektiv genomsyra vilka behov som lyfts fram gentemot kommunen i högre grad än andra åldersgrupper. Hägg-Blecher (2022-02-24) uttryckte en liknande oro kring de lokala utvecklingsplanerna, som hon menar är ett välfungerande verktyg för att tydliggöra för politiker vad som efterfrågas men de behöver en ännu starkare förankring i bygderna och engagemang kring de prioriterade åtgärderna för att motsvara behoven på landsbygden. Behovet av starkare förankring reflekteras i enkätundersökningen om obemannade butiker som Hela Sverige Oskarshamn genomfört i Misterhult. Enligt resultatet är det en positiv inställning i bygden, men det är bara ca 10% av invånarna i bygden som besvarat enkäten (Hela Sverige Oskarshamn 2020).

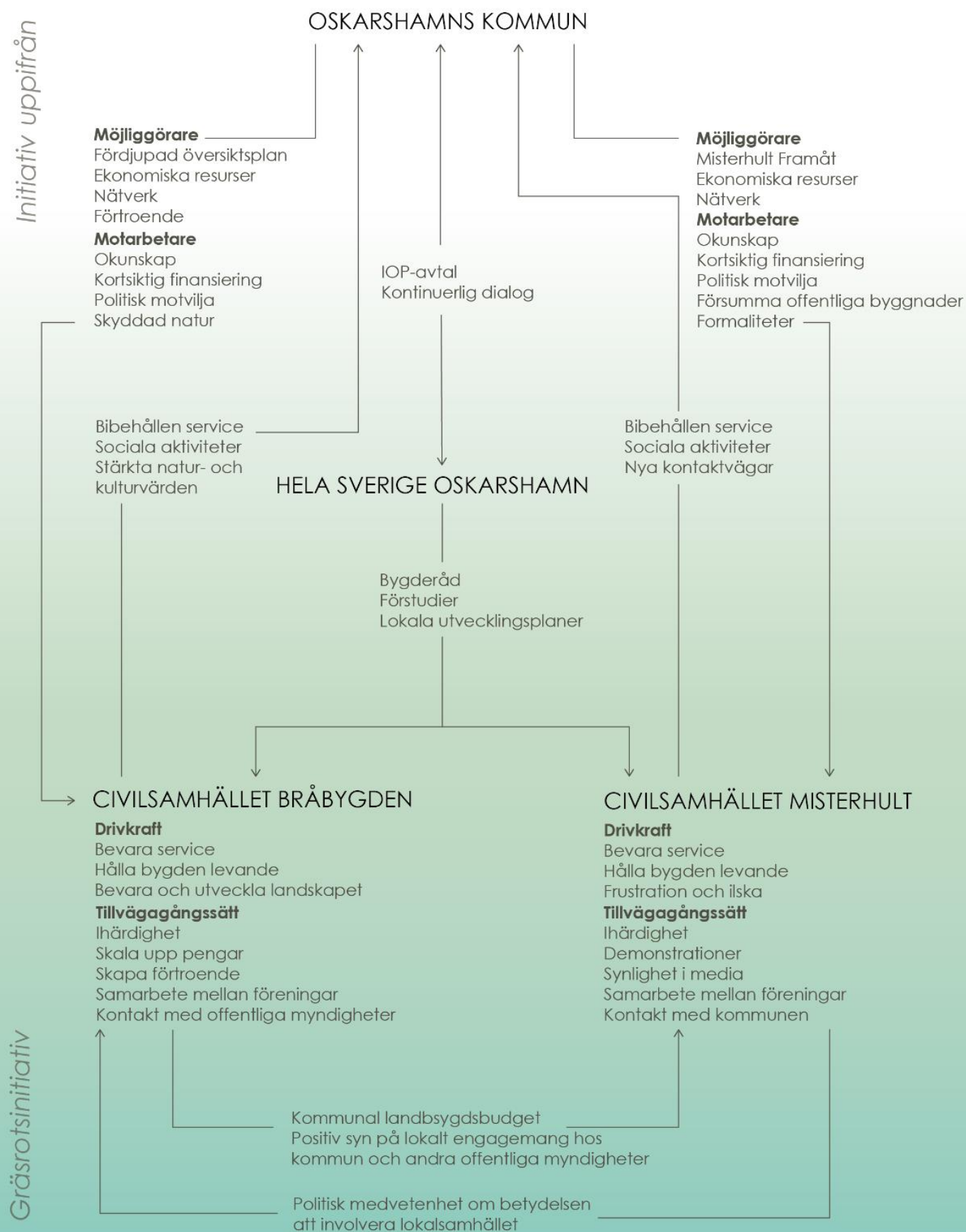
I bygder där vanan inte finns går det att uppmuntra till ett större engagemang och stimulera utveckling genom att fördela bidrag på alla orter, framhöll Gunnarsson (2022-02-23). Folkinitiativet i Misterhult visar att engagemanget också går att väcka på gräsrotsnivå. Före folkinitiativet hade MAIS och hembygdsföreningen väldigt lite kontakt med kommunen och bad sällan om extra resurser. Folkinitiativet har både skapat ett större engagemang i bygden, och bättre kontaktvägar till kommunen, berättade informanterna från Misterhult.

När vi bildade folkinitiativet, det var liksom hela bygden. Det fanns liksom inte... Det, det är helt fantastiskt! [...] Den här otroliga kraften som kom, den trodde inte jag fanns. Men den fanns. Och då vet man att det finns när det verkligen gäller.

(Sand Rydberg 2022-02-22)

5.5 Sammanfattning

De samlade insikterna från bygdens röster visar att samverkan mellan kommun och civilsamhälle kan se olika ut beroende på bygd och typ av insats. Genom att engagera sig i föreningar kan landsbygdsinvånarna uppleva samhörighet och skapa gemenskap i sin hembygd, vilket bidrar till att det fungerar som klister i bygden. Det möjliggör att lokala nätverk används för att främja bygden och samhället överlag samt till ett ömsesidigt lärande mellan kommun och civilsamhället. Samtidigt ställer det stora krav på landsbygdsinvånarna, som måste vara som en nagel i ögat på kommunen och organisera sig i föreningar för att få tillgång till investeringar. Det visar också ett behov av kontinuerligt och representativt engagemang för att kunna fortsätta utveckla bygderna enligt behoven hos alla invånare. Det finns också käppar i hjulet som kan försvåra genomförandet av initiativ antingen uppifrån från kommunen, eller på gräsrotsnivå från civilsamhället. Käpparna kan komma från eller avlägsnas av kommunen. Det kan även vara käppar i hjulet för kommunen och deras potential att underlätta för civilsamhällets arbete. Slutligen finns det upplevda orättvisor mellan stads- och landsbygdsinvånare relaterat till kommunala investeringar, vilka kan liknas vid plåster på bygdernas sår. De upplevda orättvisorna kan även vara mellan bygder eller rurala invånare. Resultatet sammanfattas i figur 25. I figuren visar pilarna som går från civilsamhällena till kommunen exempel på initiativ som skalas ut. Pilarna mellan civilsamhället i Bråbygden och Misterhult visar utbytet mellan civilsamhällena på gräsrotsnivå, och representerar på så sätt erfarenheter som skalats ut. Detta diskuteras mer i följande kapitel med arbetets diskussion.

Figur 25. Sammanfattning av resultatet. Figuren visar inblandade aktörer och processerna mellan dem, tillvägagångssätt och drivkrafter i fokusområdena samt hur kommunen kan upplevas både som möjliggörare och motarbetare för civilsamhällets initiativ och engagemang.

6. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens syfte, det vill säga att undersöka det lokala engagemangets betydelse och hur kommun och civilsamhälle kan främja engagemang, i förhållande till fallstudiens resultat och det teoretiska ramverket. Kapitlet avslutas med en metoddiskussion och förslag på framtida forskning.

6.1 Lokala engagemangets påverkan

Fallstudien visade att lokalt engagemang har stor betydelse för den sociala och fysiska miljön.

Fysiska miljön: levande platser, naturvärden och samlingslokaler

Engagemanget är särskilt viktigt på landsbygden eftersom det offentliga närvaro minskat när verksamheter lagts ner. Lokaler som annars hade varit tomma fylls genom det lokala engagemanget med liv och rörelse. I Misterhult används den före detta kommunala skolan och förskolan till samma verksamheter i ideell regi och i Bråbygden används den före detta skolbyggnaden till ett föräldrakooperativ. Den fysiska miljön spelar även en stor roll för det lokala engagemanget. Detta uppenbarades i fallstudien genom att en stor del av engagemanget riktades mot att skapa och bevara platser där invånare kan samlas, till exempel i den planerade aktivitetsparken i Misterhult (Sand Rydberg 2022-02-22). Lokalt engagemang kan också påverka landskapet i större skala, vilket var framträdande i Bråbygden där det karaktäristiska odlingslandskapet varit en drivkraft för civilsamhällets engagemang (Aronsson 2022-02-25) och bidragit till fördelar ur ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv. Forsberg (2010) betonar även samlingslokalens betydelse för den kollektiva handlingen och kampen för bygdens överlevnad, vilket framgick i Misterhult, där folkinitiativet har fått låna församlingshemmet utan kostnad av Svenska kyrkan (Holm & Munter 2022-02-17). Tillgång till samlingslokal har även varit viktigt i Bråbygden, där intresseföreningen har renoverat Bråbogården och använder lokalen till en mängd aktiviteter (Svensson 2022-02-17). Det visar hur det lokala engagemanget och den fysiska miljön ömsesidigt påverkar varandra.

Sociala miljön: inflyttning, servicetillgång och sammanhållning

Nedslaget i Bråbygden visade att lokalt engagemang kan bidra till den sociala miljön genom att gynna inflyttning, vilket framkom som betydelsefullt för levande landsbygder eftersom befintliga hus används och ett befolkningsunderlag för service skapas (Hägg-Blecher 2022-02-24). Bråbygdens intresseförenings arbete med landskapet, arrangerandet av sociala aktiviteter som julmarknader och den föräldrakooperativsdrivna förskolan har bidragit till att människor vill flytta till och bo kvar i bygden (Andersson 2022-03-10). Inflyttning höjer efterfrågan på bostäder och kan bidra till att befintliga bostäder utnyttjas, alternativt till nybyggnation om det befintliga bostadsbeståndet inte är tillräckligt eller av ett annat slag än vad som efterfrågas. Det medför en potentiell påverkan på den fysiska miljön. Om nya bostäder byggs finns det en risk att ekologisk hållbarhet motverkas eftersom nya resurser används, vilket går i linje med Hedenfelts (2013:19–20) definition av ekologisk hållbarhet som fokuserar på användning av resurser som möjliggör långsiktigt brukande. Samtidigt betonas vikten av ett stabilt befolkningsunderlag för att landsbygder ska vara levande av bland annat Syssner (2018a), vilket understryker en konflikt mellan å ena sidan levande landsbygder med utveckling och inflyttning och å andra sidan ekologisk hållbarhet genom begränsad resursanvändning. Även om kommunen arbetar med att tillgängliggöra bostadstomter på landsbygden för att främja inflyttning och levande landsbygder (Hägg-Blecher 2022-02-24) finns det redan viss tillgång till bostäder på Oskarshamns landsbygder. Det är därför viktigt att tydliggöra att resurserna som behövs för att möjliggöra inflyttning är i relativt liten skala i förhållande till många urbana utvecklingsprojekt.

Genom att främja inflyttning kan lokalt engagemang även bidra till ökad tillgång till grundläggande service. Samtidigt kan civilsamhällen själva skapa servicetillgång, vilket var tydligt i fokusområdena där civilsamhället ansvarar för skola och förskola. Engagemanget främjar på så sätt social hållbarhet, där lika möjligheter att leva ett gott liv oavsett geografisk plats poängteras på både europeisk

(Territorial Agenda 2030 2020) och nationell nivå (Näringsdepartementet 2017). I fallstudien lyftes tillgång till skola och förskola upp som viktigt för bygderna. I Misterhult framkom även äldreboende som betydelsefullt (Holm & Munter 2022-02-17), det vill säga service som funnits i bygderna och som civilsamhället agerat kollektivt för att det ska finnas kvar. Studiens resultat stärker därmed känslan av service och levande landsbygder som relativa begrepp (Cras 2017). Sammanhållning och trivsel är ytterligare sociala faktorer som utvecklas av civilsamhällets engagemang, vilket bidrog till att engagemanget liknades vid ett klister (Gunnarsson 2022-02-23). Det kan därmed gynna livskvalitet, som är grundläggande för social hållbarhet (Hedenfelt 2013). Engagemanget stärker även möjligheten för platskänsliga åtgärder när medborgarnas röster samlas (Cras 2017; Rodríguez-Pose 2018). I Oskarshamns kommun manifesterades detta i den fördjupade översiktsplanen för Bråbygden, där bygdens röster samlades i intresseföreningens synpunkter som inkluderades i planen. Det understryker även en begränsning bestående av symboliskt inflytande eftersom planen inte har haft några tydliga effekter (Aronsson 2022-02-25). Kontinuerlig kontakt med kommunala företrädare kan dock underlätta för starkare demokratiskt engagemang när barriärerna mellan medborgare och politiker minskas (Herlitz 2002), vilket utmärktes i Misterhult där civilsamhället har skapat nya kontaktvägar och kunskap om lämpliga tillvägagångssätt för att få gehör (Holm & Munter 2022-02-17).

6.2 Främjande av lokalt engagemang

I fallstudien observerades att kommuner kan bidra med olika resurser för att främja civilsamhällets engagemang. Likaså besitter civilsamhället resurser som kommunen har nytta av. Olika syn på kommun och civilsamhälle kan påverka hur och i vilken utsträckning engagemanget främjas.

Finansiella och materiella resurser

Behovet av finansiella resurser lyftes i samtliga intervjuer och det uttrycktes som nödvändigt för att civilsamhället ska kunna skapa mjukare värden (Frančić 2022-02-22), såsom kreativitet (Gunnarsson 2022-02-23) och arbetskraft (Algesson 2022-02-25). Finansiella medel kan också vara lättare att efterfråga eftersom det utgår från ett ekonomisk språk, som i ett tillväxtbaserat samhälle förstås av många aktörer (se till exempel Hedenfelt 2013). Kommunen erbjuder finansiella resurser till föreningar i kommunens utvecklingsbudget och landsbygdsutvecklarens landsbygdspott (Hägg-Blecher 2022-02-24). Dessa finansiella resurser motsvarar civilsamhällets behov att snabbare få tillgång till finansiella resurser, jämfört med hur fördelning sker genom en kommunal beslutsprocess eftersom de finansiella resurserna ofta ska användas till aktiviteter på kort sikt (Gunnarsson 2022-02-23). Behovet att be om investeringar på landsbygden upplevdes dock som en orättvisa i förhållande till stadsinvånare som inte har det kravet (Skoog 2022-02-22; Ciardi & Dahlberg 2022-02-24). Den upplevelsen delar invånarna på Oskarshamns landsbygder med många andra landsbygdsinvånare (Forsberg 2010). I fallstudien framkom också att kommunen ibland uppmuntrar den ansökande föreningen att bidra med egna medel, särskilt vid större projekt (Gunnarsson 2022-02-23). Bråbygdens intresseförening har dessutom kunnat stärka sin trovärdighet genom att medfinansiera lokala projekt (Svensson 2022-02-17), vilket varit svårare för före detta Folkinitiativet i Misterhult då de inte haft ekonomiska resurser att utgå från (Holm & Munter 2022-02-17). Viktigt att poängtera är dock att folkinitiativet grundades för att omkullkasta ett kommunalt beslut. Det är därför inte säkert att de hade fått finansiering eller blivit mer trovärdiga ur kommunens perspektiv även om de var medfinansierare.

De finansiella resurserna är även viktiga för att tillgodose civilsamhällets behov av materiella resurser, vilket enligt Syssner (2018a) är fysiska föremål fyllda med värde. Samlingslokaler är som tidigare nämnts en viktig materiell resurs (Forsberg 2010) och de möjliggörs i Oskarshamn genom ett kommunalt driftbidrag (Hägg-Blecher 2022-02-24). Samlingsplatser utomhus har också en funktion att samla engagerade likaväl som invånare och besökare genom aktiviteter, där gemensamma arbetsdagar i naturlandskapet i Bråbygden och julfirandet i Misterhults hembygdspark var två exempel i fallstudien. Hembygdsparkeens scen har finansierats av Föreningslyftet, som därför är ett sätt Oskarshamns kommun i samverkan med andra främjar skapandet av materiella resurser.

Mänskliga och organisatoriska resurser

Ytterligare resurser som en kommun kan bidra med för att främja lokalt engagemang är mänskliga och organisatoriska resurser, där bland annat kompetenser, nätverk och förtroende ingår (Syssner 2018a). Det är särskilt aktuellt eftersom projektansökningar och regelverk framstod som utmanande för föreningar (Skoog 2022-02-22; Gunnarsson 2022-02-23). I Bråbygden har det länge funnits personer med kompetenser som underlättat förverkligandet av initiativ i bygden. I områden där det inte finns kapacitet eller erfarenhet kan det därför behövas extra stöd, vilket kan bestå av hjälp med bidragsansökningar och information om möjliga medel. I Oskarshamns kommun ingår det i landsbygdsutvecklarens roll (Hägg-Blecher 2022-02-24). Mänskliga och organisatoriska resurser hos civilsamhället behöver även tillgängliggöras till högre nivåer, bland annat kunskap om lokala förutsättningar, som konstaterades vara bristande hos kommunen av flera informanter (till exempel Holm & Munter 2022-02-17). Bygderåden är ett sätt att tillgängliggöra lokal kunskap, men även platsbesök lyftes som eftersträvaransvärt och något som kan göras i större utsträckning för en ökad förståelse hos kommunala politiker och tjänstepersoner (Dahlberg 2022-02-24). Vidare har förtroende varit en viktig resurs för Bråbygdens intresseförening. Genom att använda beviljade medel på ett enligt kommunen bra sätt har förtroende skapats, vilket har underlättat intresseföreningens initiativ (Svensson 2022-02-17; Aronsson 2022-02-25). Förtroende är även en viktig resurs mellan föreningarna, vilket Hembygdsföreningen och MAIS demonstrerar i deras gemensamma aktiviteter.

Långsiktighet är ytterligare en organisatorisk resurs (Syssner 2018a), där de kontinuerliga bygderåden är ett exempel från fallstudien. Inom finansiella resurser var långsiktighet däremot bristande eftersom finansieringen av lokala initiativ främst bestod av avgränsade projektmedel, vilket även är vanligt förekommande i andra sammanhang (Herlitz & Arlén 2017). Detta belystes när Bråbygdens intresseförening tvingades lägga ner en stor del av sin verksamhet till följd av att den tillfälliga finansieringen från Jordbruksverket drogs in (Skoog 2022-02-22). IOP-avtalet mellan kommunen och Hela Sverige Oskarshamn är ett exempel på en regelbunden finansiering i nuläget (Gunnarsson 2022-02-23). För att hantera kortsiktigheten för andra föreningar föreslogs en årlig summa pengar till varje bygd som får användas utifrån lokala behov (Skoog 2022-02-22; Dahlberg 2022-02-24).

Kommunen som möjliggörare och motarbetare

I fallstudien förekom en klyfta mellan kommunens ambitioner om levande landsbygder och civilsamhällets upplevelse, som präglas av att landsbygdsinvånare upplever att de får mindre för skatten de betalar (Dahlberg 2022-02-24). Detta uppmärksammas som en demokratisk utmaning i Tillväxtverkets (2022b) vägledning för livskraftiga landsbygder och av Woods (2006). Kommunen kan uppfattas som möjliggörande eller motarbetande, eller med Cras (2017:179-180) ordval som att den har en "elak" och en "vänlig" sida. I fallstudien grundades denna syn i stor utsträckning på orsakerna till engagemanget, där fokusområdenas erfarenheter varierade. Engagemanget i Bråbygden grundades på en strävan att bevara och utveckla landskapet och ett behov av mobilisering när skolan lades ner (Frančić 2022-02-22). Deras engagemang har bidragit till fördelar för kommunen, som i sin vision att öka kommunens befolkning bör kunna se fördelar med att Bråbygden blivit en inflyttningsbygd. Civilsamhället i Bråbygden lyfte mestadels en positiv bild av samarbetet med kommunen, även om det inte är oproblematisk. Många av utmaningarna är dock relaterade till strukturella problem, såsom kortsiktig finansiering (Skoog 2022-02-22). Med Tillväxtverkets (2021b) ordval är det något som kan tänkas stå utanför kommunens rådighet eftersom det berör projektmedel från andra aktörer, vilket gör det svårt för en kommun att förändra. Engagemanget i Misterhult har istället en stark koppling till kampen om bygdens överlevnad (Forsberg 2010) eftersom det väcktes för att ifrågasätta äldreboendets nedläggning. Folkinitiativet har upplevt kommunen som motarbetande (Holm & Munter 2022-02-17), en upplevelse som delas av Misterhults Skola Ekonomisk Förening (Ciardi & Dahlberg 2022-02-24). I landsbygdsutvecklarens arbete och symboliska insatser som Misterhult Framåt framstår kommunen istället som möjliggörare. I Misterhult upplevs därför kommunen både som motarbetare och möjliggörare.

Civilsamhället som kravställare och resurs

Cras (2017), med hänvisning till Forsberg et al. (2002), påpekar att civilsamhället ur kommunens perspektiv kan uppfattas som orimlig kravställare eller som en resurs med stor lokalkännedom. I Oskarshamn är det möjligt att civilsamhället i Misterhult uppfattas som orimliga kravställare medan civilsamhället i Bråbygden efter påtryckningar och förtroendeskapande ses som en resurs. Detta indikerar att synen på civilsamhället är beroende av tid och rum samt grundas på sammanhanget engagemanget uppstått i. Samtidigt visar det utökade samarbetet mellan kommun och civilsamhälle i Misterhult att relationen ständigt utvecklas och att de åtskiljande uppfattningarna existerar parallellt. Den positiva eller negativa synen kan grundas i varierande definitioner av kommunens rimliga åtaganden. Definitionen av rimlighet, vilket påverkas av politiska ställningstaganden (Tillväxtverket 2021b), kan utgöra ytterligare en politisk käpp om politikerns definition skiljer sig från civilsamhällets. Åtaganden utöver det som lyfts fram som rimligt beror ofta på personligt engagemang hos kommunpolitiker snarare än etablerad praxis (Munter 2022-02-17). Därför framkommer ett behov av att integrera ett landsbygdsperspektiv på fler nivåer för att motverka personbundenhet, som även Tillväxtverket (2022b) uttrycker. Kommunens landsbygdsutvecklare uppmärksammade också behovet av landsbygdssäkring (Hägg-Blecher 2022-02-24), där konsekvenser för landsbygden övervägs i större kommunala beslut (Tillväxtverket 2021a). Oskarshamns kommun har integrerat ett barnperspektiv i sitt beslutsfattande genom att inkludera det i kommunens mall för tjänsteutlåtande (Olsson 2022-02-18). Kanske är det därför liknande hantering av ett landsbygdsperspektiv som behövs för att ansvaret för landsbygdsfrågor inte enbart ska tillfalla landsbygdsutvecklaren eller drivna politiker, utan vara inarbetat i kommunens organisation.

Kontinuerligt engagemang och representation

Även om kommunen kan vara en möjliggörare för lokalt engagemang, konstaterades att drivkraften måste komma från civilsamhället (till exempel Aronsson 2022-02-25). Civilsamhället arbetar därför med att skapa och bibehålla engagemang. Kärnan av de mest engagerade omges av nätverk med personer som hjälper till med mindre saker, vilket även lyfts av Cras (2017). I Misterhult användes nätverken i dagsverken för hembygdsföreningens arbete (Algesson 2022-02-17) och medverkan i demonstrationer (Holm & Munter 2022-02-17). I Bråbygden engagerades många i julmarknaden (Svensson 2022-02-17). Nätverken som omger den engagerade kärnan har stor betydelse för att kunna arrangera större aktiviteter, med samtidigt behövs en varaktig engagerad kärna. För att skapa kontinuerligt engagemang var ett tillvägagångssätt att göra deltagandet roligt (Sand Rydberg 2022-02-22) och väcka intresse för föreningsarbetet genom sociala aktiviteter (Algesson 2022-02-25). Nuvarande förenings- och mötesformer framkom som begränsningar för att attrahera framförallt yngre eftersom det är mycket att lära sig och innebär mycket arbete (till exempel Olsson 2022-02-18). Fallstudien bekräftade därför behovet av förnyring i föreningar (Forsberg 2010). Utmaningen i att uppnå ett representativt lokalt inflytande uppmärksammas också i förhållande till Bråbygden i Åbergs (2019) masterarbete. Enligt Tillväxtverket (2022a) är föreningar kanaler för deltagande i politiska processer, vilket gör det angeläget att utöka inflytandet för andra organisationsformer.

6.3 Initiativ uppifrån och gräsrotsinitiativ

I fallstudien framkom både svagheter och styrkor med att projekt på landsbygden initieras av kommun respektive civilsamhälle.

Kommuninitierade projekt

Styrkorna med att kommunen initierar projekt på landsbygden är att de besitter resurser som inte finns inom civilsamhället. Projekten genomförs ofta i nätverk med bland annat civilsamhället, i linje med en interaktiv samhällsstyrning där civilsamhället är en viktig samarbetspartner till kommun och andra myndigheter (Shucksmith 2012). Genom kommuninitierade projekt fördelas offentliga resurser mer jämnt genom att komma till godo på landsbygder likaväl som i tätorter, och blir således ett sätt att frångå den urbana normen där städer får större tillgång till gemensamma resurser (Rönblom 2014).

Jämlik resursfördelning ingår även i både social och ekonomisk hållbarhet (se till exempel Hedenfelt 2013). I fallstudien var Misterhult Framåt ett exempel där kommunen tagit initiativ och samverkar med civilsamhället. Projektet demonstrerar eventuella svagheter med kommunen som initiativtagare, eftersom Misterhult Framåt upplevdes vara en symbolhandling som inte motsvarade bygdens behov av offentlig service (Holm & Munter 2022-02-17). En begränsning med kommunen som initiativtagare är därför att initiativen inte nödvändigtvis motsvarar det som efterfrågas.

Eftersom bygder med starkt engagemang har lättare att få tillgång till resurser i jämförelse med oerfarna föreningar eller bygder med lite engagemang, finns det också en risk att investeringarna inte fördelas jämnt. Det poängteras av Shucksmith (2012) och Cras (2017) och bekräftades i fallstudien genom att bygder med större engagemang har benägenhet att få mer resurser (Olsson 2022-02-18). Det kan därför uppstå konkurrens om projektmedel mellan bygderna, i likhet med konkurrensen mellan regioner om projektmedel som Syssner (2018a:48) beskriver. Det är problematiskt eftersom systemet med regionala projektmedel främst gynnar starka regioner eftersom medel tenderar att fördelas till konkurrenskraftiga regioner (ibid.). Tidigare nämnd kortsiktig finansiering är ytterligare en svaghet med kommuninitierade projekt. Till det hör även kortsiktighet i politiska strategier. Kommunen måste även hantera käppar i hjulet i form av tendenser att arbeta i stuprör (Hägg-Blecher 2022-02-24) samt en begränsad budget som gör att alla insatser inte är genomförbara (ibid; Olsson 2022-02-18).

Gräsrotsinitiativ

När civilsamhället är initiativtagare kan det bidra till samhörighet och trivsel mellan de engagerade och i bygden överlag. Eftersom de engagerade från kommunalt håll upplevs besitta stor kunskap om bygden (Cras 2017) har initiativen potential att motsvara lokala behov. I civilsamhällets initiativ nyttjas lokala nätverk och fler än den engagerade kärnan involveras, vilket kunde observeras i fallstudien. I fallstudien bidrog också initiativ från civilsamhället till ett ömsesidigt lärande, där kommunen fick större insikt i lokala förhållanden och civilsamhällets kunskap om lokalt inflytande ökade. Detta kan bidra utanför lokalsamhällets gränser genom ett större ansvarstagande för bygden likaväl som för andra frågor (Herlitz 2002). I fallstudien visades ett större ansvarstagande inom hållbarhet i Bråbygdens föräldrakooperativs projekt Odlå för tillväxt, där miljömässig hållbarhet hade ett stort fokus, samt inom integration och social hållbarhet i emottagandet av många nyanlända i Misterhults skola.

Begränsningarna med civilsamhället som initiativtagare är att de måste hantera byråkratiska käppar i form av komplicerade ansökningar från olika finansörer. Det är även ett stort ansvar som läggs på några få invånare på ett sätt som inte krävs av urbana invånare, särskilt då de som engagerar sig i en förening ofta är engagerade i andra sammanhang, i enlighet med Forsberg (2010). Här är också vilka som driver engagemanget en viktig aspekt. I likhet med Petersons (2006) resonemang finns det insiders och outsiders i bygderna, vilket reflekteras i vilka som ingår i den engagerade kärnan. I detta arbete representeras insiders av de som bott i bygden en större del av sitt liv. Nyinflyttade eller besökare representerar outsiders. Personer som driver engagemanget är dock i något slags mellanläge; personer som har flyttat till bygden och bott där länge men inte växt upp där, eller som växt upp i bygden, flyttat och återvänt med nya insikter och idéer om bygdens potential och värden. Även om uppdelningen i insiders och outsiders är ganska svartvit visar fallstudien att gråzoner existerar, vilket även Relf (2016) påpekar. I fallstudien uppstod engagemanget för platsen i dessa gråzoner, vilket även stärker Woods (2006) resonemang att det många gånger är före detta urbana invånare som ställer krav på tillgång till den service och infrastruktur de är vana vid.

Landsbygdernas medborgarskap

Insiders och outsiders går också att koppla till en större skala i form av nationellt medborgarskap, vilka som är insiders och därmed kan dra nytta av rättigheterna samt vilka som står utanför. Det teoretiska ramverket och fallstudien har visat att rurala medborgare blir någon form av outsiders i det nationella medborgarskapet bara genom att leva på landsbygden, eftersom det ställer andra krav på

medborgarnas skyldigheter. Landsbygdsinvånare kan därför i vissa sammanhang ses som utanför det nationella medborgarskapet, definierat som en balans mellan skyldigheter och rättigheter. Ur detta perspektiv kan själva valet att bo på landsbygden ses som en handling av aktivt medborgarskap. Det rurala medborgarskapet i Oskarshamns kommun reflekterar utvecklingen i ett neoliberalt samhälle, där medborgare förväntas att ta eget ansvar och främst får hjälp till självhjälp (Forsberg 2010; Tillväxtverket 2022b). Skyldigheter och ett utövat medborgarskap betonas för att rurala medborgare ska få tillgång till det som i en urban kontext är rättigheter (Cheshire & Woods 2009). I Oskarshamns kommun uttrycktes detta i att organiserade medborgare behövde vara ihärdiga, som en nagel i ögat gentemot kommunen och andra myndigheter. En stark närvaro av offentliga aktörer gör samtidigt att det ur rurala invånares perspektiv inte finns samma samhörighet i tätorter, vilket påpekades av flera informanter (till exempel Algesson 2022-02-25). Samtidigt som civilsamhällets initiativ kan vara en ursäkt för passivitet hos kommunen och överlämning av ett stort ansvar till civilsamhället kan det med andra ord också främja lokalt engagemang.

6.4 Tillgängliggöra erfarenheter

Oskarshamns kommun arbetar i viss utsträckning med att dela sina erfarenheter inom landsbygdsfrågor med andra kommuner, bland annat genom utbyte mellan regionens landsbygdsutvecklare (Hägg-Blecher 2022-02-24). I intervjuerna med företrädare för civilsamhället upptog däremot erfarenhetsdelande inte ett stort fokus. Bråbygdens intresseförening har förvisso rest runt och berättat om sitt arbetssätt, medverkat i artiklar i lokalmedia och i forskningsrelaterade tidskrifter (Aronsson 2022-02-25) men det verkar inte ha haft någon större påverkan på arbetssättet i Misterhult, som ur ett geografiskt perspektiv är relativt nära Bråbygden.

Nätverksbaserad landsbygdsutveckling

Initiativen och arbetssätten har med andra ord inte skalats ut naturligt mellan fokusområdena; de lokala nätverken har varit just lokala och främst koncentrerats inom bygden trots att Bråbygdens erfarenheter hade kunnat bidra med lärdomar för Misterhult och vice versa. I nätverksbaserad landsbygdsutveckling betonas betydelsen av nätverk mellan lokala aktörer (se tabell 1), vilket däremot framkom i större utsträckning. Lokala nätverk möjliggjorde nyttjande av kunskapen hos personer som bott länge i området, till exempel när Bråbygdens föräldrakooperativ vände sig till äldre invånare i arbetet med temat kulturarv (Andersson 2022-03-10). Det offentliga kan med fördel underlätta utbyten mellan lokala aktörer (Buijs et al. 2019), till exempel genom en närvarande offentlig sektor som bygger kapacitet hos civilsamhällen på olika platser för att minska geografiska ojämlikheter som annars uppstår när resurser fördelas (Shucksmith 2012).

Nätverksbaserad landsbygdsutveckling kan i detta sammanhang representera ett tillvägagångssätt där kommunen underlättar genomförandet av gräsrotsinitiativ, det vill säga att lokala initiativ skalas upp. Lokala erfarenheters inflytande på högre styrnivåer är viktigt ur ett hållbarhetsperspektiv eftersom det underlättar för platsanpassade beslut, vilket enligt Tillväxtverket (2022b) är nödvändigt för att uppnå målen i Agenda 2030. Dessutom möjliggör det lokalt inflytande som är en viktig beståndsdel i social hållbarhet (Herlitz & Arlén 2017). Bygderåden är ett exempel på hur Oskarshamns kommun skalar upp lokala initiativ. En fördel med bygderåden är att de inte bara genomförs vid negativa beslut, något som riskerar att skapa negativa associationer (Tillväxtverket 2021b). Löpande kontakt är därför att föredra och det underlättar civilsamhällets inflytande såväl som kommunens möjliggörande för lokala initiativ. Hela Sverige Oskarshamn är en aktör som bidrar till att vidarebefordra välfungerande arbetssätt genom att ta fram framgångsfaktorer för genomförda projekt. Eftersom det bara nämndes under intervjun med representanten från Hela Sverige Oskarshamn (Gunnarsson 2022-02-23), kan organisationens tillvägagångssätt utvecklas för att ha inflytande på gräsrotsnivå. Bygderåden kan till exempel utökas till att också genomföras kommunövergripande istället för uppdelat i respektive bygd. Detta kan främja erfarenhetsdelning och att de lokala nätverken utvidgas till nätverk mellan bygderna.

Bygderörelsens dilemma

Samtidigt kan det vara problematiskt att kommunen skalar upp lokala initiativ eftersom det framtvingar en anpassning till regelverk och kommunala ambitioner. Civilsamhället förlorar då sin position som motvikt till befintliga institutioner, vilket kan benämnas som bygderörelsens dilemma (Forsberg 2010). Folkinitiativet i Misterhult är ett exempel på detta, eftersom de å ena sidan varit en motpart till kommunen genom att ifrågasätta kommunala beslut och nu i större utsträckning är en del av den kommunala organisationen genom att ingå i gruppen som förbereder äldreboendets öppning (Holm & Munter 2022-02-17). Enligt bygderörelsens dilemma finns det därför en risk att folkinitiativet institutionaliseras och att deras ambitioner tonas ner eller förändras enligt kommunens visioner. Å andra sidan framställdes samarbetet med kommunen som en bekräftelse på att politiker och tjänstepersoner uppmärksammar lokala initiativ (Holm & Munter 2022-02-17). Medborgarna har visat vad som kan hända när de mobiliserar sig, samtidigt som kommunen tack vare den fördjupade dialogen i större utsträckning kan använda sig av resurser inom civilsamhället. Samarbetet med kommunen kan även bidra till legitimitet och större genomslag för civilsamhällets initiativ, vilket går i linje med slutsatserna i Åbergs (2019) masterarbete som bland annat visar att möjliggörande av lokala initiativ visar på uppskattning av medborgares engagemang. Den fördjupade dialogen kan även innebära att kommunen måste kompromissa efter civilsamhällets ambitioner, till exempel vad gäller äldreboendets inriktning där representanter från före detta folkinitiativet föreställer sig kommunens bästa äldreboende med fokus på djur och natur (Holm & Munter 2022-02-17); visioner som kommunen kan behöva anamma på ett eller annat sätt. Detta demonstrerar hur lokala initiativ genom att skalas upp kan påverka högre instanser och underlätta för civilsamhällen i andra sammanhang.

Slutligen illustrerar Oskarshamns kommuns landsbygder den stora blandningen av organisationsformer på Sveriges landsbygder, där föreningar och initiativ i Bråbygden och Misterhult utgör målande exempel. De svarar på lokala behov vad gäller olika slags service; behov som tillgodoses av den offentliga sektorn i en urban kontext, men som på landsbygden tillgodoses av organiserade medborgare. Variationen skapar svårigheter att bemöta organisationerna eftersom deras initiativ och syften varierar. Samtidigt understryker variationen betydelsen av välfungerande forum där erfarenheter delas mellan civilsamhälle och kommun. Detta blir extra viktigt i ljuset av att politiken kommit längre från medborgare till följd av kommunsammanslagningar (Herlitz 2002).

6.5 Metoddiskussion

Arbetets kvalitativa ansats möjliggjorde en fördjupad förståelse för det lokala engagemangets påverkan och hur lokalt engagemang kan främjas, vilket hade varit svårare med en kvantitativ forskningsstrategi. För att samla in erfarenheter från ett bredare underlag, till exempel från fler kommuner, hade erfarenheterna i Oskarshamn kunnat kompletteras genom en enkätstudie med kvantitativa som å ena sidan hade kunnat nå fler informanter. Å andra sidan möjliggör det inte att upplevelser motiveras eller förklaras, och det skulle vara en utmaning att nå lämpliga informanter. Två fokusområden i en kommun bidrog med en detaljerad bild och visade på variationer, även om de samtidigt är begränsade eftersom de inte innefattar alla kommunens landsbygder.

Datainsamlingsmetoderna intervjuer och platsbesök kompletterade varandra och bidrog till att besvara frågeställningarna. Intervjuerna bidrog dock i större utsträckning genom att informanternas erfarenheter och reflektioner kring studiens syfte framkom på nyanserade sätt. Intervjuerna som delvis ägde rum i den fysiska miljön bidrog till en förståelse för platsen och hur den påverkas av lokalt engagemang. Fler intervjuer hade därför med fördel kunnat genomföras i den fysiska miljön för att skapa en bredare uppfattning om konnässörernas förhållande till platsen. Den sista och kortaste intervjun med rektorn för Bråbygdens föräldrakooperativ hade varit särskilt givande att genomföra på plats eftersom många av projekten som nämndes hade anknytning till utemiljön. Svaren hade därför kunnat utvecklas mer om vi träffades på platsen. Mina individuella platsbesök underlättade en egen förståelse för platsernas kontext, förberedelse av relevanta frågor samt möjliggjorde en uppfattning om

platserna som lyftes under intervjuerna. På grund av det lokala engagemangets betydelse för fysiska platser ansågs även platserna vara viktiga informationskällor. Datainsamlingsmetoderna har påverkat studiens utfall, och andra metoder hade varit möjliga. Tidigare nämnda enkätundersökning är ett alternativ med potential att nå ett större underlag och bidra med starkare grund för slutsatserna.

Detta arbete fokuserade på civilsamhällets organisationer, det vill säga organiserade medborgare som arbetar för ett gemensamt syfte. Informanterna var eller hade varit en del av engagerade kärnor. Resultatet hade varit annorlunda om perspektivet hos personer som engagerar sig mindre eller inte alls inkluderades. Studien erbjuder med andra ord inte en fullständig bild av det lokala engagemanget på Oskarshamns landsbygder. Förhoppningen är ändå att informanternas kunskap sträcker sig bortom individuella erfarenheter och att de som konnässörer har en uppfattning om andra invånares upplevelser. Att skapa tillit, respekt och relationer mellan aktörer på olika nivåer är ett mål med konnässörsmetoden, som syftar till att binda ihop civilsamhällets och medborgares perspektiv med beslutsfattares (Mellqvist et al. 2013). Genom att inspireras av konnässörsmetoden kan detta arbete därför bidra till att etablera långsiktiga relationer mellan dessa aktörer.

Viktigt att poängtera är också min egen roll i studien. Forskarens inflytande över resultatet är återkommande kritik mot kvalitativa studier (Bryman 2016), vilket även är aktuellt i detta arbete. Min framtoning kan ha påverkat informanternas svar, likaväl som att min egen bakgrund kan ha färgat analysen av materialet. Jag är dock övertygad om att det är svårt att vara objektiv oavsett forskningsansats och område, och jag hoppas att min bakgrund, som väckte intresset för att genomföra studien, även har bidragit med givande insikter och tolkningar. Förhoppningen är också att genom i inledningen kort beskriva min bakgrund möjliggöra transparens med vilket perspektiv jag representerar.

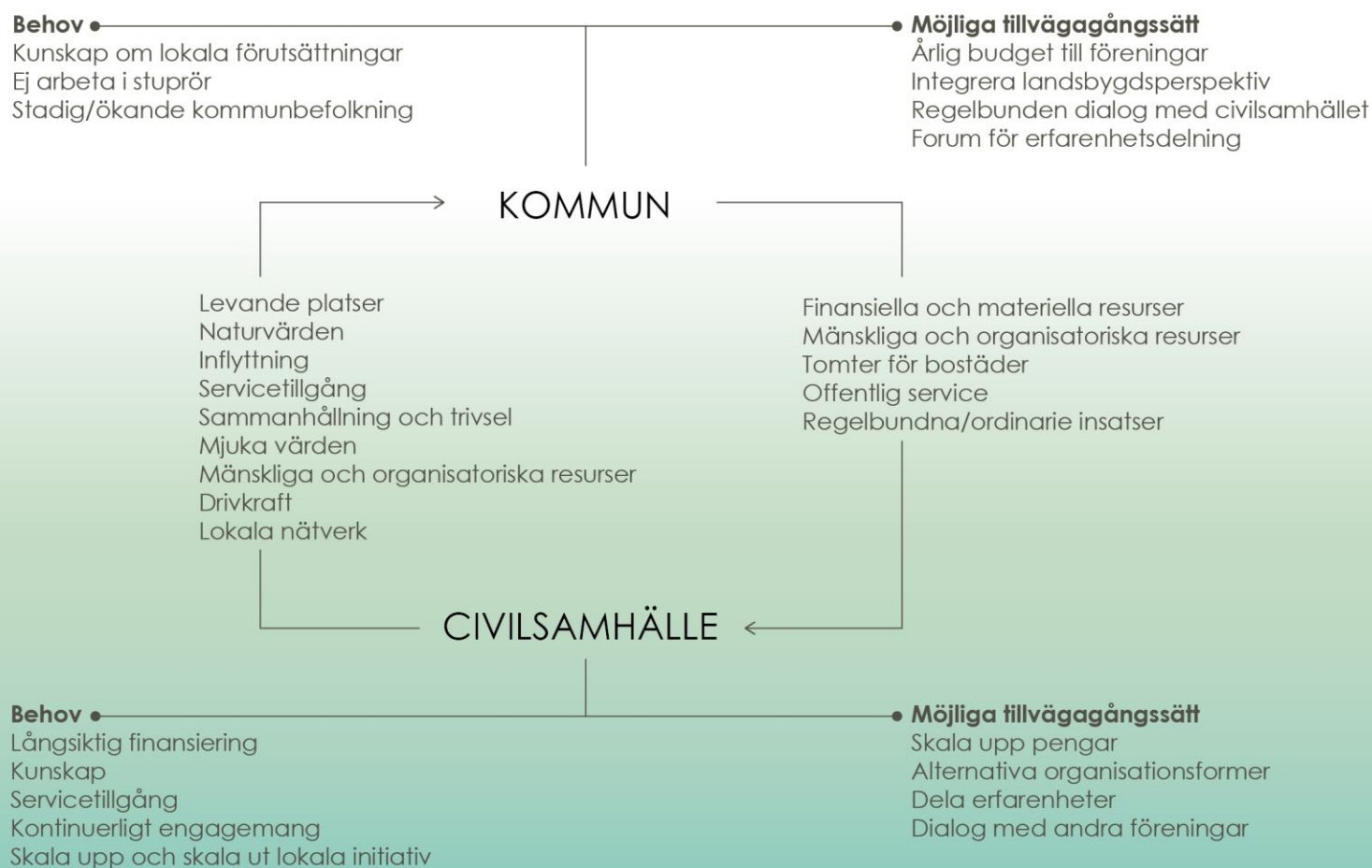
6.6 Framtida forskning

En studie som inkluderar de icke organiserades perspektiv skulle vara en intressant utveckling av denna fallstudie, i synnerhet nyinflyttade barnfamiljer eftersom de lyftes som viktiga för att landsbygderna ska upplevas som levande och samtidigt som en upptagen och svårattraherad grupp. Vad ser de för kvaliteter med livet på landsbygden och vad hade behövts för att de och andra mindre engagerade ska delta i större utsträckning? Detta är intressanta frågeställningar för framtida forskning. Det hade även varit relevant att gå bortom denna studies avgränsning till kommunal nivå och studera regionens perspektiv, särskilt då de ansvarar över kollektivtrafikfrågor som också framkom som viktigt för levande landsbygder. Hur regionen arbetar med lokalt engagemang och landsbygdsutveckling är därför en relevant utveckling av studien. I fallstudien intervjuades kommunala tjänstepersoner med arbetsuppgifter inom landsbygder och hållbarhet. Båda tjänstepersonerna och representanter från civilsamhället lyfte politikens möjlighet att hjälpa eller stödja levande landsbygder och lokala initiativ. Det hade därför varit intressant att inkludera ett politiskt perspektiv från lokala politiker istället för att förlita sig på hur politiken förstås av tjänstepersoner och civilsamhället, även om det också är viktigt eftersom det visar hur politiken kommer till uttryck i praktiken. Ett större fokus på kommunens politiska sida är därför ytterligare ett relevant område för framtida forskning.

7. Slutsatser

Denna studie visar att civilsamhällets engagemang påverkar landsbygders fysiska miljö genom att skapa levande platser och lokaler samt främja naturvärden. De fysiska miljöerna behövs samtidigt för att möjliggöra kollektiv handling. Det lokala engagemanget påverkar även inflyttning, som både berör den fysiska och sociala miljön eftersom det möjliggör servicetillgång och kan generera nybyggda bostäder. Den sociala miljön påverkas också genom att sammanhållning och trivsel skapas. Kommunen kan främja lokalt engagemang genom finansiella resurser, som möjliggör tillgång till materiella resurser samt att mjukare värden skapas. Därutöver är mänskliga och organisatoriska resurser av stor betydelse, vilka kan komma från kommun eller civilsamhälle. Främjandet av lokalt engagemang påverkas också av civilsamhällets syn på kommunen och vice versa. De varierande perspektiven på aktörerna beror på engagemangets kontext och förtroendet som skapats. Trots civilsamhällets arbete med kontinuerligt engagemang identifierades ett behov att engagera fler grupper för att åstadkomma den nödvändiga drivkraften. I detta arbete efterfrågas därför alternativa organisationsformer för att bemöta den demokratiska utmaningen med bristande representation.

Studien demonstrerar också att kommuninitierade landsbygdsprojekt medför fördelar genom att det bidrar till mer jämlik resursfördelning och att den urbana normen frångås. Det finns dock en risk att projekten inte motsvarar det som efterfrågas lokalt, vilket gräsrotsinitiativ har större potential att göra. Samtidigt kan behovet av gräsrotsinitiativ upplevas ställa stora krav på rurala medborgare. Slutligen understryker studien ett behov av att erfarenheter tillgängliggörs och initiativ skalas ut mellan lokala nätverk i civilsamhällen, vilket bidrar till att forum för erfarenhetsdelning behövs. Därutöver behöver initiativ skalas upp till högre nivåer, i linje med nätverksbaserad landsbygdsutveckling. Att skala upp innebär dock både för- och nackdelar. Det kan legitimera lokala initiativ men riskerar samtidigt att civilsamhällets ambitioner kompromissas. Dessa slutsatser illustreras i figur 26.

Figur 26. Sammanfattning av slutsatser. Figuren visar samverkan mellan kommun och civilsamhälle, respektive aktörs behov samt möjliga tillvägagångssätt baserat på fallstudien och det teoretiska ramverket.

8. Avslutande reflektioner

Avslutningsvis lyfts några reflektioner som detta arbete väckt. Först och främst påverkade sammanhanget i den valda platsen Oskarshamns kommun det lokala engagemanget i större utsträckning än vad jag hade föreställt mig, till exempel vad gäller kommunens historia som industribygd samt komplexiteten kopplat till att Misterhultsbygden varit en egen kommun. Eftersom dessa unika faktorer hade så stor inverkan på resultatet är det av stor vikt att tolka slutsatserna med försiktighet och se dem som nyttiga erfarenheter snarare än ett framgångsrecept för levande landsbygder. För det andra slogs jag av en övervägande positiv syn på framtidens landsbygder. Potentialen med distansarbete som underlättats av covid 19-pandemin var ett välanvänt exempel som visade på förhoppningar om landsbygdens stärkta attraktionskraft. Dessa förhoppningar inringar även arbetets titel, *Ljus i varje hus*, som anspelar på betydelsen av att hus används för att en landsbygd ska upplevas som levande; ett perspektiv som lyftes i studien och som jag håller med om. Utan människor är det svårt att bedriva nödvändig service och att skapa gemenskap, vilket i sin tur försvårar möjligheten att uppnå social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet.

En tredje reflektion, som även lyftes under några intervjuer, är hur ofta insatser på landsbygden benämns som något relaterat till "utveckling". Nätverksbaserad landsbygdsutveckling, lokal utveckling, hållbar utveckling... Exempelen är många, och det reflekterar på många sätt tillväxtnormen vi lever i idag. Från mitt perspektiv används utveckling dock inte alltid för att förändra det som är, utan det kan också handla om att gå emot det som verkar vara en ofrånkomlig gång. Utveckling kan med andra ord innebära att bevara och förvalta ett landskap, en hembygdsparc eller ett äldreboende som annars hade försvunnit, likaväl som en faktisk förändring. Samtidigt kan användningen av utveckling, som har en positiv klang, utnyttjas för att dölja konflikter som inryms på landsbygder likaväl som i urbana områden.

För att knyta an till inledningen kan jag se hur slutsatserna är användbara för min egen hembygd, särskilt betydelsen av att skapa forum där bygdens erfarenheter går att dela för att lärdomar inte ska stanna inom den egna bygden. Långsiktig finansiering ser jag också som ett väldigt aktuellt behov på många av Sveriges landsbygder, likaså föreningsformer som kan locka yngre personer och möjliggöra fortsatt engagemang med bred representation där det är möjligt. Det är något jag tar med mig i min framtida arbetsroll inom kommunal verksamhet. Där ser jag relationsskapande med konnässörer och deras nätverk som en stor möjlighet, och likaså potentialen i att testa andra organisations- och mötesformer som kan engagera dem som inte deltar i befintliga former. Den största lärdomen jag tar med mig för egen del är nog ändå betydelsen av att uppmärksamma landsbygders potential i lika stor utsträckning som tätorters, att se till rurala invånares behov likaväl som urbanas och att göra det genom att prata med dem som bor där. Det visade sig i detta arbete ge en inblick i deras förutsättningar, utmaningar och behov, vilket är nödvändigt för levande landsbygder.

9. Referenser

Amcoff, J. (2012). Do Rural Districts Die When Their Schools Close? Evidence from Sweden around 2000. *Educational Planning*, 20 (3), 14

Amcoff, J., Möller, P. & Westholm, E. (2011). The (un)importance of the closure of village shops to rural migration patterns. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 21 (2), 129–143. <https://doi.org/10.1080/09593969.2011.562678>

Aronsson, M. (2003). Framgångskoncept! Människor, organisationer, idéer och handling i Bråbygden i nordöstra Småland. *Det sydsvenska landskapet, framtidsvisioner och framtidssatsningar samt Idéer för framtidens skogslandskap*, 1 (143), 37–48

Aronsson, M. & Gerdehag, P. (1999). *Bygden där vinden vände. Människor och natur i ett levande odlingslandskap*. Stockholm: Prisma.

Astrid Lindgrens hembygd (2022). *Sommarfest i Bråbygden 21/7*. <https://www.astridlindgrenshembygd.se/projekt/sommarfest-i-brabygden-21-7/> [2022-01-24]

Attraktiva Oskarshamn AB (2022a). *Om Attraktiva Oskarshamn AB*. <https://attraktivaoskarshamn.com/om-attraktiva-oskarshamn-ab/> [2022-03-17]

Attraktiva Oskarshamn AB (2022b). *Riktlinjer Föreningslyftet*. <https://attraktivaoskarshamn.com/foreningslyftet/riktlinjer-foreningslyftet/> [2022-03-17]

Björling, N. & Fredriksson, J. (2018). *Relationer mellan stad och land i det regionala stadslandskapet*. Mistra Urban Futures Reports 2018:1. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola. <https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/bjorling-fredriksson-report-2018-1.pdf> [2021-10-18]

Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Fifth Edition. Oxford ; New York: Oxford University Press.

Bråbygdens föräldrakooperativ (2022). *Projekt*. <https://www.braboforaldrakooperativ.se/projekt/> [2022-03-18]

Bråbygdens Intresseförening (2022a). *Bråbygdens Intresseförening*. <https://www.brabygden.se/bif/> [2022-01-24]

Bråbygdens Intresseförening (2022b). *Historia*. <https://www.brabygden.se/historia/> [2022-01-24]

Buijs, A., Hansen, R., Van der Jagt, S., Ambrose-Oji, B., Elands, B., Lorange Rall, E., Mattijssen, T., Pauleit, S., Runhaar, H., Stahl Olafsson, A. & Steen Møller, M. (2019). Mosaic governance for urban green infrastructure: Upscaling active citizenship from a local government perspective. *Urban Forestry & Urban Greening*, 40, 53–62. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.06.011>

Campbell, S. (1996). Green cities, growing cities, just cities?: Urban planning and the contradictions of sustainable development. *Journal of the American Planning Association*, 62 (3), 296–312. <https://doi.org/10.1080/01944369608975696>

Castro-Arce, K. & Vanclay, F. (2020). Transformative social innovation for sustainable rural development: An analytical framework to assist community-based initiatives. *Journal of Rural Studies*, 74, 45–54. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.11.010>

Cheshire, L. & Woods, M. (2009). Citizenship and Governmentality, Rural. I: Kitchin, R. & Thrift, N. (red.) *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier, 113–118. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00896-8>

- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap. En studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. https://pub.epsilon.slu.se/14548/1/cras_p_170905.pdf [2022-01-16]
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Eirefelt, M. (2021). Landsbygdskommuner lockar nya invånare: ”Ett positivt trendbrott”. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/gavleborg/spokorter-borjar-synas-i-sverige-samtidigt-som-turistorter-lockar-nya-permanentboende> [2022-01-17]
- Europeiska kommissionen (u.å.). *Rural development*. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development_en [2022-02-11]
- FN:s generalförsamling (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Resolution 70/1, antagen 25 sept.: FN:s generalförsamling. https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf [2022-03-02]
- Forsberg, A. (2010). *Kamp för bygden: en etnologisk studie av lokalt utvecklingsarbete*. Umeå: Inst. för kultur- och medievvetenskaper. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:343213/FULLTEXT01.pdf> [2022-02-04]
- Forsberg, A., Höckertin, C. & Westlund, H. (2002). Socialt kapital i lokalt utvecklingsarbete. *Arbetsliv i omvandling*, (2002:8). Arbetslivsinstitutet, Institutet för tillväxtpolitiska studier. http://nile.lub.lu.se/arbarch/aio/2002/aio2002_08.pdf [2022-05-10]
- Frančić, M. (2005). Alla vinner och ingen förlorar – exemplet Bråbygden. *Attraktivitet – hur och för vem? Kultur, natur och kulturarv som framgångsfaktorer och intressekonflikter*. Tvärsektoriella seminariedagar i Sunne 19–20 oktober 2005. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2005:5, 49–51. <https://www.raa.se/publicerat/9172094095.pdf> [2022-01-25]
- Gyllemark, C. (2008). *Färre och färre händer - intervjuer om morgondagens landskapsförvaltare i det småskaliga odlingslandskapet*. (Masteruppsats) Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp: Landskapsarkitekturprogrammet. https://stud.epsilon.slu.se/13013/1/gyllemark_c_171121.pdf [2022-01-23]
- Hedenfelt, E. (2013). *Hållbarhetsanalys av städer och stadsutveckling ett integrerat perspektiv på staden som ett socioekologiskt, komplext system*. Malmö: Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS). <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-7805> [2022-01-19]
- Hedlund, G. & Montin, S. (red.) (2009). *Governance på svenska*. Stockholm: Santerus Academic Press.
- Hela Sverige Oskarshamn (2020). *Förstudie om obemannad butik i Misterhult klar*. <https://www.hssloskarshamn.se/forstudie-om-obemannad-butik-i-misterhult-klar/> [2022-03-21]
- Hela Sverige Oskarshamn (2021a). *Kristdalabygden*. <https://www.hssloskarshamn.se/kristdalabygden/> [2022-01-24]
- Hela Sverige Oskarshamn (2021b). *Projekt*. <https://www.hssloskarshamn.se/projekt/> [2022-03-15]
- Hela Sverige Oskarshamn (2022). *Misterhultsbygden*. <https://www.hssloskarshamn.se/misterhultsbygden/> [2022-03-15]
- Hela Sverige ska Leva (2018a). *Befolkning i hela landet. Balansrapport #3 2018*. https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/pdf/Balansrapport_3_webb.pdf [2022-02-08]

- Hela Sverige ska Leva (2018b). *Hållbarhet i hela Sverige. Balansrapport #2 2018*.
https://www.helasverige.se/wp-content/uploads/2018/05/Balansrapport_2_Hallbarhet-i-hela-Sverige.pdf [2022-01-12]
- Herlitz, U. (2002). *Bygdens röst - mellan medborgare och kommun*. 2. uppl. Stockholm: Folkrorelserådet Hela Sverige ska leva.
https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/Skrifter/Bygdensrost.pdf [2022-02-10]
- Herlitz, U. & Arlén, H. (2017). *Den första samhällsnivån. Lokal demokrati, planering och finansiering för en hållbar utveckling*.
https://helasverige.se/fileadmin/user_upload/Kansli/Skrifter/Den_foersta_samhallsnivaan_1_.pdf [2022-02-10]
- Interact (u.å.). *Project - Baltic Balance - Integrated settlement structures*.
<https://keep.eu/projects/615/Baltic-Balance-Integrated-set-EN/> [2022-01-24]
- Jallow, S. (2006). *På luffen för att undersöka publika landsbygdsrum*. (Examensarbete) Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp: Institutionen för Landskapsplanering.
https://stud.epsilon.slu.se/11082/1/jallow_s_170929.pdf [2022-01-23]
- Johansson, R. (2007). On Case Study Methodology. *Open House International*, 32 (3), 48–54.
<https://doi.org/10.1108/OHI-03-2007-B0006>
- Jordbruksverket (2021a). *Lokalt ledd utveckling genom Leader*. <https://jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader/det-har-ar-lokalt-ledd-utveckling-genom-leader> [2022-01-31]
- Jordbruksverket (2021b). *Vår definition av landsbygd*. <https://jordbruksverket.se/stod/programmen-som-finansierar-stoden/var-definition-av-landsbygd> [2022-02-08]
- Kummel, L. (2021). Gestaltad livsmiljö utanför storstaden. I: Ark Des Think Tank (red.) *Livskvalitet i tid och rum. En uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2021 och medskick inför framtida arbete..* <https://arkdes.se/wp-content/uploads/2021/06/arkdes-thinktank-rapport-2021-68s.pdf> [2022-01-12]
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerström, K. (2021). Hyra av ombyggd simhall blev dyrare än helt nytt äldreboende. *Oskarshamns-Tidningen Barometern*. <https://www.barometern.se/oskarshamn/hyra-av-ombyggd-simhall-blev-dyrare-an-helt-nytt-aldreboende-41032f99/> [2022-03-16]
- Mellqvist, H., Gustavsson, R. & Gunnarsson, A. (2013). Using the connoisseur method during the introductory phase of landscape planning and management. *Urban Forestry & Urban Greening*, 12 (2), 211–219. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2012.10.001>
- Misterhult Skola Ekonomisk Förening (u.å.). *Misterhult Skola Ekonomisk Förening. Om föreningen*. <http://misterhultskola.se/ekonomisk-forening/> [2022-01-11]
- Misterhults Hembygdsförening (u.å.). *Om oss*. <https://www.hembygd.se/misterhult> [2022-03-15]
- Nationalencyklopedin (u.å.). *bygd*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/bygd> [2022-01-24]
- Näringsdepartementet (2016). *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Kortversion av regeringens proposition 2016/17:104*. Stockholm: Regeringskansliet.
https://www.regeringen.se/4908a0/contentassets/89c5b3e5d23f473d843d12f12379d07b/livsmedelsstrategin_kortversion_170130.pdf [2022-01-12]

Näringsdepartementet (2017). *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop*. (Regeringens proposition 2017/18:179) Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/4950ea/contentassets/0ae0beff7ac24e1385d4de30424b7d02/171817900webb.pdf> [2022-01-17]

Näringsdepartementet (2020). *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*. Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/4956ea/contentassets/53af87d3b16b4f5087965691ee5fb922/nationell-strategi-for-hallbar-regional-utveckling-i-hela-landet-20212030> [2021-12-10]

Oskarshamns kommun (2011). *Fördjupning av översiktsplan Bråbygden*.
<https://www.oskarshamn.se/globalassets/bygga-bo-miljo/dokument/op-fop-o-tillagg/1.-fordjupning-av-oversiktsplan-brabygden> [2022-01-12]

Oskarshamns kommun (2019). *Oskarshamns yttertätorter. Antal invånare den 31 december respektive år*. <https://www.oskarshamn.se/globalassets/mer-om-kommunen/dokument/statistik/befolkning/1.8.2-oskarshamns-yttertatorter-1970-2018.pdf> [2022-03-21]

Oskarshamns kommun (2021). *Mera ut – ett projekt för hållbar utveckling av naturturism*.
<https://www.oskarshamn.se/mer-om-kommunen/tillvaxt-och-naringsliv/landsbygd-och-skargard/mera-ut--ett-projekt-for-hallbar-utveckling-av-naturturism/> [2022-03-15]

Oskarshamns kommun (2022). *Översiktsplan. Oskarshamns kommun 2030. Granskningsförslag*.
<https://www.oskarshamn.se/globalassets/bygga-bo-miljo/dokument/op-fop-o-tillagg/oversiktsplan-granskningshandling--till-hemsidan.pdf> [2022-04-07]

Parlamentariska landsbygdskommittén (2017). *För Sveriges landsbygder: en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd*. (SOU 2017:1). Stockholm: Näringsdepartementet. [2022-01-17]

Peterson, A. (2006). *Farms between Past and Future Local perspectives for farm planning, design and the new production of landscape values*. Diss. Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp.
<https://pub.epsilon.slu.se/1041/1/Acta200617.pdf> [2022-01-23]

Pettersson, L. (1966). Att arbeta i Misterhult. I *Att bygga och bo i Misterhult*. Oskarshamn: Misterhults hembygdsförening, 23–27

Pretto, A. (2021). Different Landscape Perceptions of the Same Territorial Area: A Research Study in Italy. *Space and Culture*, 24 (1), 144–156. <https://doi.org/10.1177/1206331218799619>

Purcell, M. (2006). Urban Democracy and the Local Trap. *Urban Studies*, 43 (11), 1921–1941.
<https://doi.org/10.1080/00420980600897826>

Region Kalmar län (2020). *Regionalt serviceprogram för Kalmar län 2020-2024*.
<https://regionkalmar.se/Documents/Samarbetsportalen/Regional%20utveckling/N%c3%a4ringsliv/Landsbygdsutveckling/Regionalt%20serviceprogram/Regionalt%20serviceprogram%20f%c3%b6r%20Kalmar%20l%c3%a4n%202020-2024.pdf> [2022-03-25]

Regionförbundet i Kalmar län (2017). *Klimat att växa i. Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030*. <https://www.regionkalmar.se/globalassets/dokument/detta-gor-region-kalmar-lan/fakta-om-region-kalmar-lan/rus/klimat-att-vaxa-i-rus-2030.pdf> [2022-03-25]

Relph, E. (2016). *Place and placelessness*. 4. uppl. London: Sage.

Rodríguez-Pose, A. (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11 (1), 189–209.
<https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>

- Rådet för hållbara städer (2022). *Elva kreativa krafter tänker nytt och skissar kring framtidens hållbara, inkluderande och vackra livsmiljöer*. <https://www.hallbarstad.se/elva-kreativa-krafter-tanker-nytt-och-skissar-kring-framtidens-hallbara-inkluderande-och-vackra-livsmiljoer/> [2022-03-23]
- Rönblom, M. (2014). *Ett urbant tolkningsföretag? En studie av hur landsbygd skapas i nationell policy*. Jönköping: Jordbruksverket. <https://reglab.se/wp-content/uploads/2019/01/Ett-urbant-tolkningsf%C3%B6retag%C3%A4de-Malin-R%C3%B6nblom.pdf> [2022-01-26]
- SCB (2007). *Sveriges län, 2007-*. <https://www.scb.se/contentassets/1e02934987424259b730c5e9a82f7e74/lan.pdf> [2022-04-19]
- SCB (2008). *Karta över Sveriges kommuner*. https://www.scb.se/contentassets/1e02934987424259b730c5e9a82f7e74/kommunkarta2008_.pdf [2022-03-25]
- SCB (2015a). *Dagens urbanisering – inte på landsbygdens bekostnad*. <http://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Dagens-urbanisering--inte-pa-landsbygdens-bekostnad/> [2022-01-17]
- SCB (2015b). *Statistikskolan: Urbanisering – från land till stad*. <http://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> [2022-01-17]
- SCB (2018). *Befolkningen ökar svagt på landsbygden*. <http://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/befolkningen-okar-svagt-pa-landsbygden/> [2021-12-09]
- SCB (2021). *Tätorter i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/tatorter-i-sverige/> [2022-02-08]
- SCB (2022). *Folkmängd, andel personer i procent efter typ av område och vart 5:e år*. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0810__MI0810A/HistBefTatort/table/tableViewLayout1/# [2022-02-15]
- SCB (u.å.). *Kommuner i siffror*. <https://kommunsiffror.scb.se/?id1=0882&id2=null> [2022-02-18]
- Shucksmith, M. (2010). Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia Ruralis*, 50 (1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2009.00497.x>
- Shucksmith, M. (2012). *Future Directions in Rural Development*. https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/pex_carnegie2021/2012/10/09204200/pub1455011629.pdf [2022-02-02]
- Sjögren, A. (red.) (1955). *Misterhults socken - den är vår hembygd*. Linköping: AB Östgöta Correspondenten.
- SKR (2016). *Kommungruppsindelning 2017*. <https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-455-7.pdf> [2022-02-15]
- Soini, K. (2004). Between Insideness and Outsideness – Studying Locals’ Perceptions of Landscape. I: Palang, H., Sooväli, H., Antrop, M., & Setten, G. (red.) *Persistence and Change in a Globalising Environment*. Dordrecht: Springer Netherlands, 83–98. <http://link.springer.com/10.1007/978-0-306-48512-1>
- Soini, K., Vaarala, H. & Pouta, E. (2012). Residents’ sense of place and landscape perceptions at the rural–urban interface. *Landscape and Urban Planning*, 104 (1), 124–134. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.10.002>

- Strömberg, T. (2021). Misterhultsbor vill vara med i utredningsgrupp om boenden. *Oskarshamns-Tidningen Barometern*. <https://www.barometern.se/oskarshamn/misterhultsbor-vill-vara-med-i-utredningsgrupp-b31dc404/> [2022-01-11]
- Svensson, D. (2021). Uppskattade turer med Kulturbussen: ”Lika populär som glassbilen”. *Oskarshamns-Tidningen Barometern*. <https://www.barometern.se/oskarshamn/uppskattade-turer-med-kulturbussen-lika-popular-som-glassbilen-a24703a0/> [2022-03-17]
- Svensson, S. (1966). Misterhults socken förr och nu. *Att bygga och bo i Misterhult*. Oskarshamn: Misterhults hembygdsförening, 3–7
- Sveriges Kommuner och Regioner (2021). *Förstärkt folkinitiativ, folkomröstning*. <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/valmaktfordelning/forstarktfolkinitiativfolkomrostning.367.html> [2022-03-23]
- Syssner, J. (2018a). *Mindre många. Om anpassning och utveckling i krympande kommuner*. Årsta: Dokument Press.
- Syssner, J. (red.) (2018b). *Nya visioner för landsbygden*. Linneförs förlag. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1306047/FULLTEXT01.pdf>
- Territorial Agenda 2030 (2020). *Territoriella Agendan 2030. En framtid för alla platser*. https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jul2021_sv.pdf [2022-02-10]
- Tidholm, P. (2017). *Läget i landet. 89 tankar om periferier, politik och varför landsbygdsfrågan är viktigare än du tror*. Luleå: Teg Publishing.
- Tillmar, M. (2019). Socialt entreprenörskap och utveckling av landsbygder. I: Wennberg, K. (red.) *Entreprenörskap för en levande landsbygd*. Växjö: Familjen Kamprads stiftelse. https://issuu.com/familjenkampradsstiftelse/docs/entreprenorskap_levande_landsbygd
- Tillväxtverket (2018). *Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2018*. Stockholm: Tillväxtverket. <https://tillvaxtverket.se/download/18.785d4323162a8b50720ad33f/1524042103864/Rapport%200249%20Tillg%C3%A4nglighet%20till%20kommersiell%20och%20offentlig%20service%202018.pdf> [2022-01-13]
- Tillväxtverket (2021a). *Att sätta fokus på landsbygder. Del 1: Så gör kommuner och regioner*. Rapport 0373. Östersund: Tillväxtverket. https://tillvaxtverket.se/download/18.2dd805c517b6193673766e95/1631094903871/Att%20s%C3%A4tta%20fokus%20p%C3%A5%20landsbygder%20del%201_rapport.pdf [2022-01-13]
- Tillväxtverket (2021b). *Att sätta fokus på landsbygder Del 2: Lärdomar från kommuner och regioner*. Rapport 0377. Östersund: Tillväxtverket. <https://tillvaxtverket.se/download/18.2dd805c517b619367377498d/1631271514714/Rapport%200377%20Att%20s%C3%A4tta%20fokus%20p%C3%A5%20landsbygder%202.pdf> [2022-01-13]
- Tillväxtverket (2021c). *Olika typer av landsbygder*. <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/livskraftiga-landsbygder/olika-typer-av-landsbygder.html> [2022-02-08]
- Tillväxtverket (2022a). *Vem gör vad för landsbygder?* <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/livskraftiga-landsbygder/vem-gor-vad-for-landsbygder.html> [2022-02-14]

- Tillväxtverket (2022b). *Vägledning för livskraftiga landsbygder*. Rapport 0389. Östersund: Tillväxtverket.
<https://tillvaxtverket.se/download/18.6668103d17f448916a3e78df/1648557910170/V%C3%A4gledning%20f%C3%B6r%20livskraftiga%20landsbygder.pdf> [2022-01-13]
- Utredningen om idéburna aktörer i välfärden (2019). *Idéburet offentligt partnerskap: vägledning*. (SOU 2019:56) Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/4aeb00/contentassets/978c3f825a704a9696e10dbb5ce40086/ideburet-offentligt-partnerskap---vagledning-sou-201956.pdf> [2022-03-17]
- Världskommissionen för miljö och utveckling (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2022-04-20]
- Westholm, E. (2018). På landsbygden intet nytt? I: Syssner, J. (red.) *Nya visioner för landsbygden*. Linneförlag, 41–61. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1306047/FULLTEXT01.pdf>
- Woods, M. (2006). Political Articulation: The Modalities of New Critical Politics of Rural Citizenship. I: Cloke, P., Marsden, T., & Mooney, P. (red.) *The Handbook of Rural Studies*. London: SAGE Publications, 457–471. <https://doi.org/10.4135/9781848608016.n33>
- Woods, M. (2011). *Rural*. Oxon/New York: Routledge.
- Yin, R.K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. Stockholm: Liber.
- Åberg, H. (2019). *Sustaining identity in changing landscapes: the case of Östergarnslandet*. (Masteruppsats) Uppsala universitet Campus Gotland: Masterprogrammet i Kulturvård.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1390304/FULLTEXT01.pdf> [2022-01-25]
- Åkerman, A. (2020). *En annan landsbygd. Om gestaltad livsmiljö på landsbygden*. Falkenberg: Rian designmuseum.

9.1 Muntliga referenser

- Algesson, C. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-25.
- Andersson, M. (2022). Personlig kommunikation. 2022-03-10.
- Aronsson, M. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-25.
- Ciardi, E. och Dahlberg, E. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-24.
- Gunnarsson, A. (2022) Personlig kommunikation. 2022-02-23.
- Holm, E. och Munter, M. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-17.
- Hägg-Blecher, K. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-24.
- Frančić, M. och Skoog, T. (2022) Personlig kommunikation. 2022-02-22.
- Olsson, S. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-18.
- Sand Rydberg, L. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-22.
- Svensson, J. (2022). Personlig kommunikation. 2022-02-17.

Bilaga 1 – Intervjuguide exempel

1) Introduktion

- a. Vill du beskriva din roll som ...? Vad ingår i uppdraget?

2) Levande landsbygder

- a. Vad ser du som viktiga faktorer i levande landsbygder?
- b. Hur arbetar du med levande landsbygder?
- c. Vad ser du för kopplingar mellan levande landsbygder och hållbarhet?

3) Levande landsbygder och lokalt engagemang

- a. Vilken roll tror du att lokalt engagemang har för levande landsbygder?
- b. Hur kan aktiva medborgare i kommunens landsbygder gå till väga om de vill förverkliga något initiativ?
- c. Har du någon uppfattning om hur kommunen agerar på inkomna initiativ från medborgare?
- d. Vilken typ av stöd kan kommunen bidra med?

4) Samverkan kommun och civilsamhälle

- a. Hur fungerar samverkan mellan Oskarshamns kommun och aktiva medborgare på landsbygden från ditt perspektiv?
- b. Vad fungerar bra?
- c. Ser du några potentiella förbättringsåtgärder?
- d. Vad ser du för fördelar med nära samverkan mellan kommun och civilsamhälle? Finns det några utmaningar?
- e. Mina valda platser är Bråbygden och Misterhultsbygden. Hur ser du på den utveckling som har skett till följd av medborgarinitiativ i Bråbygden?
- f. Även Misterhultsbygden framstår som en bygd där det händer mycket. Vad tror du bidrar till att en del bygder har ett stort lokalt engagemang och andra inte?
- g. Har det någon påverkan på vilka områden som får kommunalt stöd?

5) Tillgängliggöra erfarenheter

- a. Hur tror du att erfarenheter från olika medborgarinitiativ i Oskarshamns kommun, både positiva och negativa, skulle kunna spridas till andra sammanhang?

6) Framtidens landsbygder

- a. Vad tror du att landsbygderna behöver innehålla i framtiden för att de ska kunna vara levande?

7) Har du något mer att tillägga?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt. Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara